B 352/52 K 350 787

(I. Bp. 17.)
1965
FELTÁROZVA 1963

A

Budapest

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1884. ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

FSZEK Központi Könyvtár
0 010002 547427

BUDAPEST,
NYOMATOTT HEISLER J.-NÁL.

1976

B 352/52

9032

K

350
F87

BP

Tartalom.

		Lap.
	Bevezetés	5
I.	Szabályozás	7
II.	Sugárút	11
III.	Nagy körút	17
IV.	Építésügy és a lakásviszonyok rendezése	37
V.	Csatornázás	54
VI.	Vízvezeték	57
VII.	Útépités és burkolás	62
VIII.	Távirda és telephon	66
IX.	Közúti vaspálya	67
X	Közvilágítás	70
XI.	Statistikai adatok	72
XII.	Vegyes intézkedések	74
XIII.	Személyi ügyek	77
	Befejezés	78

Mellékletek:

1.	A fővárosi pénzalapnak 1884. évi zárszámadása	80
2.	A sugárúti, a nagykörúti, budai főúti alapok 1884. évi zárszámadása	84
3.	A fővárosi közmunkák tanácsának 1885. évi belkezelési költségelőirányzata	86

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Kötelességünk minden évi működésünkről jelentést tenni és pénzkezelésünkről számot adni.

Midőn e kötelességnek az 1884-ik évre vonatkozólag ezennel megfelelnénk, különös örömünkre van előre bocsátva constatálhatni, hogy a lefolyt év ügykörünk minden ágában nevezetes eredmények elérésével záródott.

A mi különösen az épitkezési ügyet illeti, akár az épitési kedv nyilvánulásait, akár a hatóság e téren tett intézkedéseit tekintjük, az eredményre egyaránt megelégedéssel hivatkozhatunk. Az épitkezések nemcsak számbeli arányuk, hanem minőségük, s azon értékre nézve is minden várakozásnak megfelelnek, melylyel a főváros disze és ennek emelése szempontjából bírnak. — Kiterjedtek a város minden részére, s a sugárútról tér hiányában kiszorulva, helyet kerestek a nagy körúton is, mely már számos diszes épülettel dicsekedhetik.

Jóllehet azonban az épitkezési tevékenység általában igen élénknek mondható, másfelől tény, hogy az jobbadán a nagyobb úri lakások előállitására volt irányozva és pedig nemcsak a legutóbbi időben, hanem különösen az előbbi években. Ennek következtében s több más tényező, ezek között pedig főleg a szegényebb népelemnek nagymérvű bevándorlása folytán a kis és olcsó lakásokban viszonylag nagy hiány támadt, mely különösen a pinczelakások kiterjedt használatában s a kisebb lakások zsufoltságában nyilvánult s közegészségi szempontból mármár veszedelmes jelleget kezdett ölteni.

A bajon az által kisérlette meg a hatóság segiteni, hogy egyrészt az épitési módot megkönynyítve, az épitkezést olcsóbbá tette, másrészt pedig a kisebb lakások épitőinek többféle kedvezményt helyezett kilátásba, mely intézkedések, ha rögtönösen nem is szüntették meg a bajt, annyiban már is üdvösöknek bizonyultak, hogy azóta tényleg nagy számban épitettek különösen úgynevezett munkásházakat, melyekre nézetünk szerint legnagyobb szükség van.

A sugárútnak telített fakoczkákkal burkolása szerencsésen befejeztetett, s remélhető, hogy e burkolat az elsőnél sokkal kielégítőbb lesz. A telkek, melyek homlokzattal a sugárútra fekszenek, most már kivétel nélkül el vannak adva, sőt az épitkezés az utolsó egynehányon is nem sokára teljesen be lesz fejezve. Egy általán a sugárút ügyeit — mondhatni — tökéletesen lebonyolítottuk, s intézkedtünk, hogy azt a főváros további fenntartás végett legközelebb átvegye.

Hasonlóan örvendetes a nagy körút ügyének fejlődése is, s a pénzkérdés ez évben történt végleges megoldása után semmi kétség többé, hogy azon fejlődés folytonos, megszakitás nélküli leend. — Egyaránt köszönet illeti ezért úgy a magas törvényhozást és a nagyméltóságu kormányt, mint a fővárost is, mely a körút mielőbbi létesíthetése érdekében a szükséges áldozatot szintén készségesen meghozta.

Az általános csatornázás és a balparti végleges vizmű ügyében is nevezetes fordulat állott be, mely biztató kilátást nyújt arra, hogy a főváros jóllétére ez idő szerint legfontosabb eme két ügy a folyó év alatt elvileg megoldatván, a következő évben a gyakorlati kivitel kezdetét veendi.

Mindezekről bővebben szólunk a következő egyes fejezetek alatt.

I.

Szabályozás.

Az országház környékének szabályozása.

A magas törvényhozás az uj országháznak az V. ker., tömő téren való felépitését elhatározván, szükséges volt a tömőtér és környékének szabályozását is véglegesen megállapítani. — Természetes, hogy e részben az uraló szempont maga a tervezett nagyszerű épület volt, mely hogy a hozzá kötött magas várakozásnak minden tekintetben és teljesen megfelelhessen, hogy magát mint épitészeti nagyszerűség is kellőkép érvényesíthesse, mellőzhetlenül megkivánta, hogy egyrészt szabadon álljon, másrészt pedig, hogy fenségéhez illő, méltó környezetről is gondoskodás történjék.

A mellett tehát, hogy hatalmas fő homlokzata a fejedelmi Dunára nézend, a másik három oldalról is tágas tér által lesz övezve, s azon telkek, melyek e térnek külső szegélyét képezendik, oly beosztást nyertek, miszerint diszesen, palotaszerűleg legyenek beépithetők, azoknál főleg a középületek emelését tartván szem előtt.

A térre az alkotmány utczából lesz a főbejárat, melynek szélessége 28 mtrben lett meghatározva s az országház úgy fog elhelyeztetni, miszerint kelet felőli középső kiugrásának tengelye egy vonalba legyen az alkotmány utcza tengelyével.

A tér éjszaki sarkába a Szalay, déli sarkába pedig a Báthory utcza fog betorkolni, melyek szélessége szintén 28 mtrben állapíttatott meg, úgy azonban, hogy e szélességgel a Szalay utcza csak a honvéd utczáig, a Báthory utcza pedig a holdutczáig birand. — Mind a mellett a Báthory utcza mostani 16 öl szélessége a nyugoti vasút palotája mentén továbbra is megmarad, helyes átmenetet képezve ekként a 8 öl széles gyapju utczára.

A főváros az akademia utczát és a felső dunasort tölcsérszerűleg kiszélesítve tervezte az országház előtti térbe vezetni, a mit azonban el nem fogadtunk, mert bár úgy a parlament épület a fegyvergyár utczából (a Lipót körútból) nagyobb

mértékben volna látható, mégis miután az épület maga egészben úgy sem tehető a fegyvergyár utczából láthatóvá, részben pedig akkor is fog innen látszani, ha a felső dunasor vonalai párhuzamosan haladnak is egymás mellett, miután továbbá a tölcséralakú utczák szépészeti szempontból határozottan kifogás alá esnek, s azoknak burkolása is tetemes nehézséggel és hátránnyal jár: ezeknél fogva a nevezett utczák vonalait egyenközüen határoztuk a térre vezetni, megjegyezvén, hogy ily elrendezés mellett mindegyik utczának a tér felőli végén egészen egyforma telektömb jő létre, s e körülmény az arányosság szempontjából kiválóan előnyös hatással leend magára a környezetéből hatalmasan kiemelkedendő országházra is.

Ugyancsak a kivánatos arányosságra való tekintettel elhatároztuk továbbá, hogy a Géza utczának megfelelően a tér másik oldalán is hasonló utcza nyittassék és pedig 6 vagy 8 öl szélességgel, a szerint a mint a nyitandó uj utczában kiviendő épitkezések az egyik vagy másik szélességet fogják inkább megkivánni. Szintén az épitkezésektől maradt függővé téve azon utczának végleges megállapítása is, mely az alkotmány utczából a Báthory utczába terveztetik s mely által a Kálmán utcza az országház felől elzáratnék.

Végre megjegyezzük, hogy miután a tömőtéri rakparti lejáró az országház épitése következtében megszünik, ennek helyébe két más lejáró fog létesíttetni, egyik a Markó, másik a Zoltán utcza irányában.

A kerepesi út kiszélesítése és a népszinház utcza szabályozása.

A magyar államvasútak uj személypályaudvarának megnyitása felvillanyozólag hatott az egész környék fejlődésére, s ott a hol csak rövid egy pár évvel is ezelőtt minden úgyszólván élettelennek látszott, ma már világvárosi pezsgő élettel biró egész uj városrész alakult, jobbra és balra a pályaudvartól, megkövetelve a hatóságok figyelmét, hogy a rendező gondosság oda is kiterjedjen. És mi megelégedéssel és örömmel jelenthetjük, hogy a hatóság részéről minden megtörtént, a mi az elementaris erővel bekövetkezett fejlődés szabad, minden akadálytól mentes érvényesülhetése megkivánt.

Mindenek előtt a pályaudvar előtt szép tér létesíttetett, közepén díszes parkkal. Ide néz a pályaudvar a kerepesi út tengelyében levő hatalmas homlokzata, láttatva magát a vele szemben levő hosszu útvonal s a város minden emelkedettebb pontjáról.

Az érintett teret a főváros a kerepesi út, csömöri út és a Rottenbiller utcza tölcsérszerü kiszélesitése mellett tervezte előállítani, de mert meggyőződésünk a tölcsér alaku utczáknak határozott ellenzőivé tesz bennünket, különösen szépészeti szempontból mi más tervet dolgoztunk ki, mely végérvényesen elfogadtatván, a tér valóban e szerint létesült.

Továbbá rendezést nyert a külső kerepesi út és csömöri út, melyek a pályaudvar két oldalán párhuzamosan haladnak, s melyekben a környék emlitett fejlődése folytán az épitkezési tevékenység nevezetes lendületet kapott.

Sürgős szükséget képez még azonban s kerepesi út kiszélesitése. Ez út, még mielőtt az uj személypályaudvar megnyilt volna, szerfelett nagy forgalomnak örvendett. Ezen halad át a közútivaspályának két vonala, melyen igen élénk közlekedési ér vezet a kerepesi temetőbe, a régi pályaudvarhoz, kőbányára, továbbá a lóversenytér és környékéhez.

Mindez eléggé megfoghatóvá teszi, de hisz a mindennapi tapasztalat a legjobban mutatja, hogy a kerepesi út úgy a kocsi forgalom, mint a személy forgalom által is régóta elannyira igénybe van véve, miszerint az uj személypályaudvar megnyitása folytán, midőn a forgalom még sokkal nagyobb mérvet öltött, elódázhatlanul szükségessé vált a forgalmon nemcsak a kerepesi út kiszélesitésével — mert ez határozottan elégtelen volna — hanem az által is segiteni, hogy annak egy része más irányba tereltessék.

A mi a belső kerepesi útnak kiszélesitését illeti, erre vonatkozólag a fővárossal egyetértőleg elhatároztuk, hogy a szóban forgó út — tekintettel belső, teljesen kiépitett részére, melyben óriási áldozat nélkül változtatni már nem lehet, de itt nem is annyira szükséges — az evangelikus templomtól kezdve kifelé 15 ölre kibővittessék.

Egy alkalommal szükségesnek találtuk az út keresztszelvényét is megállapitani, s miután a kerepesi út ezen részén főleg a kocsiforgalom érdekeit kell szem előtt tartani, különösen pedig azt lehetővé tenni, hogy a kocsik a házakhoz kényelmesen hozzá férhessenek, miáltal egyszersmind a közép kocsiút forgalma is lényegesen könnyíttetik: erre való tekintettel azt határoztuk, miszerint a nagy diófa utczától kezdve a járda mindkét oldalon 4·42 mtr, a járdaszegély kő és a közúti vaspályai közötti mellék kocsi út szintén mindkét oldalon 3 mtr., végre a közép kocsi út — miután a közúti vaspálya úgy az egyik, mint a másik oldalon 1·43 széles területet foglal el — 10·747 mtr szélességgel birjon.

A járdák az itteni forgalomhoz mérve a minimális szélességgel birnak; ennek következtében egyúttal kinyilatkoztattuk, hogy a kerepesi út ezen részében a járdát vendéglői vagy kávéházi üzlet czéljára elfoglalni egyáltalán nem szabad.

A főváros a kerepesi út fentebb említett kiszélesítését és az oda dűlő telkek beépitését vállalat útján tervezte végrehajtani, a mit azonban részünkről nem pártoltunk, mert az e téren nyert tapasztalás mi reményt sem nyújt arra, hogy ezen czélra valamely vállalat sikeresen létre jöhessen, ha az mindjárt a telkek rendkivüli adómentességével volna is kecsegtetve.

Nézetünk szerint, hogy a szándékba vett vállalat a kerepesi út kiszélesbítendő részében fekvő telkek beépitésének kötelezettségét is magára vehesse, nagy anyagi támogatásra szorulna, melynek minden esetre akkorának kellene lenni, hogy általa egymagában az út elhatározott kiszélesítése végre volna hajtható; és mi csakis erre fektetünk súlyt, nem pedig egyszersmind a telkek beépitésére is, a mi szépészeti szempontból lehet kivánatos, de egy felől nem oly fontos érdek, mely a hatóság részéről a kapcsolatos nagy áldozatot indokolttá tenné, másfelől pedig remélhető, hogy a kérdéses telkek beépitése a bennük rejlő nagyobb érték és kecsegtető jövedelmezőségnél fogva amúgy is mielőbb meg fog történni.

A mi pedig a kerepesi út forgalmának megosztását illeti, ez már évekkel ezelőtt tervbe vétetett, s most már a kivitel is elódázhatlanná lett. — E czélra a népszinház utcza fog szolgálni, mely a kerepesi útnak a kerepesi köztemető, régi pályaudvar és kőbánya felé irányú forgalmát, ide értve a közúti vaspályát is, felvevén, kétségtelen, hogy a kerepesi út sokkal szabadabbá lesz.

Hogy a népszinház utcza emlitett rendeltetésének kellőkép megfelelhessen, azt a bodzafa utczától a nagy körútig 13 ölre határoztuk kiszélesiteni, a mi nemcsak az előre láthatólag nagy forgalmú körút szomszédsága, hanem azzal is indokolva van, mert a szinház a szabályzati vonalon túl terjedő kiszökelléket nyervén, a szóban levő utcza különben az eredeti szélességgel birna.

A népszinház utczának a fenti értelemben leendő szabályozására két ingatlan megszerzése szükséges, melyek közül az egyik barátságos egyesség útján már tulajdonunkba jutott, a másik (Kasselik-féle) iránt pedig a kisajátitási per folyamatban van, megjegyezvén, hogy e szabályozás sürgőssége miatt a jövő évben kénytelenek leszünk a kisajátitásról szóló törvény alapján az előleges birtokba vételt kérni, mivel a per esetleg igen hosszúra nyúlhat.

Mihelyt a birtokba vétel megtörténik — s a házban levő bérhelyiségek kiüríttetnek, — a szabályozási munkák azonnal foganatba vétetnek.

Külső körút vonalának módosítása.

Az épülő lovassági laktanya részben a külső körút vonalába esvén, szükséges volt annak eredeti tervén némi változtatást tenni, mely szerint e körút vonala a laktanyától éjszaknyugatra megtörténvén, innen a laktanya város felőli oldalán fog vezettetni az itt felhagyott tér éjszaki sarkáig, hol tompaszög alakjában nyerendő töréssel ismét az eredeti vonalba fog szakadni.

II.

Sugárút.

A mult évről szóló jelentésünkben kimerítően ismertetett tárgyalások eredményéhez képest a sugárút közép kocsi útja Rütgers Guido vállalkozó rendszere szerint és az ő ajánlatának elfogadásával telített fakoczkákkal határoztatván burkoltatni, ennek folytán a szerződés nevezett vállalkozóval formálisan is megköttetett.

A szerződés lényegesebb határozmányai a következők:

A vállalkozó egy □ mtr telített fakoczka burkolatot 8 frt 30 krért készit és azt 5 évig külön dijazás nélkül, azontúl pedig további 15 évig a váczi körút és nyolczszög tér közötti szakaszban 30 krért, a nyolczszög tértől az arena útig terjedő másik szakaszban pedig 25 krért tartozik □ méterenként és évenként jókarban tartani.

A munka 1884. május 4-én megkezdendő s legkésőbb azon évi november 15-ig teljesen befejezendő volt.

A vállalkozó kötelezettségeinek biztositására a kereseti főösszeg 50%-át tartozik óvadékul adni, — és pedig felerészben készpénzben, — a szerződést engedélyünk nélkül másra át nem ruházhatja, ha ellenben a sugárút gondozása a fővárosra szállana át, ez esetben a szerződésbe helyünkbe ipso facto a főváros lép.

Ezen szerződés alapján Rütgers Guido a burkolást 1884. márczius 10-én megkezdette és 1884. augusztus 2-ig teljesen befejezte. Végszámláját tényleg készitett 33069·34 □ mtr uj burkolat után 274475 frt 52 krban állapitottuk meg, — és el kell ismernünk, hogy a burkolási munkát aránylag igen rövid idő alatt és kifogástalanul hajtotta végre.

Kapcsolatban a fő kocsiút burkolatának készitésével Hirsch Sebestyén vállalkozó által a mellék kocsiutak kőburkolatát is kijavittattuk. Az ebből származó költség 5621 frt 39 kr volt.

A telekeladást a sugárút homlokzati vonalán a 27. és 51. sz. telkek eladásával befejeztük s örömmel jelezhetjük, hogy e két telken is az épitkezés megkezdetvén, az út homlokzati vonalán most már csak egy üres telek van.

A mellék utczákban még van néhány eladó telkünk, melyek értékesitése érdekében arra határoztuk el magunkat, hogy a szerecsen utcza 8., 10., 18., 20. és 26. sz. telkeken álló régi rozzant, kétes jellegű házakat lebontatjuk, bizonyosak levén a felől, hogy üres állapotban sokkal hamarább sikerül azokat eladnunk.

Végül — utalva a fővárossal létrejött a nagy körút czime alatt emlitendő egyezményre — jelentjük, hogy felhivtuk a fővárost, miszerint a sugárút átvétele iránt intézkedjék, s miután az átvétel legkésőbb 1885. elején megtörténik, a sugár úti alapot 1884. év végével megszüntettük, s azt a magas kormány hozzájárulása alapján a fővárosi pénzalapba beolvasztottuk. A sugárútra vonatkozólag tehát most utoljára adunk elkülönített számadást.

A sugárútra nézve a többi adatokat a következőkben közöljük:

1884. évben eladattak a következő telkek:

Folyó szám	Csoport	Sugár-úti	Helyrajzi	Mellékutczai	Vevő neve	Telek területe □ ölekben	Telek vételára frt	Telek vételára kr
			száma a teleknek					
1	II.	—	3810—3812 / 3	Szerecsen u. 8. sz.	Schmahl Henrik	150.00	22500	—
2	II.	—	3810—3812 / 4	Szerecsen u. 10. sz.	Ugyanaz	98.67	14800	50
3	VI.	27	3868—3873 / 1	Petőfy u. 13. sz. / Szerecsen u. 30. sz.	Sváb Sándor	441.45	174372	75
4	XI.	51	3948	Szerecsen u. 54. sz.	Terézvárosi kör	350.44	78849	—
5	XI.	—	3949	Szerecsen u. 52. sz.	Grill Lajosné Janka	160.00	16000	—
					Összesen 5 telek	1200.56	306522	25

Az előbbi években történt telek eladásokat hozzászámitván, a közmunkák tanácsa tulajdonába maradt ingatlanokból eladattak:

1876.	évben	eladatott	16	telek	4098.46□°	öl	területtel	158,019 frt	19 kr	vételárban
1877.	„	„	12	„	3492.51	„	„	102,785 „	25 „	„
1878.	„	„	7	„	1752.19	„	„	98,939 „	95 „	„
1879.	„	„	11	„	2597.45	„	„	113,147 „	83 „	„
1880.	„	„	29	„	9589.08	„	„	1,176,254 „	76 „	„
1881.	„	„	18	„	5779.59	„	„	878,127 „	23 „	„
1882.	„	„	41	„	11451.59	„	„	1,671,739 „	03 „	„
1883.	„	„	10	„	2164.58	„	„	275,017 „	91 „	„
1884.	„	„	5	„	1200.56	„	„	306,522 „	25 „	„
Eladatott mindössze			149	telek	42126.01□°			4,780,553 frt	40 krnyi	vételárban.

1884-ben megkezdett épitkezések.

A) A sugárút homlokzati vonalában:

Saxlehner András . . . 4 emeletes háza a sugárúti 3. sz. telken.
Krausz Lajos . . . . . 3 „ „ „ „ 20. „ „
Terézvérosi Casino . . 3 „ „ „ „ 51. „ „

B) A sugárúti mellék utczákban:

Grill Lajosné 2 emeletes háza, a szerecsen utczai 52. sz. telken.
Fischer Teréz nyaralója, a Lendvay utczai 5. sz. telken.
Sbhubert Armin emeletes nyaralója, az Epreskert utczai 12. sz. telken.
Stöckl Ferencz nyaralója, a Lendvay utczai 8. sz. telken.
Schweiger Gyula nyaralója, a Lendvay utczai 10. sz. telken.
Just Ferencz emeletes nyaralója, a Bakony utczai 12. sz. telken.
Szende Lipót emeletes nyaralója, a Délibáb utczai 16. sz. telken.
Böhm Károly emeletes nyaralója, a Bakony utczai 4. sz. telken.
Hevesi Sándorné nyaralója, a Délibáb utczai 25. sz. telken.

A sugárút homlokzatában eddig a következő épületek emeltettek, illetve kezdettek meg:

I. A váczi körúttól a körtérig.

a) Jobb felől:

Stein Náthán	4 emeletes	háza a	váczikörút sarkán a	sugárúti	1.	sz. telken
Saxlehner András	4 „	„	a	„	3.	„ „
Keppich Lipót	3 „	„	a	„	5. 7.	„ „
Latzkó Náthán	3 „	„	a	„	9.	„ „
Brüll Ármin	3 „	„	a Laudon utcza sarkán a	„	11.	„ „
Erényi Ullmann Sándor . . .	3 „	„	a	„	13.	„ „
Delmedico Péter	3 „	„	a	„	15. 17.	„ „
Pulitzer Sarolta	3 „	„	a	„	19.	„ „
Politzer Ármin	3 „	„	a	„	21.	„ „
Brüll Zsigmond	3 „	„	a Petőfi utcza sarkán a	„	23. 25.	„ „
Wahrmann Mór	3 „	„	a Dalszinház utcza „ a	„	29. 31.	„ „
Magy. államvasut. nyugdijalapja	4 „	„	a Dalsz. és Hajós u. „ a	„	33. 35. 37.	„ „
Fischer és Sonnenberg	3 „	„	a Hajós utcza sarkán a	„	39.	„ „
Szenes Ede	3 „	„	a	„	41.	„ „
Mendl István	3 „	„	a	„	43.	„ „
Fuchs Gusztáv	3 „	„	a Nagymező u. sarkán a	„	45.	„ „
Tafler Adolf	3 „	„	a	„	47.	„ „
Brüll Gusztáv	3 „	„	a	„	49.	„ „
A Terézvárosi Casino	3 „	„	a	„	51.	„ „
Keller Vilmos	3 „	„	a	„	53.	„ „

Domonyi Brüll Miksa	3 emeletes	ház	a	a sugárúti	55.	sz. telken.
Karsai Albert	3 „	„	a Gyár utcza sarkán	a „	57.	„ „
Karsai Ignácz	3 „	„	a „ „ „	a „	59.	„ „
A municipális bank	3 „	„	az Octogon téren	a „	61.	„ „
A sugárúti alap	3 „	„	„ „ „	a „	63.	„ „
Pucher József	3 „	„	az Eötvös utcza sarkán	a „	65.	„ „
Tafler Adolf	2 „	„	. . . . .	a „	67.	„ „
A municipális bank	2 „	„	. . . . .	a „	69.	„ „
Jalics Ignácz	1 „	„	a Csengeri u. sarkán	a „	71.	„ „
A municipális bank	2 „	„	. . . . .	a „	73.	„ „
A vall. és közokt. ministeriumnak	2 „	„	. . . . .	a „	75.	„ „
Ugyanannak	2 „	„	a Vörösmarty u sark.	a „	77.	„ „
Az orsz. zeneakademia	2 „	„	. . . . .	a „	79.	„ „
A képzőmüvészeti csarnok . .	1 „	„	. . . . .	a „	81.	„ „
Az orsz. rajztanoda	2 „	„	az Izabella utcza sark.	a „	83.	„ „
A m. áll. vasutak nyugd. alapja	2 „	„	az Izabella és Rózsa u. s.	a „	85. 87.	„ „
Grünhut Samu	3 „	„	Rózsa utcza sarkán	a „	89.	„ „
Hübner Nándor	3 „	„	. . . . .	a „	91.	„ „
Ernst Henrik	3 „	„	. . . . .	a „	93.	„ „
A m. áll. vasutak nyugd. alapja .	3 „	„	a Körtéren	a „	95. 97. 99.	„ „

b) Bal felől:

A „Foncière“ biztositó társulat	4 emeletes	ház	a váczikörút sarkán	a sugárúti	2.	sz. telken
Harkányi Frigyes	3 „	„	. . . . .	a „	4. 6.	„ „
Brüll Ármin (most Herzfelder) .	3 „	„	a Laudon u. sarkán .	a „	8. 10.	„ „
Schoosberger Henrik	3 „	„	. . . . .	a „	12. 14.	„ „
Stern Ignácz	3 „	„	a Dobó utcza sarkán .	a „	16 18	„ „
Krausz Lajos	3 „	„	a „ és Révay u. sark.	a „	20.	„ „
Kreische Antal	3 „	„	. . . . .	a „	22. 24.	„ „
Loisch Ede	3 „	„	. . . . .	a „	26.	„ „
Fölsinger Rezső	3 „	„	. . . . .	a „	28.	„ „
Gomperz Mór	3 „	„	a Dalszinház u. sarkán	a „	30. 32.	„ „
Deutsch Samu	3 „	„	a Hajós utcza „	a „	36.	„ „
Ferenczy József	3 „	„	. . . . .	a „	38.	„ „
Győri Gschwindt Mihály . . .	3 „	„	. . . . .	a „	40. 42.	„ „
Wahrmann Mór	3 „	„	Nagymező u. sarkán .	a „	44.	„ „
A municipális bank	4 „	„	. . . . .	a „	46.	„ „
Ugyanannak	3 „	„	. . . . .	a „	48.	„ „
Ugyanannak	3 „	„	. . . . .	a „	50.	„ „
Ugyanannak	4 „	„	. . . . .	a „	52.	„ „
Ugyanannak	3 „	„	. . . . .	a „	54.	„ „
Ugyanannak	3 „	„	. . . . .	a „	56.	„ „
Ugyanannak	4 „	„	a Gyár utcza sarkán .	a „	58.	„ „
Pázmándy Dénes	3 „	„	. . . . .	a „	60.	„ „
A municipális bank	3 „	„	az Octogon téren . .	a „	62.	„ „
Ugyanannak	3 „	„	. . . . .	a „	64.	„ „
Haggenmacher Henrik	3 „	„	az Eötvös utcza sarkán	a „	66.	„ „

A municipális bank	2 emeletes háza	. . . . .	a sugárúti	68.	sz.	telken
Ugyanannak	3 „ „	. . . . .	a „	70.	„	„
Ugyanannak	2 „ „	a Csengery u. sarkán	a „	72.	„	„
Fischer és Sonnenberg . . .	2 „ „	a „ „ „	a „	74.	„	„
Bobula János	3 „ „	. . . . .	a „	76.	„	„
Hübner Nándor	3 „ „	a Vörösmarty u. sark.	a „	78.	„	„
Hübner Nándor	3 „ „	. . . . .	a „	80.	„	„
Pokupcsics Gyula	2 „ „	. . . . .	a „	82.	„	„
Kégl György	2 „ „	az Izabella u. sarkán	a „	84.	„	„
Teleky Irén	3 „ „	. . . . .	a „	86.	„	„
Hübner Nándor	3 „ „	. . . . .	a „	88.	„	„
Hübner Nándor	3 „ „	a Rózsa utcza sarkán	a „	90.	„	„
Gróf Dessewfy Aurél	2 „ „	. . . . .	a „	92.	„	„
Hulitius Károly	2 „ „	. . . . .	a „	94.	„	„
Türschel Alojzia	2 „ „	. . . . .	a „	96.	„	„
Tafler Kálmán	3 „ „	a Szív utcza sarkán	a „	98.	„	„
Ehrenfeld Ignácz	3 „ „	. . . . .	a „	100.	„	„
A m. áll. vasutak nyugd. alapja	3 „ „	a Körtéren	a „	102. 104.	„	„

II. A körtértöl a városligetig terjedö részben.

a) Jobb felől:

Reimann Ármin	2 emeletes háza	. . . . .	a sugárúti	105.	sz.	telken
Dezsényi és Kemény . .	2 „ „	. . . . .	a „	109.	„	„
Temesváry Zsófia . . .	2 „ „	. . . . .	a „	111.	„	„
Özv. Mayerné	2 „ „	a Bajza utcza sarkán	a „	113.	„	„
Bányász Gyula	emeletes nyaralója a	„ „ „	a „	115.	„	„
Knorr József	„ „	. . . . .	a „	117.	„	„
Ray Ferencz	„ „	. . . . .	a „	119.	„	„
Neumayer Ede	„ „	az Epreskert u. sarkán	a „	123.	„	„
Az izr. árvaház nyaralószerü emeletes épülete az		„ „ „	a „	125.	„	„
Helsinger hitestársak emeletes nyaralója		. . . . .	a „	127.	„	„
Kriszt Sándorné	„ „	. . . . .	a „	129.	„	„
Fackh Károly	2 emeletes nyaralója, mellék épületekkel		a „	131.	„	„
Steiner Béla	emeletes „	a Bakony u. sarkán	a „	133.	„	„
Édeskuthy hitestársak .	„ „ „ „	„ m. épk.	a „	135.	„	„
Gróf Keglevich Ilona . .	„ „	. . . . .	a „	137.	„	„
Báró Révay Ferencz . .	„ „	. . . . .	a „	139.	„	„
A municipális bank . .	„ „	mell. ép. az Arena út sark.	a „	141.	„	„

b) Bal felől.

Hübner Nándor	3 emeletes háza a Körtéren	. . . . .	a sugárúti	106.	sz.	telken
Ugyanannak	3 „ „ „ „	. . . . .	a „	108.	„	„
Herzl Tivadar	2 „ „	. . . . .	a „	110.	„	„
Pallavicini őrgróf . . .	2 „ „	. . . . .	a „	112. 114.	„	„
Koczán Ferencz	2 „ „	. . . . .	a „	116.	„	„

Fischer és Sonnenberg . 2 emetes háza a Bajza utcza sarkán . . .	a sugárúti	118.	sz.	telken.
Gróf Erdődy István, em. nyaral. melléképületekkel együtt Bajza u. sark.	a „	120.	„	„
Hyeronymi Károly „ „	a „	122.	„	„
Szily Kálmán . . . „ „	a „	124.	„	„
Rausch Gusztáv . . „ „	a „	126.	„	„
Landauer Fer. Józs. „ „ az Epreskert utcza sarkán	a „	128.	„	„
Greger Róza . . . „ „ „ „ „ „	a „	130.	„	„
Bródy Zsigmond . „ „	a „	132.	„	„
Rieger György . . „ „	a .	134.	„	„
Hirsch Sebestyén . „ „ a Bakony utcza sarkán	a „	138.	„	„
Bulyovszky Gyuláné „ „ „ „ „ „	a „	140.	„	„
Özv. Weninger Vinczéné em. nyaralója	a „	142.	„	„
Hauer Antonia földsz. nyaralója	a „	144.	„	„
A municipális bank emeletes nyaralója az arena út sarkán . . .	a „	146.	„	„

Összesen tehát a sugárút homlokzat-vonalában épült 1884. végéig:

Négyemeletes épület	7
Háromemeletes „	61
Kétemeletes „	22
Egyemeletes „	2
Nyaraló	26
Összesen	118 épület.

Azonfölül a sugárúthoz tartozó mellékutczákban 1884. év végéig emeltetett: 43 épület.

III.

Nagy körút.

A fővárossal a nagy körút érdekében folytatott tárgyalások ismertetése czéljából adjuk az azokról felvett jegyzőkönyveket, melyek a nagy körútra vonatkozólag mondhatni minden mozzanatot magukban foglalnak.

Jegyzőkönyv,

felvétetett a nagy körút létesítése érdekében, valamint a Dunaszabályozás folytán nyert telkek tulajdonjogi rendezésének ügyében kiküldött vegyes bizottmánynak Budapesten, 1884. évi január 14-én tartott üléséről.

Jelen voltak: báró Podmaniczky Frigyes elnöklete alatt:

a fővárosi közmunkák tanácsa részéről:

báró Lipthay Béla, Lukács Antal, dr. Országh Sándor, Pucher József, Ribáry József, a közmunkák tanácsa tagjai; Rupp Imre, ministeri osztály tanácsos, mint előadó és Wohlfahrt Henrik, ministeri felügyelő;

a főváros hatósága részéről:

Gerlóczy Károly, alpolgármester, Fuchs Gusztáv, Győry Elek, Nyiry Lajos, Scheich Károly, Steiger Gyula, fővárosi biz. tagok és Rózsa Péter, fővárosi jegyző;

továbbá: Garancsy Mihály, közmunka-tanácsi segédfogalmazó, mint jegyzőkönyvvezető.

Báró Podmaniczky Frigyes elnök üdvözölvén a bizottság tagjait, röviden előadja a tanácskozás tárgyát, különösen pedig kiemeli a nagy-körút fontosságát, s annak szükségét, hogy az arról szóló 1871. évi XLII. t. cz. holt betűi megfelelő intézkedések által életet nyerjenek. Reméli, hogy a vegyes bizottság a

szőnyegen levő nagy horderejű ügynek czélszerű megoldását fogja eszközölni, s annak megjegyzése mellett, hogy az ügy érdeke nem azt kivánja, miszerint a bizottmány a mai ülésben végezzen, hanem hogy jól végezzen, a tanácskozást megnyitottnak nyilvánítja.

Gerlóczy Károly a főváros küldöttei nevében már előlegesen is kijelenti, hogy a főváros a közmunkák tanácsának a nagy-körút létesítésére irányzott törekvését a legnagyobb örömmel fogadja, mert úgy van meggyőződve, hogy mindazon intézkedések sorában, melyek a főváros fejlesztésére és felvirágoztatására ez ideig a főváros és közmunkák tanácsa részéről külön-külön vagy közösen tétettek, a nagy-körút létesítése leend a legüdvösebb. A főváros ennélfogva kedves kötelességének fogja ismerni a közmunkák tanácsával karöltve megtenni mindazt, mi módjában álland a nagy-körút czéljának megvalósítására.

Ezután az elnökség a következő előterjesztéssel járul a bizottmány elé:

„Mielőtt az elnökség a tanácskozás sajátképeni tárgyát képező kérdések érdemébe bocsátkoznék, szabadjon a nagy-körút ügyének történeti kifejlését rövid vonásokban vázolnia.

A nagy-körút eszméje tudvalevőleg már 1871-ben került felszinre, midőn az 1871. évi XLII. t. cz. megalkottatván, abban egyrészt az útvonal épentartása czéljából 900,000 frt lett folyóvá téve, másrészt pedig az út vonalában épitendő házak részére 30 évre terjedő rendkívüli adómentesség engedélyeztetett.

Különösen ez utóbbi intézkedésnek az vala czélja, hogy általa az épitési kedv felébresztetvén, a nagy-körúti telkek a szabályozási vonalon mielőbb kiépitessenek, a törvényhozás azon reményben ringatván magát, hogy a nagy-körút vonala az ezt szegélyező telkek érintett kiépitése folytán mintegy magától elő áll, mit az úttestnek szakaszonkénti boulevardszerű kiépitése követett volna.

A rendelkezésre állott összeg erejéig a közmunkák tanácsa az út vonalába esett néhány ingatlanságot csakhamar megszerzett, s az útnak egyik-másik kisebb szakaszát (péld. az osztrák-államvaspálya előtt elvonulót), tényleg megnyitotta. A további szakaszok megnyitására irányzott törekvést azonban az 1873. évben bekövetkezett pénzválság meghiúsította, s hasonlóképen csalékonynak bizonyult azon remény is, hogy a nagy-körúti telkeken az épitkezés a rendkivüli adómentesség kecsegtető kedvezménye folytán gyors lendületet veend.

Évek teltek el a nélkül, hogy a rendkívüli adómentességnek számba vehető hatása mutatkozott volna, mi kétségtelen tanúságot tesz arról, hogy a nagy-körúton az épitkezésnek oly nagy akadályai vannak, melyeket az említett adózási kedvezmény sem képes ellensúlyozni.

Az okokat kutatva, melyek az épitkezés elé az akadályokat gördítik, ezek főleg azon körülményben lelhetők fel, hogy a nagy-körút nincs megnyitva. A várakozásnak tehát ép ellenkezője történt, az t. i., hogy nem a telkek kiépitése folytán fog a nagy-körút megnyílni, hanem megfordítva, a nagykörútnak előbb meg kell nyittatnia, hogy az épitkezések megindulhassanak.

S megfontoltan tekintve a dolgot, ez természetes is, mert alig képzelhető,

hogy valaki egy, a közlekedéstől elzárt ponton, hol sem járda és kocsiút, sem vizvezeték, sem csatorna és világítás nincsen, oly költséges épitkezésbe bocsátkozzék, nem is említve azon lankasztó befolyást, melyet a telektulajdonosoknak a kisajátítási költségekhez $^1/_4$ részben való hozzájárulásának ismeretlen terhe az épitkezési kedvre gyakorolhat.

A vállalkozási szellem az 1873. évi pénzválság bénító hatása alól csakhamar kibontakozván, az ipar és kereskedelem minden ágában újra örvendetes élénkség állott be, s mindinkább érezhetőbbé vált a nagy-körút megnyitásának szüksége, mely a közvéleményt is hangos felszólításra indította a nagy-körút létesítése mellett. Ezen közvélemény kifolyásának volt tekintendő a budapesti ipar- és kereskedelmi kamarának a m. kormányhoz e tárgyban intézett felirata, mely véleményezés végett kiadatván a közmunkák tanácsának, ez elérkezettnek vélte a várva várt alkalmat arra, hogy a nagy-körútnak a napirendről hoszzú ideig levett ügyét újból szőnyegre hozza és annak előbbrevitelét eszközölje, annál is inkább, mert valóban lehetetlenségnek látszott továbbra is arra várni, hogy a nagy-körút az ennek vonalán a szabályozásnak megfelelőleg kiviendő épitkezések által fog létre jönni.

A közmunkák tanácsa ennélfogva komoly megfontolás tárgyává tevén a módokat, melyek a nagy-körút eszméjének megvalósítására szolgálhatnak, a budapesti kereskedelmi és iparkamra érintett felirata kapcsán felterjesztést intézett a m. kormányhoz, melyben kifejtvén a nagy-körúthoz fűződő, halmazra menő, fontosabbnál fontosabb érdekeket, s megérintvén a pénzpiacz kedvező viszonyait, a körút megnyitása és kiépitéséhez szükséges költségeket az állam garantiája mellett eszközlendő hitelmüvelet útján kivánta előteremteni, mely hitelmüveletnek kerekszámban 6,500,000 frtra kellett volna irányulnia, nem mintha még ily összeg volna szükséges a körút létesitésére, hanem hogy megtéríthetők legyenek egyúttal azon előlegek is, melyek részint a törvényhozás által, részint a m. kormány által saját felelősségére korábban a szóban forgó czélra engedélyeztettek.

A m. kormány azonban az ajánlatba hozott hitelmüveletet nem találta időszerűnek, mindazonáltal elismervén a nagy-körút létesítésének továbbra nem halogatható szükséget, a pénzkérdés megoldására nézve egy másik módozatot pendített meg, mely mellett az államkincstár közvetlen igénybe vételének mellőzésével is nagyobb összeg volna a körút czéljára fordítható. Tudva levő dolog, hogy a sugár-út létesítésére is adatott a közmunkák tanácsának előleg, mely részben visszafizettetvén, 1881-ben, s maig is még 1.716,793 frt 14 krban áll fenn. Ez azon, most már készpénzben meglevő összeg, melyet a m. kormány mint olyant jelölt meg, mely a kör-út czéljára részben igénybe vehető volna.

Időközben a főváros általános csatornázásnak ügye is nevezetes fordulatot vett s remélni lehet, hogy a kivitel is mielőbb kezdetét veendi. Ez általános csatornázásnak legfontosabb részét a nagy-körút vonalában vezetendő fő gyüjtőcsatorna képezi. E fő gyűjtő első sorban fog kiépités alá kerülni, minek természetes folyományaként annak parancsoló szüksége áll be, hogy a nagy-körút idejében, mindenesetre pedig a csatornaépitést legalább nehány hónappal megelőzőleg megnyittassék

azon sorrendben, mely szerint a főgyűjtő épitése is eszközöltetni fog, t. i., a malom-utczától felfelé.

A közmunkák tanácsa a megkivántató fedezetnek a m. kormány útmutatása szerint előteremtését tanulmányozván, az általános csatornázás ügyében beállott fordulatra is támaszkodva s a körút sürgősségét újabban is kiemelve, 1882. végén arra kérte a m. kormányt, hogy a sugárút irányában még fennlevő 1.716,793 frt 14 krnyi állami előleg necsak részben, hanem teljesen engedtessék át a nagy-körút munkálataira.

Egyúttal a m. kormány azon kivanatra nézve, hogy mindenek előtt a váczi úttól a király-utczáig terjedő szakasz nyittassék meg, hivatkozással a főgyűjtő épitésének természetes sorrendjére indokoltan kimutatta, hogy a megnyitásnak a malom-utczánál kell kezdetnie, de e mellett határozatba ment az is, hogy a fegyvergyár-utcza, mely már nem képezendi medrét a főgyűjtőnek, véglegessen rendeztessék, annálfogva, mert ezt az itt tapasztalható nagymérvű közlekedési hátrányok s ez utczának általában türhetetlen állapota szintén első sorban teszi kivánatossá, sőt szükségessé.

Tekintve továbbá, hogy a sugárúti előleg, ha mindjárt teljes összegében engedtetnék is át, egy magában arra sem elegendő, hogy a csatornaépités czéljából eszközlendő kisajátítások költségei benne fedezetet találnának; tekintve, hogy a nagy-körút megnyittatván, a teljes kiépitésnek rövid ideig sem szabad késnie, annnál kevésbé, minél kivánatosabb, hogy a már befektetett s még befektetendő nagy összegeknek mielőbb gyakorlati hasznát lehessen venni: ezeknél fogva a közmunkák tanácsa azon alkalommal, midőn az egész sugárúti előlegnek átengedését kérte, egyúttal nem mulaszthatta el a m. kormány figyelmét a jelzett körülményekre felhívni s arra kérni, hogy a nagy körút létesítéséhez szükséges összegek fedezését egyáltalán gondoskodása tárgyává tenni méltóztassék.

A m. kormánynyal folytatott tárgyalásoknak az lőn eredménye, hogy a sugárúti 1.716,793 frt 14 krnyi előlegnek a nagy-körút czéljára előlegképen leendő felhasználhatása, — a törvényhozás jóváhagyásának fentartásával — kilátásba helyeztetett, azon biztosíték erejéig, melyek a közmunkák tanácsa az előlegek megtérítéseül kijelölhet.

Ily biztosítékkal rendelkezik a tanács a Dunaszabályozás folytán nyert telkekben, melyek az 1871. évi XLII. t. cz. értelmében s illetőleg ennek útmutatása szerint már a nagy-körút czéljára eddig nyújtott előlegek fedezetéül is szolgálnak s miután ezen telkek becsértéke: 3.683,973 frtra, a már felhasznált előlegek összege pedig: 1.902,376 frtra rúg, további fedezetül 1.781,597 frt áll rendelkezésre, melyben a sugárúti 1.716,793 frt 14 krnyi előleg teljes fedezetét találván, ennek egészben a nagy-körút czéljára leendő átengedése a m. kormány elvi kijelentéséhez képest alaposan remélhető.

Másfelől tény azonban, hogy ez úton a kívánt biztosíték hiányában a nagy-körút összes költségei elő nem hozathatnak, miért is azoknak máskénti fedezetéről is okvetlenül gondoskodni kell. És itt a m. kormány határozottan számit a fővá-

rosra, kivánván, miszerint ez a költségek viselésében az igazság és méltányosság által meghatározandó mérvben részt vegyen.

Mekkora legyen a fővárosnak ezen hozzájárulása a költségekhez, ez azon első kérdés, melyben a t. vegyes bizottmány véleményt adni hivatva van.

Tájékozásul az elnökség szükségesnek tartja a következőket előre bocsátani:

A nagy körút létesítésének összes költségei 6.733,968 frt 39 krban vannak előirányozva, jelesül kisajátításokra már kiadatott . . . . . 2.203,935 frt 39 kr.
még kiadandó lesz . . . . . 2.873,833 „ — „
és az útépitési költség . . . . . 1.656,200 „ — „

Ezen összesen . . . . . 6.733,968 frt 39 kr.-nyi szükséglettel szemben áll a következő fedezet:

1-ször. Az összesen 5.077,768 frt 39 krra rúgó kisajátítási költségeknek az 1871. évi XLII. t. cz. értelmében a telektulajdonosok által viselendő $^1/_4$ része . . 1.180,901 frt 10 kr.
2-szor. A nagy körúti terjedékek után már befolyt 96,061 „ 57 „
3-szor. Ily terjedékek után még befolyandó . 258,102 „ 44 „
4-szer. A Duna szabályozása folytán nyert telkek értéke . . . . . 3.683,973 „ — „

Összesen . . 5.219,038 frt 11 kr.,
vagyis fedezetlenül marad . . . . . 1.514,930 frt 28 kr.

A m. kormány egyelőre ugyan csak a sugárúti előlegnek hasonló minőségben átengedése iránt nyilatkozott, de alig férhet kétség ahhoz, hogy az imént felsorolt biztosíték erejéig a szükséges további összegek is könnyen előteremthetők lesznek s így tulajdonképen csak azon 1.514,930 frt 28 krról kell gondoskodni, mely a kimutatott 5.219,038 frt 11 krnyi biztosítékban nem talál fedezetet.

Mielőtt még az elnökség a fővárosnak a költségekhez való hozzájárulásának kérdésében előterjesztését megtenné, előbb jelezni kivánja a nagy körút létesítésének azon munkálatait, melyek a közmunkák tanácsa által, továbbá azokat, melyek a főváros által lesznek eszközlendők.

Nevezetesen a közmunkák tanácsa fogná eszközölni az összes kisajátításokat, kiépitené az úttestet, jelesül az út mindkét oldalán asphalt-járdákat rakatna, ezeket szegélykövekkel láttatná el, a járdán az ültetendő fák számára a vasrácsozatokat — a vaskosár kivételével — elhelyeztetné, a főkocsiutat gránitkoczkákkal, a mellékkocsiutakat pedig trachytkoczkákkal burkoltatná és az út felületéről lefolyó vizek befogadására szolgáló iszapfogók nyilásaira vasrácsot alkalmaztatna.

Ellenben a főváros által lennének végrehajtandók a következő munkák: a fő gyűjtő csatorna kiépitése, ebből kiágazólag az egyes háztelkekhez mellékcsatornák létesítése, a légszesz- és vizvezetéki csövek lefektetése, a midkét oldali járdán fasorok

létesítése. Mindezen munkálatok önként érthetőleg, tehát a nélkül illetik a fővárost, hogy azok iránt külön megállapodás létrehozása szükséges volna s csupán azért említtetnek itt fel, hogy a képnek kerete is tisztán álljon a szemlélő előtt.

Miként már megérintve volt, a körút kiépitése azon sorrendben fog történni, a mint ezt a fő gyűjtő csatorna épitésének természetes rendje hozza magával, t. i., a malom utczától felfelé, s mihelyt az 1871. évi XLII. t. czikkben meghatározott egyik-másik szakasz teljesen elkészül, legott a főváros gondozása alá fog adatni.

Áttérve magára a főkérdésre, a fővárosnak a nagy-körút költségeihez hozzájárulására, ez annál igazságosabb és méltányosabb, minél bizonyosabb az, hogy a fővárosnak a tervezett nagy-körút létesítésére nélkülözhetlen és sűrgős szüksége van.

Áttekintvén a főváros, különösen az ipar és kereskedelem gyúpontját képező balparti részeknek térképét, lehetetlen, hogy fel ne tünjék egy az egész külvárosokat összekötő ily nagy forgalmi útnak hiánya. Elhagyva a Dunasort s később a belső körutat, ezen kívül a vámsorompóig rendetlenül beépitett, egymásnak meg nem felelő, többnyire keskeny kereszt-utczákkal találkozunk, melyeken minden élénkebb forgalom megakad. Az ipar és kereskedés érdekei pedig sürgősen megkivánják, miszerint úgy a külsőbb városrészek egymás közt egy tágas forgalmi út által kényelmes és biztos összeköttetést nyerjenek, valamint az árú- és teherforgalom részére a főközlekedési eszközökhöz, a Duna partján levő gőzhajózási és egyéb hajóállomási helyekhez és az egyes vasuti idóházakhoz és pályaudvarokhoz a hozzáférhetés könnyíttessék és biztosíttassék.

E czélnak pedig megfelel és egyedül csak megfelelhet a szóban álló nagykörút, mert a felső Dunaparttól kiindulva érinti az osztrák államvaspálya udvarát, annak tárházait, a környéken levő malmokat és más iparvállalatokat, egyenes kapcsolatba hozza a magyar államvaspályák indóházát a főváros minden külvárosaival, könnyíti a forgalmat a központi személy-pályaudvarhoz, érinti a város alsó részén levő ipartelepeket, a közraktárakat, s az alsó Dunapartot, és ugy fent a Margit-híd útján, valamint lent az összekötő-híd útján összefűzi a balparti részeket a jobbparti részekkel s különösen a déli vaspálya udvarral.

E mellett összeköti egymásközt a fővárosból sugáralakban kiinduló főforgalmi útakat, a külső váczi-utat, a sugárutat, a király-utczát, kerepesi-utat, stáczió-utczát, üllőiutat és soroksári-utat.

A közraktárak létesítése e körútnak fontosságát még inkább emelte, s megnyitását még szükségesebbnek tünteti fel, mert a közraktáraknak a város felső részeivel, különösen a felső malmokkal és ottani ipartelepekkel közúti vaspálya útján leendő összeköttetése, csakis ezen körút területén lesz minden nehézség nélkül s a czélnak megfelelőleg eszközölhető.

Mindezeknél csaknem még nagyobb fontosságot kölcsönöz e körút vonalának az egész fővárosra kiható közegészségi szempont. Mert eltekintve attól, hogy a környező városrészek háztömkelegébe ez úton fog bevezettetni az éltető friss levegő, annak létesítése nélkül helyes csatornázási rendszer nem is képzelhető.

Fővárosunknak szemben a többi európai fővárosokkal nagyobb halandóságát éppen helytelen és rendszertelen csatornázási hálózata idézi elő. A főcsatornáknak a Feldunától az Aldunáig éppen a mélyebben fekvő vidékeken kell a városon végig vezettetniök, melyek csak is széles, nagy körutak alatt vonulhatnak el. És éppen ezen oknál fogva lett a szóban álló nagy-körút vonala a legmélyebben fekvő vidékekre tervezve, mely így természetszerű medrét képezendi a fő pöczecsatornának és az uj csatornázási rendszernek nélkülözhetlen feltétele.

Ezek előrebocsátása után kétséget nem szenved, hogy a nagy-körútnak mihamarább kinyitása és járhatóvá tétele ép oly sürgős mint fontos tényezője a főváros emelkedésének, felvirágzásának és egészségessé tételének, valamint nem szenvedhet kétséget az sem, hogy a főváros kiválóan saját érdekében is cselekszik, ha anyagi hozzájárulásával lehetővé teszi, hogy a nagy körút megnyittassék és kiépittessék, és pedig minél előbb.

A nagy-körút egyike leend azon szerencsés alkotásoknak, melyek az országnak is, a fővárosnak is javára szolgálandnak, mindazon által első sorban természetszerűleg a főváros lesz az, mely a nagy körútnak hasznát látandja és e haszon mindenesetre akkora leend, melyért a fővárosnak áldozatot hozni még akkor is teljesen indokolt, s önmagára nézve üdvöt hozó volna, ha csupán a körül forogna is a kérdés, hogy előbb, avagy később nyerjen-e létet a nagy körút?

A hozzájárulás mérvét illetőleg az elnökség abban a nézetben van, hogy a főváros ezen hozzájárulásának a költségekhez azon 1.500,000 frtról való gondoskodásban kellene állania, mely az előzők során kimutatott 5.219,903 frt 11 krnyi biztositékban fedezetet nem talál.

Kétségtelenül jelentékeny összeg, de viszonyítva ezt a költségek 6.733,968 frt 39 kr. főösszegéhez, az arány a fővárosra nézve még sem mondható egyáltalán kedvezőtlennek, nem még akkor sem, ha tisztán azon előnyök mérlegeltetnek, melyek a nagy-körút létesitése folytán a fővárosra, mint községre háramlanak, — és még kevésbé akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy a nagy-körút létesitése nélkül a város helyes elvek szerinti csatornázhatása czéljából magának a fővárosnak kellene a nagy körúton tervezett fő gyüjtő csatorna számára a kisajátitásokat eszközölni, melynek költségei — ha leszámittatnak is a fegyvergyár-utcza és bárány-utczai kiágazás 718,297 frtnyi kisajátitási költségei, nem kevesebb, mint 4.959,471 frtra rugnak. Ez összeg pedig elhárítlanul a fővárost terhelné, ha a nagy-körút nem létesíttetnék.

Az eddig előadottak kapcsán szerencséje van az elnökségnek a t. vegyes bizottmánynyal tudatni azt is, hogy a közmunkák tanácsa igéretét birja a m. kormánynak arra nézve, hogy a nagy körúton az épitkezéseknek minden lehető módon előmozdítása czéljából az 1871. XLII. t. cz. oly irányú módositását fogja a törvényhozástól kérelmezni, miszerint a rendkivüli adómentesség, melynek feltételét eddig a két emelet magasság képezi, oly egyemeletes épületekre is kiterjesztessék, melyek a második emelet felépitésére is alkalmas alapfalakkal birnak. Továbbá a nagykörút kisajátitási költségeinek a hivatkozott törvényczikk értelmében a telektulajdonosok által viselendő egy negyedrésze már most számszerint meg fog határoztatni,

azon czélból, hogy az az egyes telkekre homlokzat hosszúságuk arányában már előzetesen fix tételben kivethető legyen, s e teher ismeretlensége megszünjék a telkek beépitését, esetleg azoknak ily szándékból való megszerzését hátráltatni.

Ez alkalomból felhivást nyert a közmunkák tanácsa a m. kormány részéről, miszerint a fővárossal egyetemben állapítsa meg az időpontot, mikor fog a sugár-út a főváros gondozásába bocsáttatni?

Erre vonatkozólag van szerencséje az elnökségnek előadni, miszerint a sugárút még ez év folyamán uj burkolattal láttatik el, s ügyei az év végeig teljesen lebonyolíttatni fognak, úgy, hogy nemcsak semmi akadály annak útjában nem áll, hogy további fenntartás végett a fővárosnak az év végével átadathassék, de sőt ennek be is kell következnie, mert a sugárúti alap a mondott időben végleg lezáratni és megszüntettetni fog.

E lezárást illetőleg, teljes biztonsággal helyezhető kilátásba, miszerint annak eredménye igen örvendetes leend, a mennyiben a még eladandó telkek alakjában nagyobb összegű nyereség fog mutatkozni, mely a fővárosi pénzalapot illetvén, a közmunkák tanácsa azon kellemes helyzetbe jövend, hogy több fontos szabályozási műveletet fog végrehajtani.

Áttérve a második főkérdésre, a Dunaszabályozás folytán nyert területek tulajdonjogi ügyére, mely a t. vegyes bizottmány tanácskozásának szintén tárgyát képezi, erre vonatkozólag a tényállást a következőkben van szerencséje az elnökségnek előadni:

A midőn t. i. a nagy-körút czéljára szükségelt kisajátitások költségeire a m. kormánytól előleg kéretett, a tanács biztosítékul a Dunaszabályozás által nyert telkeket jelölte ki, melyek annak idején pontosan felmérve nem lévén, azok területi nagyságát, alakját és becsértékét csak megközelítőleg lehetett kimutatni.

Időközben befejeztetett a Duna-balparti háromszögelési felmérés, valamint végrehajtatott a Duna-jobbparti telkek kataszteri felmérése. Ezek alapján a főváros — figyelemmel a megállapított szabályozásra — a kérdéses telkekről térrajzot készíttetett és midőn az ekként keletkezett uj telekkönyvi birtoktestekre nézve a főváros pesti része telekkönyveinek átalakítása alkalmával a helyszinelési eljárás megindíttatott és azok tulajdonosául az 1870. évi X. t. cz. 7. §. alapján a közmunkák tanácsa fellépett, ugyanakkor a Duna-balparti telkek nagyobb részére nézve a főváros képviselői is tulajdonjogi igényt jelentettek be.

Habár a közmunkák tanácsa már akkor úgy volt meggyőződve, hogy a telkek kizárólag a fővárosi alapot illetik, mégis nem tartotta czélszerűnek a felvetett tulajdonjogi kérdést a biróság által azon alkalommal eldöntetni, azon biztos reményben, hogy azt kölcsönös felvilágositások után barátságos úton elintézni lehetend, annál inkább, mert hiszen ha e telkek kizárólag a fővárosi pénzalapra szállanak is, ezen alap hivatásánál fogva csak a főváros javára fordíttathatnak.

Innen van az, hogy a szóban forgó telkek egy része telekkönyv szerint most meghatározatlan arányban közös tulajdonát képezi a közmunkák tanácsának és a fővárosnak. Ezen arány meghatározására a fővárosi mérnöki hivatal a Dunának 8 lábnyi vizállását veszi alapul és ennek folytán a főváros tulajdonául a szabályozás előtt létezett vonalon belül fekvő és értékesíthető telkeket tünteti fel, megjegyezvén, hogy ily számítás szerint a közösnek vélt telkek összes 103,473 □ ölnyi területéből 60,656 □ öl a fővárost, 42,820 □ öl pedig a fővárosi pénzalapot illetné. Megemlítendő itt, hogy a mérnöki hivatal kimutatásában a Dunaszabályozás folytán nyert egyes telektömbök, mint pl. a lagymányos, felvéve nincsenek, innen ered, hogy a kérdéses területek a főváros kimutatása szerint csak 103,473 □ ölre, ellenben a műszaki osztály kimutatása szerint 264,293 □ ölre rúgnak.

Megjegyeztetik továbbá, hogy az 1871. XLII. t. cz. czéljára készült térrajz és terület-kimutatás szerint a Dunaszabályozás által nyert telkek 270,742 □ öllel és 4.133,209 frttal vétettek fel, levonandó lévén ebből a Csepel-rakparton létesített közraktári telep és teherpályaudvarhoz szükségelt terület.

Az ezúttal készült területi kimutatásból pedig kihagyatott a Viktoria és Erzsébet gőzmalom közti tér, továbbá az országház által elfoglalandó, valamint az országház előtti park számára szükséges terület.

A közm. tanácsának műszaki osztálya a mérnöki hivatal kiindulási pontját helytelennek tartja és eltekintve a kérdés jogi oldalától, kimutatást készített, mely szerint nyert területnek a Dunapart régi és uj vonala közti terület vétetvén, az ebből alakított és értékesítés alá jövő, összesen 264,293 □ ölet tartalmazó telkekből a fővárost 18,162 □ öl, a fővárosi pénzalapot pedig 246,130 □ öl illetné.

A műszaki osztály továbbá a közösség aránya meghatározásának egy másik módozatát is felvetette. E szerint a Dunaszabályozás által nyert területekkel egy elbánás alá esnének azon területek és terjedékek is, melyek nem ugyan közvetlenül a Dunaszabályozás, hanem az egyedül csak ennek folytán lehetővé vált város-szabályozási művelet által nyerettek. Ez esetben az említett 264,293 □ ölből a fővárost csak 8844, ellenben a fővárosi pénzalapot 255,449 □ öl illetné.

Az elnökség azon nézetben van, hogy teljesen felesleges volna ezen ellentétes nézetek érdemleges tárgyalásába bocsátkozni, mert az 1870. évi X. t. cz. 7. §-ának világos rendelkezése szerint a sorsolási kölcsönből eszközölt kisajátitások és szabályozások által nyert telkek a fővárosi pénzalap alkotására szolgálnak, s még az esetben is megilletnék ez alapot, ha hogy a hivatkozott törvényben említett szabályozás akként értelmeztetnék is, miszerint annak a kölcsönalapból eszközöltnek kell lennie, hogy az általa nyert területek a fővárosi pénzalapot jogilag megillethessék. Feltéve, meg nem engedve ugyanis, hogy a törvénynek ez volna értelme, a kérdéses területek még ez esetben sem volnának elvitathatók a fővárosi pénzalaptól, mert az 1870. évi X. t. cz. 8. §. b) pontja értelmében bármily városszabályozás folytán magán telkekhez csatolandó terjedékek a fővárosi pénzalap javára értékesítendők.

Ily körülmények között a fővárostól csak az kéretik, hogy mondjon le ezen területekre vonatkozólag vélt jogáról, s adjon nyilatkozatot arra nézve, hogy a Dunaszabályozás folytán nyert telkekre a tulajdonjog kizárólag a fővárosi pénzalap, illetőleg a közmunkák tanácsa javára kebeleztethessék be.

A bizottmány tagjai a fenti elnöki előterjesztést közelebbről óhajtván tanulmányozni, annak előrebocsátása mellett, hogy a mai ülésen a kérdések érdemleges tárgyalásába nem bocsátkoznak, elhatározzák, miszerint az előterjesztés sokszorosíttassék és közöttük szétosztassék. Ez alkalommal pedig csupán eszmecserét kivánnak tartani azon czélból, hogy az ügyet minden oldalról megvilágítva láthassák, s hogy ekként a legközelebbi ülésre már minden irányban teljesen tájékozva legyenek.

E czélból az elnökség részéről a nagy-körútra vonatkozó részletes adatok a következőkben terjesztetnek elő:

Az összes kisajátítási költségek az ujból eladandó terjedékek értékének, s a már eladott terjedékek után befolyt összegnek levonásával 4.723,604 frtra rúgnak, mely összegből:

a Lipót-körútra	566,260	frt	— kr.
a bárány-utczára	152,037	„	— „
a Teréz-körútra	851,833	„	96 „
az Erzsébet-körútra	912,523	„	35 „
a József-körútra	1.546,138	„	07 „
a Ferencz-körútra	694,812	„	— „

esik, e szerint a kisajátitási költségeknek a telektulajdonosok által viselendő negyedrésze

a Lipót-körúton	141,565	frt	— kr.
a bárány-utczában	38,009	„	25 „
a Teréz-körúton	212,958	„	49 „
az Erzsébet-körúton	228,130	„	84 „
a József-körúton	386,534	„	52 „
a Ferencz-körúton	173,703	„	— „
összesen tehát	1.180,901	frt	10 krra rúg,

mely összegekből a telkek homlokzat-hosszaságának 1 folyó ölére

a Lipót-körúton	242	frt	40 kr.
a bárány-utczában	160	„	38 „
a Teréz-körúton	255	„	50 „
az Erzsébet-körúton	299	„	58 „
a József-körúton	347	„	45 „
a Ferencz-körúton	305	„	01 „ esik.

A fenti számadatokból kitünő nagy aránytalanság a közmunkák tanácsát arra indította, miszerint az 1871. évi XLII. t. czikknek oly képén leendő módosításáért folyamodjék a m. kormányhoz, miszerint a kérdéses járulék kivetése ne szakaszonként, hanem úgy történjék, hogy a kisajátítási költségeknek a telektulajdosok által megtérítendő egy negyed része, vagy is az 1.180,901 frt 10 kr a nagykörúton két oldalon alakulandó telkek homlokzatvonalának összes 4,098 öl hosszúságával elosztatván, a hányados vagyis 288 frt 16 kr legyen azon összeg, mely a telektulajdonosok részéről telkük homlokzat-hosszúságának egy folyó öle után fizettessék. A m. kormány a közmunkák tanácsa e részbeni felterjesztésének helyt adván s a kivetés e módozatát minden valószinűség szerint a törvényhozás is elfogadván, minden nagy-körúti, illetőleg bárány-utczai telek után tekintet nélkül arra, hogy melyik szakaszban van, annyiszor 288 frt 16 kr lesz kisajátitási járulék fejében fizetendő, a hány folyó öl homlokzattal az illető telek bir.

Miután továbbá a rendkivüli adómentességnek elnyerhetésére nézve megszabott 1879. évtől számítandó 10 évi határidő néhány év mulva ismét lejár s miután a nagy körúton kevés kivétellel tulajdonképen csak akkor lehetend épitkezni, ha az megnyittatván, teljesen ki is épittetik: ennélfogva a m. kormány elfogadta a közmunkák tanácsának azon javaslatát is, hogy az érintett 10 évi határidő minden, a törvényben megjelölt egyes szakaszra nézve azon időponttól számittassék, a mikor az illető szakasz teljesen elkészítve a forgalomnak átadatik.

A sugárutat illetőleg előadja továbbá az elnökség, hogy annak fenntartása 1889. évig, mely ideig a vállalkozó a főkocsi-utat külön dijazás nélkül köteles gondozni, Wohlfahrt Henrik, min. felügyelő úr számitása szerint mintegy 8,873, azontúl pedig évenként mintegy 18,000 frtot fog igényelni.

Miután még az elnökség részéről a kivánt további felvilágosítások is megadattak, báró Podmaniczky Frigyes az ülést azon kijelentéssel rekeszti be, miszerint a bizottmányi tagok kivánatához képest a legközelebbi ülés folyó hó 21-én délután 4 órakor az uj városház társalgó termében fog tartatni.

Folytatólag felvétetett 1884. január 21-én.

Jelen voltak: báró Podmaniczky Frigyes elnöklete alatt

I. a fővárosi közmunkák tanácsa részéről:

b. Lipthay Béla, Lukács Antal, dr. Országh Sándor, Ribáry József, a közmunkák tanácsának tagjai, továbbá Rupp Imre, min. oszt. tanácsos, előadó, Wohlfahrt Henrik min. felügyelő.

II. a főváros részéről:

Gerlóczy Károly, alpolgármester, Fuchs Gusztáv, Győry Elek, Nyiry Lajos, Preuszner József, Steiger Gyula, fő v. biz. tagok és Rózsa Péter fő v. tanácsjegyző,

továbbá: Garancsy Mihály, közm. tan. segédfogalmazó, mint jegyző,

Elnök az ülést megnyitván, átadja a szót Gerlóczy Károly alpolgármesternek, ki annak jelzése után, hogy a főváros küldöttei a szőnyegen levő ügyben tegnap értekezletet tartottak, s megállapodásaik előterjesztésével őt bizták meg, — ismételten s ezuttal már a főváros küldöttei nevében is az elismerés és hálának ad kifejezést a közmunkák tanácsa azon törekvéseért, melynél fogva a nagy körútnak fontos közérdekek által sürgetett létesítése iránt eddig is hathatós lépéseket tett, és a szükségeseket bizonyára ez után is megteendi.

A vegyes bizottmány fő czélját azon módok megjelölésében találja, melyek szerint a felmerülő költségek fedezhetők volnának. Az ez irányban tett számitás az elnöki előterjesztés szerint arra irányul, hogy a főváros a nagy összeget tevő költségekhez hozzájáruljon. Ha a kérdés jogi térre vitetnék, e tekintetben egész más eredményre jutnánk. Az 1870. évi X. t.-czikknek nemcsak intentiója, hanem betűszerinti értelme is az, hogy a törvényhozás a helyi hatóságról levenni czélozta azon terheket, melyeket ez nem képes viselni. Világos kifejezést nyert e czélzat az 1870. évi X. t. cz. 3. §-ának d) pontjában, mely szerint a sorsolási kölcsönből eszközlendő „a fővárosban, az ipar és kereskedelem központján, az áruforgalom könnyitése, s a már is gyakori közlekedési zavarok elhárítása végett, de közegészségi tekintetből is kellő szélességű közlekedési fővonalaknak — mintegy államutaknak — a községi utak nagy hálózatába nyitása.“

Az érintett felfogást igazolja az is, hogy a jelzett czélból külön fővárosi pénzalap, ennek hivatásszerü kezelésére pedig a fővárosi közmunkák tanácsa alkottatott, valamint igazolja magának a sugárút létesítésének ténye is.

Ezekre támaszkodva, s tekintetbe véve, hogy a nagy körút jellegénél fogva kétségtelenül az 1870. évi X. t. cz. 3. §-ának d) pontjában említett közlekedési fővonalak közé sorozandó, mit a törvényhozás az 1871. évi XLII. t. cz. alkotásával már meg is tett, — a fővárosnak azt kellene mondania, hogy a nagy körút nem tartozik teendői sorába.

A főváros küldöttei azonban úgy fogják föl a kérdést, hogy ez idő szerint fedeztethetnek-e a nagy körút költségei egészben a sorsolási kölcsönből, s oly helyzetben van-e a fővárosi pénzalap, hogy megfelelhessen feladatának? E kérdésekre bizonyára nem lehet igenlő választ adni, következőleg — szemben a nagy körút el nem odázható sürgősségével — a 6.733,968 frt 39 krban előirányzott költségekről más úton-módon is gondoskodni kell, annál inkább, mert az azok ellenében kimutatott 5,219,038 frt 11 krnyi fedezet oly természetű, hogy legnagyobb részt csak utólagosan lesz realizálható.

Ily körülmények között nézete szerint a nagy körút létesítésére 3 tényező van hivatva közreműködni, u m. 1-ször és különösen a fővárosi közmunkák tanácsa, 2-szor az állam, 3-szor a főváros.

A főváros küldöttei azon nézetben vannak, hogy küldő hatóságuk kész leend minden áldozat meghozatalára, mely tőle méltányosan kivánható. Ez áldozatnak azonban arányban kell állania egyfelől az elérendő czéllal, másfelől a főváros saját vagyoni erejével, s a mi különösen az elnöki előterjesztésben kivánt készpénzbeli hozzájárulást illeti, szóló utal a főváros jelenlegi anyagi helyzetére, melynélfogva az ama kivánalomnak merőben eleget nem tehet. Ennek közelebbi indokolására felhozza, miszerint a főváros szükségletei küztudomás szerint igen nagyok, s folyvást növekednek az épitkezések és sok egyéb beruházások következtében. Ezek közül csak egynehány nagyobb tételt kiván most felemlíteni, jelesül a közraktárakat, melyek évi 50,000 frt. terhet rónak a fővárosra, az uj kórházakat, melyeknek költsége hozzávetőleg 2 millió forintra tehető, a szintén legközelebb épitendő lovassági laktanyát, továbbá közmüvelődési és más czélok igényelte jelentékeny kiadásokat. De különösen kiemelni kivánja itt szóló a főváros általános csatornázását, valamint a végleges vízművet, melynek kivitele fogja főleg a főváros pénztárát szerfelett terhelni.

Hogy a felhozottak tekintetbevételével mivel járulhat a főváros a nagy körút létesítéséhez, erre szóló megtalálja a fonalat az elnöki előterjesztésben, a következő 3 pontban foglalván össze azt, mit a kivánt hozzájárulás czéljából a főváros küldöttei saját hatóságuknál — reménynyel az elfogadásra — javaslatba hozhatni vélnek és ugyan:

1-ször. A Dunaszabályozás folytán nyert telkeket. A főváros küldöttei ezek tekintetében sem kivánnak a jog terére lépni, de az elnöki előterjesztésben kifejezett nézet éllenében szóló alpolgármester utal a tényleges állapotra, melynél fogva a kérdéses telkek csekély része egészben, egy része pedig — bár meghatározatlan arányban — közös tulajdonát képezik a fővárosnak és a fővárosi pénzalapnak, utal továbbá azon körülményre, hogy ezen telkek közt vannak terjedék természetűek és önállóak, nevezetesen olyanok, melyek már a Dunaszabályozás előtt léteztek. De czélra nem vezető és egészen meddő volna most ezen telkek tulajdonjoga felett vitatkozni, miért is teljesen mellőzve a kérdés jogi oldalát, a közös arányt és azon értéket, melyet e telkek most képviselnek, vagy a jövőben képviselni fognak, a főváros a fővárosi pénzalap, de csak is ennek javára feltétlenül lemond ezen telkek tekintetébeni tulajdonjogáról, mi által egyúttal minden további vita elkerültetik. Szóló és a főváros képviselői azon meggyőződésben vannak, hogy a főváros akkor, midőn a kérdéses telkekről lemond s azokat a fővárosi pénzalap javára leendő értékesítés végett a közmunkák tanácsa korlátlan rendelkezése alá bocsátja, igen jelentékeny áldozatot hoz a nagy körút érdekében, mert csak a közmunkák tanácsa műszaki osztályának számítását véve alapul, a fővárost a kérdéses telkekből mintegy 18,000 □ öl terület illeti, mely □ ölenként már a jelenlegi rendezetlen állapotban is átlag legalább 30 frtra becsülhető.

2-szor. A sugárút fentartása. Ha szóló szerint a főváros képviselői a sugárút fentartása kérdésében a törvény betűjéhez ragaszkodnának, úgy itt is azt mondhatnák, hogy a sugárút a sorsolási kölcsön-alapból létesíttetvén, annak fentartására a fővárosi pénzalap van hivatva. A főváros képviselői azonban elfogadják a közmunkák tanácsa részéről e tekintetben elfoglalt álláspontot, mely szerint a sugárút nem a sorsolási kölcsönből, hanem a fővárosi pénzalapból létesíttetett; viszont azonban kivánják, hogy ez álláspont a kormánynyal szemben is érvényesíttessék, s hogy különösen a sagárútnál elérendő nyereségösszeg a fővárosi pénzalap növelésére fordíttassék. Ehez képest, valamint figyelemmel arra is, hogy az utaknak különböző hatóságok által való kezelése és gondozása ezek közt véleménykülönbségeknek engedhetne tért, mi ismét e hatóságok egymássali érintkezésének lassúbb voltánál fogva a néha szükséges gyors intézkedések rovására eshetnék: szóló a fővárosi küldöttek nevében kijelenti, miszerint a maguk részéről készek hatóságuknál javaslatba hozni a sugárútnak további fentartás végett azon feltétel mellett leendő átvételét, ha az oly karba helyeztetik, miszerint a hozzá fűzött igényeknek minden tekintetben megfelel. Megjegyezni kivánja itt szóló, hogy a sugárút gondozásának elfogadásával a főváros nevezetes terhet vállal magára, mely nem mulékony, hanem állandó és előreláthatólag csak szaporodni fog, számitásba veendő lévén itt az is, hogy a sugárút bizonyos évek lefolyásával ismet ujonnan burkolandó lesz. E teher 1889. évig — a vállalkozó által ingyen eszközlendő fentartás következtében — csekélyebb lesz ugyan, de azontúl, miután a fenntartásnak a közmunkák tanácsa részéről 18,000 frtban kiszámitott költségeiben az asphalt-járdák gondozása nem foglaltatik, ezzel együtt a fővárosi küldöttek számitása szerint, évenként körülbelül 24,000 frtra fog emelkedni, mi tőkében kifejezve, jelentékeny összeget tenne.

3-szor. A nagy-körút létesitésével kapcsolatos terhek viselésében részt veend a főváros a körútnak reá háramló fentartása, valamint közvetve azon munkálatok végrehajtásával is, melyek a körút kiépitése folytán szükségkép előállanak, minők pl. a keresztutczáknak a körúttal összhangba hozatala. Ily költséges munkálatokat kellett a fővárosnak már a sugárút létesítése következtében is eszközölnie, melyek közül szóló felemlíti ez úttal a kereszt- és mellékutczák megfelelő rendezését; továbbá a sugárútnak a városligeten által mintegy folytatásául épített Stefánia utat. Mindezeket szóló csupán annak feltüntetése végett hozza fel, hogy hasonlóképen a nagy körút is ily munkálatok szükségét vonja maga után, melyeknek költségei pedig a főváros költségvetésének rendes keretébe be nem illeszthetők, s mely rendkívüli munkálatok sokkal nagyobb mértékben fognak felmerülni a nagy körútnál, mert egyrészt ennek sokkal hosszabb vonalát természetesen sokkal több és igen élénk főközlekedési erek keresztezik, és mert másrészt a fekszinekben mutatkozó nagy különbség kiegyenlítése a költségeket tetemesen fogja növelni.

E költségek megközelítőleges számítás szerint a következők, u. m.:

házi és mellékcsatornák mintegy . . . 170,000 frt,
vizvezeték „ . . . 70,000 „
a keresztutczák csatlakozása mintegy . 200,000 „

Végül nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a nagy körúti telkeken az épitkezés előmozdítása czéljából engedélyezett rendkívüli adómentesség folytán a főváros pénztára 15 évig ezek után mi bevételt sem fog élvezni, s hogy azontúl is további 15 évig csak igen csekély leend azon összeg, mely községi adó fejében befolyand. A főváros tehát ezen adómentesség által szintén nem kevéssé járul a nagy körút czéljának előmozdításához.

Mindezen áldozatok meghozatalát a főváros képviselői nem kivánják egyéb feltételhez kötni, mint csupán ahhoz, hogy a czél megvalósíttassék, vagyis, hogy a nagy körút kiépitése törvény által elrendeltessék, s ha a közmunkák tanácsa a kivitellel megbízatik, ebben teljesen megnyugosznak.

Miután pedig az említett czélt csak akkor tekinthetik biztosítottnak, ha a körút költségeinél mutatkozó hiány fedezéséről gondoskodás történik, ez pedig az adott viszonyok között mástól, mint a m. kormánytól ki nem indulhat, a főváros képviselői kivánják, miszerint némi áldozat az állam részéről is hozassék. Szóló méltányolja az állam pénzügyi viszonyait, épp úgy, mint maguk a kormány tagjai s éppen azért nem óhajtja az államnak egyenes megterheltetését a körút költségeivel, de meg van a mód találva arra nézve, hogy az állam részéről ily direct megterheltetés nélkül is biztosíttassék a hiánynak a fedezése, akként t. i., hogy a sugárút létesítésére a sorsolási kölcsönből adott előlegnek még vissza nem fizetett 1.716,973 frt 14 krnyi részlete a nagy körút czéljára nem előlegképen, hanem véglegesen engedtessék át. A főváros képviselői ennélfogva a nagy körút mielőbbi és fennakadás nélküli kiépitésének biztosítása érdekében igen óhajtják, hogy az állam a költségekhez ezen 1.716,973 frt 14 krnak végleges átengedésével szintén hozzájáruljon.

Ezen előterjesztést élénk eszmecsere követte, melynek során utalás történt egyfelől arra, hogy a nagy körútról szóló 1871. évi XLII. t. cz. csupán az útvonal épentartásáról intézkedik s még ma is nyilt kérdés az, ki által történjék a nagy körút kiépítése; másfelől pedig idéztetett az 1870. évi X. t. cz. 3. §-ának d) pontja, a nagy körút az ebben említett közlekedési főerek sorába tartozónak, tehát a sorsolási kölcsönből létesítendőnek állíttatván. A bizottmány azonban csakhamar azon meggyőződésre jutott, hogy a kérdésnek jogi szempontokból vitatása a közösen óhajtott eredményre nem vezetne, miért is egészen mellőzve az ügy jogi oldalát, tisztán csak a czél gyakorlati kivitelének lehetőségét kereste, s midőn ennek biztosítása érdekében a közmunkák tanácsa képviselői ismételten is óhajtották, hogy a költségfedezetben mutatkozó hiány a főváros által a lehetőségig pótoltassék, ennek küldöttei oda nyilatkoztak, hogy a nagy körútnak a főváros fejlődésére kiható s általuk teljes mérvben méltányolt nagy fontosságánál fogva a főváros bizonyára nem zár-

kóznék el bármily nagy áldozat meghozatalától sem, de a főváros ismert anyagi viszonyai — szemben a legközelebbi jövőben megoldandó feladatok egész halmazával — merőben lehetetlenné teszik, hogy a nagy körút költségeihez készpénzzel hozzájáruljon. Ennek folytán a bizottmány a hiányzó költség fedezésének más módját keresvén, egyhangulag azon nézetnek adott kifejezést, miszerint a jelen viszonyok között a közmunkák tanácsa csak úgy leend képes a nagy körutat megalkotni, ha e részben nemcsak a főváros, hanem az állam is megfelelő anyagi támogatást nyújt.

Mekkora legyen s támogatás a főváros és az állam részéről? ezekre vonatkozólag a bizottmány a következőkben állapodik meg;

A fővárost illetőleg, tekintve azon meggyőző okokat, melyek miatt ez készpénzt nem áldozhat, a közmunkák tanácsa képviselői kénytelenek megnyugodni az annak részéről tett ajánlatban, mely szerint:

1-ször. A főváros a Dunaszabályozás által nyert telkek őt illető részéről lemond, illetve ezt a fővárosi alapnak átengedi;

2-szor. Fentartás végett átveszi a főváros a sugárutat, mihelyt annak uj burkolata elkészül s minden tekintetben jó karba helyezve lesz;

3-szor. A nagy körút munkálataihoz hozzájárúl továbbá a főváros a következő munkák elvállalásával, u. m. a főgyűjtőn kivül még a házi csatornák összeköttetésére szolgáló párhuzamos mellékcsatornák létesítésével, a légszesz- és vízvezetéki csövek lefektetésével, a járdán fasorok ültetésével, a keresztező utak- és utczáknak a nagy körúttal szükségelt összhangba hozatalával, valamint azzal, hogy a nagy körutat szakaszonként, mihelyt ezeknek egyike-másika teljesen elkészült, fentartás és gondozás végett általveendi.

Ehez képest a főváros nyilatkozatot fog kiállítani, hogy a Dunaszabályozás folytán nyert telkekre vonatkozólag a tulajdonjog kizárólag a fővárosi pénzalap javára legyen bekebelezhető. Tekintve pedig, hogy e telkek jelenleg a közmunkák tanácsa és nem a törvény szerint azokra jogosított, kizárólag a főváros emelésére alkotott fővárosi pénzalap nevére vannak kebelezve, mely körülmény azok jogi természetére a főváros érdekeit esetleg hátrányosan érintő befolyással lehet: ennélfogva a főváros képviselőinek határozott kivánságához képest a kizárólagos tulajdonjognak bekebelezése alkalmával a kérdéses telkek a fővárosi pénzalap nevére irandók.

A czél érdekében szükségesnek tartja továbbá a bizottmány, miszerint a Dunaszabályozási telkekre vonatkozólag a közmunkák tanácsa, mint a fővárosi pénzalap kezelője és a főváros közönsége között a fentiek értelmében kötendő jogügylet minden tekintetben bélyeg- és illetékmentességgel ruháztassék fel.

Azon feltételhez képest, melyhez a főváros hozzájárulása köttetett, jelesen hogy a nagy körút kiépitése minden más eshetőség ellen teljesen biztosíttassék: a bizottmány a kiépitésnek törvény által leendő elrendelését, valamint azt kivánja, hogy a haladék nélküli kivitellel a közmunkák tanácsa megbizassék.

Miután pedig a nagy körútnak mielőbbi gyors kiépitése csak akkor tekinthető biztosíttottnak, ha a költségek teljesen fedezve vannak, a főváros küldötteinek kivánatához képest a bizottmány felkérendőnek tartja a magas kormányt annak kieszközlésére, hogy a sugárút irányában még fenn levő 1,716.793 frt 14 kr előleg a sorsolási kölcsönből a körút létesítéséhez véglegesen átengedtessék, mit a bizottmány annál is inkább vél remélhetni, mert ez adományozás az említett kölcsön rendeltetésének teljesen megfelelne.

Tekintetbe véve továbbá, hogy a nagy körút költségei természetszerűleg készpénzt igényelnek, ilyennel pedig a közmunkák tanácsa a szóban forgó czélra csak az átengedendő 1.716,793 frt 14 kr erejéig fog rendelkezni, míg a fedezetnek egyéb alkatrészei legnagyobbára csak a nagy körút létesítése után lesznek pénzzé tehetők, a bizottmány elkerülhetlen szükségesnek találja felhatalmazni a közmunkák tanácsát arra, hogy azon összegeket, melyek a már eladott nagy körúti terjedékek után befolytak, valamint a melyek az időközben eladandó ily területek, továbbá a dunaszabályozási telkek után és a kisajátítási járulék, valamint járdafektetési járulék fejében befolyandanak, a helyett, hogy ezeket a nyujtott előlegek visszatérítésére fordítaná, a nagy körút munkálataira ismét felhasználhassa.

A mennyiben pedig az említett forrásokból egyelőre nem volna annyi bevehető, hogy a nagy körút kiépitése megszakitás nélkül folytattassék, e czélból hasonlóképen szükségesnek tartja a bizottmány, miszerint a közmunkák tanácsának az állam részéről az időnkénti szükségletnek megfelelő, kamat nélküli előlegek adassanak, melyek szintén időnkénti részletekben azon mérvben lesznek visszatérítendők, a mily mérvben a kisajátítási járulékok befolyni és a dunaszabályozási telkek, valamint a nagy körúti terjedékek értékesíttetni fognak.

Ezek után fontolóra vevén a bizottmány a nagy körúti telkek mielőbbi kiépitésének előmozdítása czéljából szándékolt intézkedéseket is, ezeket a maga részéről is üdvöseknek tartja. A mi különösen a kisajátítási járulék kivetési módozatát illeti, az igazság és méltányossággal leginkább megférőnek tartja, hogy a kivetés ne egyes szakaszok, hanem az egész nagy körút és bárány-utczai kiágazás kisajátítási költségeinek alapul vételével akként történjék, hogy e költségek a kisajátításokra már kiadott és becslés szerint még kiadandó összegek számbavételével meghatároztatván, ezeknek egy negyedrésze az összes nagy körúti és bárány-utczai telkekre homlokzathosszaságuk folyó öle szerint kivettessék. Ehhez a bizottmány csak azon óhaját csatolja, hogy az egy folyó öl homlokzatra eső és az elnökség részéről beterjesztett számítás szerint 288 frt 16 krra rugó járulék az alkotandó törvényben világos, számszerinti kifejezést nyerjen, valamint ajánlja, hogy e járulék az 1871. évi XLII. t. czikkben meghatározott szakaszonként mondassék ki esedékesnek s azon időponttól számítva, a mikor az illető szakasz teljesen elkészíttetett és a közforgalomnak átadatott, egy félév eltelte után egy év alatt négy, egyenlő negyedévi előleges részletekben legyen fizetendő. Nem hagyhatja itt számításon kivül a bizottmány azon eshetőséget sem, hogy daczára a kedvező fizetési feltételeknek, mégis egyik-másik telektulajdonos oly szorult helyzetben lehet, hogy e részbeni kötelezettségeinek a

megszabott határidő alatt tetemes károsodás nélkül talán eleget nem tehetne. Ily esetekre való tekintettel az alkotandó törvényben felhatalmazandónak véljük a közmunkák tanácsát, miszerint különös méltánylást érdemlő esetekben a lejárattól számítandó 5%-os kamatok szedése mellett fizetési haladékot engedélyezzen.

Másfelől azonban a vállalat érdekeit is biztosítani óhajtván, törvényben kimondatni véli a bizottmány, hogy a kisajátitási járulék az ingatlant terheli és a fővárosi hatóság által közadók módjára fog behajtatni, árverés vagy csőd esetében pedig mint előnyös tétel a közadók után fog soroztatni.

A bizottmány továbbá mérlegelvén azon nagy előnyöket, melyekért a telkek csupán a fentebb tárgyalt kisajátítási járulékkal terheltetnek meg, nem tarthatja indokoltnak, hogy a járdafektetési járulék követelése a nagy körúton mellőztessék, hanem az igazság és méltányosságnak megfelelőleg javasolja, miszerint a telektulajdonosok még a járdafektetési költségekhez is a fennálló gyakorlatnak megfelelő mérvben való hozzájárulására köteleztessenek, mi által a nagy körút költségei egy nagyobb összeggel, mintegy 120,000 frttal fognak kevesbedni.

Végre azon 10 évi határidőt, mely a nagy körúton emelendő épületekre engedélyezett rendkívüli adómentesség elnyerhetésének egyik feltételét képezi, a kisajátítási járulék esedékességének kezdő időpontjától számítandónak, s az érintett adózási kedvezményt oly egyemeletes épületekre is kiterjesztendőnek véli, melyek a második emelet felépitésére is alkalmas alapfalakkal birnak.

Ezzel a bizottmány tanácskozását befejezvén, megállapodásait következőkben foglalja össze:

1-ször. A főváros a Dunaszabályozás által nyert telkek tekintetébeni tulajdonjogáról a fővárosi pénzalap javára mondjon le, s a telkek ezen alap nevére telekkönyveztessenek.

2-szor. A főváros a sugárút fentartását vegye át.

3-szor. A főváros a nagy körút munkálataihoz következő munkák elvállalásával hozzájáruljon, u. m.: a főgyűjtőn kivül párhuzamos mellékcsatornák létesítése, a légszesz- és vízvezetéki csővek lefektetése, a járdán fasorok létesítése, a keresztező utak- és utczáknak a nagy körúttal összhangba hozatala, valamint a nagy körút fenntartása.

4-szer. Azon feltételnek megfelelőleg, melyhez a főváros hozzájárulása köttetik, a nagy körút kiépítése törvény által elrendeltessék, s a kivitellel a közmunkák tanácsa megbízassék.

5-ször. A sorsolási kölcsönből a sugárútra adott előlegnek még vissza nem fizetett 1.716,793 frt 14 krnyi részlete a nagy körút czéljára véglegesen átengedtessék.

6-szor. A közmunkák tanácsa hatalmaztassék fel arra, hogy a már eladott nagy körúti terjedékek után befolyt, s a még eladandók, valamint a dunaszabályo-

zási telkek után és a kisajátítási járulék fejében befolyandó összegeket a nagy körútba fektethesse.

7-szer. Ezen felül az állam részéről a munkálatokra az időnkénti szükségletnek megfelelő, kamatnélküli előlegek adassanak.

8-szor. A kisajátítási járulék folyó ölek szerint, már most szám szerint meghatároztassék, az esedékesség és beszedés módozatai a javaslat értelmében állapíttassanak meg.

9-szer. E járulékon kivül kötelesek legyenek a telektulajdonosok még a járdafektetési járulékot is fizetni.

10-szer. A rendkivüli adómentességre nézve a 10 évi határidő a javaslat értelmében számíttassék.

11-szer. Ez adózási kedvezmény oly egyemeletes házakra is kiterjesztessék, melyek a második emelet felépitésére is alkalmas alapfalakkal birnak.

A vegyes bizottmány ezzel tárgyalásait befejezvén, báró Podmaniczky Frigyes az ülést oly kijelentéssel zárja be, miszerint a jegyzőkönyv két eredeti példányban fog kiállíttatni, melyek egyike a közmunkák tanácsa, másika pedig a főváros részére leend kézbesítve.

Kelt Budapesten, 1884. évi január hó 21-én.

Podmaniczky Frigyes, s. k.
elnök.

Garancsy Mihály, s. k.
jegyző.

Rupp Imre, s. k.
előadó.

A főváros küldöttei: *Gerlóczy Károly, s. k., alpolgármester. Nyiry Lajos, s. k. Scheich Károly, s. k. Fuchs Gusztáv, s. k. Steiger Gyula, s. k. Győry Elek, s. k. Preuszner József s. k. Rózsa Péter, s. k., jegyző.*

A fővárosi közmunkák tanácsa küldöttei: *Dr. Országh Sándor, s. k. Ribáry József, s. k. B. Lipthay Béla, s. k. Lukács Antal, s. k. Pucher József, s. k.*

A fentebbi megállapodások eredménye az 1884. évi XVII. törvényczikkben nyilvánul, mely által a nagy kőrút sorsa teljesen biztosítva lett.

Midőn ezért a magas kormánynak és a törvényhozásnak őszinte köszönetet mondunk, egyszersmind lehetetlen meg nem emlékeznünk arról az áldozatkészségről, melylyel a főváros is előmozdítani törekedett, hogy a körút valóban mielőbb kiépüljön.

Az idézett törvényczikk folytán oly helyzetbe jutottunk, hogy a kisajátításokat nagyobb mérvben tehettük folyamatba, a lehetőségig törekvésünket oda irányozván, hogy mindenek előtt azon ingatlanok álljanak rendelkezésünkre, a melyekre leghamarabb szükség lesz.

A mult évben ki lett sajátítva 10 ingatlan egészben, 10 részben, együtt 844.762 frt 65 kr értékben,

Továbbá megnyittatott és ideiglenesen rendeztetett a kerepesi út és kertész utcza közötti szakasz 12034 frt 78 krnyi költséggel.

A nyolczszögtér és Kemnitzer utcza közötti szakasz egyelőre feltöltetett. Az ebből háramló költség 592 frt 70 kr.

Végül nem mulaszthatjuk el különösen hangsúlyozni annak szükségességét, hogy a főváros a nagykörúti főgyűjtőnek reá várakozó épitését a lehető gyorsasággal hajtsa végre, nemcsak mivel az e nélkül nem gondolható helyes csatornázási rendszer megalkotását a közegészség érdeke sürgősen igényli, hanem azért is, mert addig a körút végleges épitése természetesen meg sem kezdhető, kivéve a fegyvergyár utczát és a bárány utczai kiágazást, melyek a főgyűjtőnek már nem képezendvén medrét, ennélfogva, be nem várva a csatorna épitést, mielőbb véglegesen rendeztetni is fognak.

IV.

Épitésügy és a lakásviszonyok rendezése.

Az 1870. évi X. t. czikk, addig is, míg az épitkezés ügye a fővárosra nézve törvény által szabályoztatnék, a tanácsra bizta azon elvek és szabályok megállapítását, melyek szerint az épitkezések eszközlendők.

Miután arra, hogy a kilátásba helyezett törvény rövid idő alatt létre jőjjön, remény nem lehetett, mivel az épitkezés technikájának folytonos változása, illetőleg fejlődése mellett felette nehéz s igen meggondolandó egy, minden esetre nagyobb stabilitás jellegével bíró törvénynek a megalkotása: ennélfogva feladatunkhoz híven mi már 1873-ban kidolgoztuk az épitési ügy szabályzatát, úgy azonban, hogy az a tulajdonképi épitési ügyeken felül a közmunkákat és telek felosztásokat is magában foglalta.

A tervezetre nézve a fővárost is meghallgatni óhajtván, azt vele 1874-ben közöltük.

Válaszul 1882-ben egy, egészen más alapokra fektetett tervezetet kaptunk, mely hosszas tanulmányt és a saját tervezetünkkel való gondos összehasonlítást tevén szükségessé, e munkálatot bizottsági tárgyalás útján csak a mult évben fejezhettük be és a tervezeteknek a viszonyok időközben beállott váltózása következtében is szükségessé vált uj szövegezése már munkába vétetvén, semmi kétség, hogy a szabályzatot — azt tisztán az épités ügyére szorítva — a jövő év folyamán végérvényes alakban ki fogjuk bocsátani.

A tényleg érvényben álló épitési szabályok a gyakorlati élet követelményeit már régóta nem képesek kielégíteni s e miatt azok szigorú alkalmazásától sok concret esetben el kellett tekinteni. Egyik lényegesebb fogyatkozása azoknak az is, hogy az épitkezést tulságos drágává teszik, mi ismét szükségkép a lakások drágaságát vonja maga után.

Ehez még számos más ok is járúlván, a főváros a lakásviszonyok tekintetében utóbbi időben igen szorult helyzetbe jutott, melyről némi képet adandók, szükséges, hogy néhány adatot felemlítsünk.

Budapest 45000 holdat, azaz: $3^1/_2$ □ mértföldet tevő területén, melyből 6000 hold belterület, összesen 10748 ház, 68896 lakás és 118000 szobával található. A 68896 lakásból 5430 pincze lakás, 42508 lakás pedig olyan, mely csupán egy szobából áll. — Az egy szobás lakásokban lakók száma 191000 vagyis az egész lakosság 53%-a, két szobás lakásokban lakik 75000, vagyis $20^1/_2$%.

A fővárosi statistikai hivatal adatai szerint túltömöttség 19927 lakásban találtatott. Az ezekben lakók száma 146000.

E nehány adat magában véve is elég kirívóan jellemzi a bajt, mely a főváros lakásviszonyaiban beállott s melynek legfőbb oka mindenesetre a bevándorlók nagy számában keresendő, kik statistikai adatok tanúsága szerint a főváros lakosságát évenkint 12000—14000 lélekkel szaporítják, holott a lakások évi szaporodása a legjobb években is alig haladja meg a 2000 szobát. — E szerint — a természetes szaporodást egészen figyelmen kívül hagyva — minden uj lakhelyiségre csupán a bevándorlókból 6—7 személy esik.

Nem lehet mondani, hogy a fővárosban az épitési kedv különösen az utolsó 16—17 év alatt nem lett volna általában elég tevékeny, de bizonyos más felől, hogy az uj, túlnyómó nagy részben palotaszerű épitkezések legfőkép nagyobb lakások épitésére voltak irányozva, mihez még azt is hozzá véve, hogy a mily mértékben az uj nagy házak keletkeztek, általában azon mértékben fogytak lerombolás folytán a régi, apró lakásokat tartalmazó házak, önként érthetővé válik, hogy miután a bevándorlók tekintélyes része is a kevésbé vagyonos, vagy épen szegény néposztályból kerül ki, nagy szükség különösen a kis és olcsó lakásokban mutatkozik s már oly mérvet öltött, hogy annak orvoslását a hatóságnak feladatai közé kellett sorolni.

A legtermészetesebb orvosszer az épitkezés könnyitése, olcsová tétele levén, e végből — be nem várva az egész épitkezési ügyet felölelő szabályzat kibocsátását — az 1870. évi X. t. cz. 22. §. alapján a következő intézkedéseket tettük.

I. Munkás lakásoknak minél nagyobb számban épitése érdekében kimondottuk, hogy az ily földszintes épületek főfalai 47 cmtr helyett 32 cmtr vastagsággal épithetők, s azoknál a pincze kötelező épitést elengedtük; másrészt azonban kikötöttük, hogy a lakások szárazsága végett a padozat a talajtól 18—47 cmtr. magasságra helyeztessék, s a falak a talajmagasságban elkülönitő réteggel (Isolierschichte) legyenek ellátva, feltöltési anyagul pedig csak salak, vagy teljesen száraz épitési törmelék használtassék, kizárásával minden oly anyagnak, mely a talaj nedvességét magába veszi s tovább terjeszti. A közelebbi kikötések esetről esetre a szükséghez képest tétetnek meg.

II. Miután egészségi tekintetek nem okvetlen kivánják, hogy az udvari szárnyépületek alatt is legyen pincze, elhatároztuk, hogy pincze feltétlenül csupán az épület utczai szárnya alatt létesítendő, mig az udvari szárnyak — a fentebb érintett kikötések mellett — pincze nélkül is épithetők. — A költség szempontjából ez utóbbi intézkedés is tetemes megkönnyitését jelenti az épitkezésnek.

III. A főváros közönségének kezdeményezése folytán, azon czélból, hogy a főváros területén a kis és olcsó lakásokban érezhető nagy hiány lehető mielőbb pótoltassék, s ez úton a nagyszámú egészségtelen pinczelakások kiüresítése és végleges megszüntetése lehetővé váljék, megengedtük, hogy:

1-ször. Az 1884. és 1885. év folyamán a főváros belterületén is — de csak a nagy körút vonalán kivül — a kizárólag 1—2 szoba és konyhából álló kisebb lakásokat tartalmazó és legkésőbb 1885. évi november 1-ig lakható állapotba helyezendő lakóházak a könnyebbszerű épitési mód szerint épittethessenek.

Áll pedig e könnyebbszerű épitési mód abban, hogy:

a) e házak (önállóan vagy zárt sorban is) épithetők 0·33 mtr vastag falakkal pincze nélkül, de úgy, hogy a padozat a falaknak a nedvesség ellen megóvása végett — a talajtól 47 cmtr magasságra helyeztessék; a falak a talajmagasságban elkülönitő réteggel láttassanak el, a padló alatt száraz feltöltés alkalmaztassék, a csapos gerenda mellőztessék, s a padláson tűzbiztonság szempontjából agyag burkolat fektettessék, a födés pedig kátrányos lemezzel (Dachpappe) történjék. A szobák ürbeni legkisebb magassága 2·80 mtrben állapíttatik meg. A mennyiben az épületek 20 mtrnél hosszabbak, azok padlása minden 15 mtr távolságra 0·16 mtr vastag és a fedelet 0·16 mterrel túlhaladó magasságú tűzfal által felosztandó, s mindegyik osztályhoz külön padlás feljáró alkalmazandó. Emeletesre a házak csak úgy épithetők, ha minden 6 lakáshoz külön lépcső épittetik.

b) A lépcsők fából lehetnek, de csak két tűzbiztos fal közt alkalmazva.

c) Az árnyékszékek ott, hol az utczában csatorna van, házi csatornával látandók el, de az árnyékszékek vizöblitő készülékkel ellátása mellőzhető, a hol azonban csatorna nincsen, ott a pöczegödrök rendes tisztitása és fertőtlenítése szigorú pontossággal eszközlendő.

d) Hogy az előállítandó lakásokban összessen hány egyén lakhatik, azt esetről esetre a fővárosi tanács fogja megállapítani.

e) Ily házak a beépitettebb belterületen, a közlekedési fővonalak homlokzatain nem épithetők, s másutt is rendszerint a szabályozási vonalak épségben tartásával helyezendők el.

f) Épithetők ily házak a belterületen — a nagykörúton kivül — tartófás téglafalazattal (Riegelwand) is, de csak hat mtr. távolságra a szomszéd határvonaltól — emeletesre csak úgy, ha az emelet hat lakásnál többet nem tartalmaz. De nagyobb telken több ily emeletes ház is épülhet, ha azok egymástól 12 mtr. távolságra helyeztetnek el. Egyebekben itt is az a), e) pontok alatt foglalt határozmányok alkalmazhatók, illetve alkalmazandók.

2-szor. Ezen könnyebbszerű mód szerint épitendő lakházak fennállása 1900 év végéig biztosíttatik. Az iránt, hogy ezen lakházak 1900-dik éven túl is fennmaradhatnak-e, s ha igen, meddig? a tulajdonosnak kérelmére az épületek állapota, a

környék addigi fejlődési viszonyai és az akkori lakásviszonyok figyelembe vételével a fővárosi tanács fog a fővárosi közmunkák tanácsa hozzájárulása mellett esetről esetre határozni.

3-szor. Fennálló raktáraknak, műhelyeknek, présházaknak stb., ily könynyebbszerü épitési mód segélyével 1—2 szobás lakásokká átalakítását — ha űrmagasság, tűzbiztonság stb. tekintetében némi eltűrhető hiányokkal birnak is — a fővárosi tanács a fővárosi közmunkák tanácsa hozzájárulása után megengedheti.

A lakásviszonyok terén tapasztalt bajok megszüntetésére a főváros Dr. Neményi Ambrus, főv. bizottsági tag kezdeményezése folytán a mondottaknál még meszszebb menő intézkedéseket tervezett, melyek a következő szabály-rendeletben foglaltatnak:

Szabályrendelet

a fővárosi lakásviszonyok rendezése tárgyában.

1. §.

Bevezetés.

Budapest főváros törvényhatósága tapasztalván azt, hogy a rohamos fejlődésnek indult s azon úton állandón előre haladó, s e mellett a lakosság számában is folytonosan gyarapodó főváros területén — a különben elég élénk épitkezési tevékenység a lakóházak épitése módjában nem felel meg a kifejlődött helyi viszonyoknak, mert egyrészt nagyon drágák a lakások, másrészt a társadalom egyes osztályai számára alkalmas egészséges lakások elegendő számban nincsenek, de sőt tény az, hogy a szegényebb néposztály, különösen a munkásnép közegészségi és emberiségi szempontból nagy mérvben kifogás alá eső helyiségekben kénytelen lakni, hogy egyrészt az épitkezési tevékenységet az általános szükségnek megfelelőbb irányba terelje, másrészt pedig ez úton minélelőbb azon helyzetbe jusson, hogy a közegészség követelményeinek meg nem felelő és emberiségi szempontból tovább nem tűrhető lakásokat végre megszüntethesse, — az 1884. év január hó 1-étől számitandó 10 év alatt, tehát 1893. november 1-ig a főváros területén épített, illetve lakható állapotba helyezett lakóházak építőinek, illetve tulajdonosainak az alább következő pontokban előirt föltételek mellett, alább meghatározott rendkivüli kedvezményeket ad, — és illetőleg, a mennyiben azok kormányi, vagy törvényhozási intézkedésektől függnek, azoknak illető magasabb helyen kieszközlése iránt felterjesztést tesz, de egyúttal a közegészségi vagy emberiségi szempontból kifogás alá eső lakosztályok használatának korlátozása tekintetében a szintén alább következőkben megállapított határozmányoknak szigorú végrehajtását elrendeli.

I.

Családi házak,

2. §.

Családi házaknak tekintetnek az oly, legföllebb egyemeletes házak, melyek mindegyik menetén csak egy lakás van, s ezek egyikét maga a tulajdonos lakja.

3. §.

Hogy a családi házak épitése a főváros területén is — mint az másutt szokásos — meghonosíttassék, azon épitkezési és telekfelosztási kedvezményeken kivül, melyek ily épitkezések számára az általános épitési rendszabályok értelmében esetről esetre engedélyezhetők, a családi házak számára alábbi határozmányok korlátai közt 10 évi teljes községi adómentesség engedélyeztetik.

4. §.

Családi házak általában bárhol épithetők, és az épitési rendszabályok korlátai közt ilyenek épitése czéljából a fővárosi közmunkák tanácsával egyetértőleg minden lehető épitkezési és felosztási kedvezmények engedélyeztetnek

Ellenben a fentebbi 3-ik pontban említett nagyobb adómentességi kedvezményre csak azon házak tarthatnak igényt, a melyek a pesti oldalon a nagy körút vonalán kívül, a budai oldalon pedig a váron és a Duna mentén fekvő azon területen kivül — melyre nézve az 1884. évi t. cz. külön kedvezményeket állapít meg — de mindkét oldalon be nem épített területen épülnek. Ezek zárt sorban vagy önállón, a mint az épitkezési rendszabályok megengedik — épithetők a belterületen kert nélkül is, de a kültelken, vagyis a vámvonalokon kivül kerttel kell ellátva lenniök.

5. §.

Családi házakban, ha a rendkivüli kedvezmények igénybe vétetnek:

a) pinczehelyiségeket lakásul vagy alvásra berendezni és használni nem szabad;

b) albérlők nem tarthatók;

c) egyik lakást a tulajdonos maga tartozik lakni, különben mindhárom esetben, valamint ha a lakások túltömötten használtatnak, a rendkivüli adómentesség kedvezménye megvonatik.

6. §.

Fentebbi adómentességi kedvezményt igénybe venni óhajtó családi házak épitésére a főváros beltelket a sajátjai közül kedvezményáron el nem ad, de a

kültelken oly ponton, mely a beépitettebb városhoz és valamely járható úthoz közel fekszik, s a hol a közegészség szempontjából elkerülhetlen ürülék és vizelvezetés, vizszolgáltatás és világitás a közelben meglevő csatornázással, víz- és gázvezetékkel összeköthető lévén, nagyobb nehézségekkel nem jár, a főváros saját telkeiből kedvezményáron ad megfelelő területet s ezekre az épitési, felosztási és adómentességi kedvezményeket is alkalmazza, ha:

a) legalább 60 családi ház épül egy csoportban;

b) ha ezek legalább 200 öl területen, önállón, vagy legalább 3 öles előkertekkel épülnek; utóbbi esetben, ha a ház földszintes, két lakásra feloszthatóó;

c) ha a csoport területén az utczai csatornázás, útépités, világítás a községi pénztár igénybevétele nélkül maguk a tulajdonosok által eszközöltetik. Kiköttetik továbbá:

d) ugyanazon egyén egy ily kedvezményes teleknél többet nem kaphat;

e) a telek nagysága 400 ölnél nagyobb nem lehet;

f) a vételár $^1/_3$-ad része a szerződés megkötése előtt, a hátralevő két harmadrész pedig az átadás napjától számitott 4% kamat fizetése mellett a szerződés aláirását követő bérévnegyedtől számitva 20 évi egyenlő részletben törlesztendő;

g) a főváros hátralékos vételár követelése és annak kamatai az alábbi kötelezettségekkel együtt telekkönyvileg első helyen biztosítandók;

h) az épitkezés előlegesen bemutatott és jováhagyott terv alapján a szerződés aláirása napjától számított, de az 1-ső §-ban megállapított 10 évi határidőn belül eső három év alatt megkezdendő és további hat hó alatt befejezendő, ellenkező esetben a telek a főváros tulajdonába száll vissza és vevő csak a már lefizetett vételári összeget kamat nélkül kaphatja vissza; előleges beruházásaiért pl. faültetés, telek egyengetés, kútásás, keritkezés stb. megtérítésre igényt nem tarthat, de a mi elvihető, a telekről elvinni jogában áll:

i) a tulajdonos köteles a felépült ház egyik lakását a használatba vétel időpontjától számított 10 éven át maga lakni családjával; és 20 év előtt — a felépitéstől számitva — a fővárosi tanács jováhagyása nélkül el nem adhatja, különben a hátralevő évekre a rendkivüli adómentességi kedvezmény teljesen megszünik:

k) kivételes esetekben például elhalálozás, hosszas betegség, alkalmazásból való elköltözés esetén a fővárosi tanács az épitkezési határidőt egy évvel meghosszabbíthatja, a tulajdonost a benlakás kötelezettsége alól felmentheti, az eladást időközben is megengedheti, s ily esetben a kedvezmények megvonásának helye nincsen.

7. §.

Akár a fővárostól vett, akár előbb is magántulajdont képezett telken épült ily házak épitői, illetve tulajdonosai csak addig részesülnek a fentebbi adómentességi kedvezményben, míg a házak a meghatározott feltételeknek megfelelően hasz-

náltatnak. Akár épitkezés, akár a kikötött czélnak meg nem felelő használat által előidézendő bár mily eltérés a rendkivüli kedvezmények esetleg visszahatólag is alkalmazandó részbeni vagy egészbeni megvonását vonja maga után.

8. §.

Kültelken, magánosoktól vett területen épülő családi házak a 3-ik §-ban érintett kedvézményekben csakis a 4-ik §. b) c) az 5-ik §. a) b) c) és a 6-ik §. b) c) i) k) pontjai alatt meghatározott föltételek mellett — és a 7. §. intézkedéseinek fentartásával részesülhetnek.

9. §.

A nyilvántartás, kezelés és ellenőrzés iránt a fővárosi tanács intézkedik.

II.

A munkásházakról.

10. §.

A főváros oda fog hatni, hogy minden gyári vállalat saját munkásai számára — akár magán a gyártelepen, akár annak közelében — elegendő számu lakásokról építkezés vagy bérlés útján gondoskodjék; s jövőre, ha valamely gyár számára telket ad el, az alkalmazott munkásoknak rendes lakással való ellátását esetről esetre feltételkép kiköti.

Oly munkáslakházak, melyek bár a szabályoknak megfelelő építkezési kedvezmények igénybe vétele mellett, azonban a gyártelepen kivül — oly helyen épülnek, a hol építetésük folytán útépítés, csatornázás, világítás stb. czimén a közpénztárra ujabb, külön terhek nem hárulnak, a használatba vételre kitűzött, illetve megengedett időponttól kezdve 15 évig a községi pótadótól teljesen mentek; további 15 év alatt községi adó csak a tiszta házbérjövedelem 10%-a után fog kivettetni és behajtatni.

Ezen adómentességi kedvezmények azonban tényleg csak az esetre adatnak meg és csak addig maradnak érvényben, mig ezen munkáslakházak ilyenekül fognak használtatni és ha:

a) az építési terv és költségvetés, valamint a tulajdonos által szedni vagy szedetni kivánt lakbérek kimutatása a fővárosi tanácsnak jóváhagyás végett bemutattatik;

b) ha a tulajdonos vagy főbérlő ezen házak után a tanács által egy összegben jóváhagyott házbérnél többet be nem szed.

A házbért a tulajdonos — a tanácsilag megállapitott főösszeg korlátai közt — egyes lakásokra maga oszthatja szét, de a főösszeg emelése csak a tanács helybenhagyásával történhetik.

11. §.

Oly gyári vállalatok, melyek egyes munkás családok számára alkalmas kisebb munkásházakat építenek, szintén részesülnek a fentebbi kedvezményekben még akkor is, ha az ily kis munkáscsaládi ház valamely munkásnak tulajdonába bocsáttatik: de ez esetben az épület terve és költségvetése a tanácsnak szintén bemutatandó, hogy annak alapján a tanácscsal egyetértőleg egy aránylagos és méltányos törlesztési módozat állapíttassék meg, melytől bármi eltérés csak a tanács helybenhagyásával történhetik.

12. §.

A munkásházakban sem szabad pinczelakásokat alkalmazni vagy albérlőket tartani. Egyebekben a fentebbi 7. §. a munkásházakra is szól.

III.

A kisebb lakásokból álló bérházakról.

13. §.

A jelen szabályrendelet 1. §-ában kitűzött határidő alatt a főváros belterületén bárhol épülő legföllebb két emeletes oly uj és toldalék épületek, és ráépítés folytán előállított ujabb emeletek, melyek a beépített terület legalább két harmadrészben vagy esetleg az egészben 1—2 szobás lakásokat tartalmaznak, a községi pótadó alól a lakhatási időponttól számitott 20 éven át teljesen mentek, ha minden egyes lakás külön konyhával elláttatik és ha a pinczehelyiségek lakásul nem használtatnak.

Minden változás vagy oly használat, a melynek következtében az 1—2 szobás lakások a beépített terület két harmad részét ki nem teszik, a nagyobb adómentesség elvesztését vonja maga után.

A 7. §. itt is alkalmazásba jön.

IV.

A közhasznú épitkezési vállalatokról.

14. §.

Oly építő társulatok, melyek nem túlságos nyerészkedés czéljából alakulnak, a munkásházak számára a II. 10. §-ban megállapított adómentességi kedvezménybe részesülnek, a megengedhető építkezési kedvezményeket is igénybe vehetik és építkezési czélokra városi telket kedvezményes feltételek mellett kaphatnak, ha:

a) alapszabályaikban kimondják, hogy részvényeinek 5%-nál nagyobb kamatot

osztalék gyanánt nem fizetnek, s az esetleges jövedelmi többletet vagy régibb veszteségek pótlására, vagy ujabb beruházásokra, vagy más közhasznú épitkezésekre forditják, melyekre nézve a fővárosi tanács beleegyezését előlegesen kikérni tartoznak;

b) ha az építkezések befejeztével, még azok elfoglalása előtt, az általuk szedni kivánt lakbérek kimutatását — az épitkezési költség jegyzékének kiséretében — valamint a ház eladása esetén a törlesztési módozatokat a fővárosi tanácsnak jóváhagyása alá terjesztik s a fővárosi tanács ujabb engedélye nélkül azokon semmiféle változást nem tesznek;

c) ha házaikban a beépitett területnek legalább két harmadrésze 1—2 szobás lakásokból áll; — vagy pedig ha egy család elhelyezésére szolgáló családi vagy munkásházakat építenek;

d) ha alapszabályaikban kimondják, hogy igazgatóságukban a fővárosi tanács által kiküldött hatósági biztos helyet foglal, a kinek beleegyezése nélkül 2000 frtot meghaladó bármiféle vállalatba nem bocsátkozhatnak.

15. §.

Az ily házakban sem szabad a pinczehelyiségeket lakásul vagy műhelyül használni, — s a családi házakról szóló 7. §. határozmányai a közhasznú épitkezési társulatok házaira is kiterjesztetnek.

V.
Menhelyek.

16. §.

Azon czélból, hogy oly szegények, kik közegészségi okokból, vagy más körülménynél fogva lakásaikból kiszálásoltatnak, nembeli elkülönités mellett ideiglenesen elhelyeztessenek, a főváros, mely a hajléktalanok menhelyét eddig is hathatósan támogatta, minden ujonnan keletkező hasonló emberbaráti intézményt, mely megbizható és a fővárosban ismert polgárok vezetése alatt áll, jövőre is esetről esetre minden lehető segélylyel támogatni kész, s e czélra a most létező intézménynek adott s ezután is adandó segélyen kivül, évenkint bizonyos összeget költségelőirányzatába fölvesz, — de a segélyt igénybe venni óhajtó ujabb menhelyekre nézve a felügyeleti jogot feltétlenül kiköti.

VI.
A tömeges éjjeli szállókról.

17. §.

A ki házát részben vagy egészben, vagy a ki lakásának, illetve a bérelt háznak egyes helyiségeit éjjeli szálló gyanánt akarja kiadni — (ide nem értve a a szállodásokat) — ezt csak külön hatósági engedély alapján teheti.

Az engedélyt az illető kerületi előljáróság adja ki:

a) ha az illető háztulajdonosának vagy meghatalmazottjának engedélyét igazolja arra nézve, hogy a kérdéses ház lakosztály, vagy egyes helyiség éjjeli szálló gyanánt használható;

b) ha az illető kerületi orvos előlegesen megállapította, hogy az illető helyiségekben közegészségi szempontból hány egyén töltheti az éjszakát káros következmények nélkül;

c) ha a kérdéses helyiségek rendes fekhelyekkel el vannak látva.

18. §.

A kiadott engedélyek a ker. előljáróság által a fővárosi rendőrséggel, a ker. orvossal és a kir. adófelügyelővel közlendők.

19. §.

Az engedélyezett szállók a kerületi orvosok felügyelete alatt állanak, a kik azokat váratlanul, éjjeli időben, évnegyedenkint legalább kétszer a ker. előljáróság közbenjöttével, — szükség esetén rendőri segédlet kieszközlése mellett — megvizsgálni kötelesek.

20. §.

Az éjjeli szállókat engedély nélkül tartó egyének esetről esetre 10—25 frtig terjedő pénzbüntetéssel büntetendők. A ki három ily büntetést szenvedett, lakásából rögtön eltávolítandó és a lakás negyedévre elzáratván, bérbe nem adható.

Az éjjeli szállókra vonatkozó bármi-féle szabályok áthágása szintén 10—25 frtig büntettetik. A szabályoknak súlyosabb beszámitás alá eső áthágása esetén azonkívül az engedély tulajdonosa is a lakásból kiszállásolandó, tőle az engedély megvonatik s egy év előtt meg sem ujitható.

A hozott határozatokról a ház tulajdonosa is értesítendő.

VII.

Túltömött lakások.

21. §.

Minden oly lakhelyiségben, mely hálásra is használtatik, minden felnőtt egyénre legaláb 3 □ mtr padlóterületnek és 10 köbmtr levegőbeli térnek kell esni.

Hat éven aluli gyermekekre ezen mérték egy harmada, 6—14 évesekre pedig két harmada számítandó.

A mely lakhelyiség a fentebbi kellékeknek nem felel meg, túltömött lakásnak tekintetik.

22. §.

A felügyelet a fölött, hogy túltömött lakások ne legyenek, első sorban a kerületi orvosok kötelessége, a kik is e czélból kötelesek kerületükben éjjel is, nappal is felváltva — a kerületi előljáróság közbenjötte, esetleg rendőr segédlete mellett — váratlan vizsgálatokat tartani, s a kellő intézkedéseket illetékes helyen szorgalmazni.

23. §.

A kinek lakásában albérlet következtében túltömöttség constatáltatott, 5—25 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik.

Három ily büntetés kiszabása esetén a lakás kiürítendő és egy negyed évre bérbe sem adható.

A határozatok és intézkedésekről a ház tulajdonosa is hivatalból értesítendő.

VIII.

A pinczelakásokról.

24. §.

A főváros területén fennálló házakban létező akár hatósági engedély alapján, akár a nélkül létesített, összes pinczebeli lakások összeirandók, megvizsgálandók és minőségükhöz képest következő három osztályba sorozandók:

a) kielégitők;

b) tűrhetők;

c) veszélyesek.

25. §.

Kielégítők — és egyelőre további rendelkezésig lakhatók azon pinczebeli lakások:

a) melyek belső űrbeni magassága legalább 9 láb, s ennek fele az udvar, illetőleg az utczai járda fölött van; vagy a melyek vagy az utcza vagy az udvar felől, tehát egyik oldalon egészen szabadon a földből kiállanak, — minden 100□ láb terület után legalább egy könnyen hozzáférhető, teljesen kinyitható, legaláb 4□ láb területű ablakkal bírnak, a mely az utczára vagy tágas tiszta udvarra nyílik;

b) melyeknek ezen felül falai szárazak;

c) melyek továbbá padlóval, kályhával, konyhával is ellátvák; s végre:

d) a melyekhez levezető lépcső szabadon hozzáférhető, eléggé tágas és karfával van ellátva.

26. §.

Ideiglenesen tűrhetők az oly pinczelakások, melyek ez időszerint az előző 25. §-ban előirt feltételeknek meg nem felelnek ugyan, de legalább 8 láb űrbeni magassággal bírnak és egyebekben a fentebbi feltételeknek megfelelően átalakíthatók.

Ezek átalakítására egy év tüzendő ki, ha ez alatt át nem alakíttatnának, betiltandók és kiürítendők.

27. §.

Veszélyesek a közegészségre és kiszállásolandók, végleg megtiltandók az oly pinczelakások, melyek annyira alacsonyak, sötétek, mélyek, nedvesek, nem szellőztethetők, hogy azoknak a 26. §. alapján s a 25. §-nak megfelelő átalakítása teljes lehetetlen.

IX.

Általános határozat.

28. §.

Ezen szabályrendelet végrehajtásával a fővárosi tanács bizatik meg.

A fentebbi szabályrendeletre mi a következő átiratban válaszoltunk:

Tisztelt fővárosi Közönség!

A fővárosi lakviszonyok rendezése tárgyában készített s velünk f. évi 460/kgy. számu becses átiratával közölt szabályrendeletre vonatkozólag a következőket van szerencsénk válaszolni.

Mint minden, a főváros javára irányuló szándék és czélzat iránt, ép úgy teljes elismeréssel vagyunk azon törekvés irányában is, melynek czélja a főváros lakviszonyainak a javitása. — Az észlelt bajokat bármi téren orvosolni akarni, csak helyeslést vonhat maga után s biztosíthatjuk a t. fővárosi közönséget, hogy a lakásügyben megindult mozgalmat elejétől kezdve szüntelenül rokonszenves figyelemmel kisértük és midőn most alkalmunk nyilt a kérdést hivatalosan tárgyalni, e közben nagy örömünkre szolgált tapasztalni úgy a t. fővárosi közönség, mint különösen a lelkes kezdeményező: Dr. Neményi Ambrus főv. biz. tag az ügyben kifejtett buzgó fáradozásait. Nem közönséges érdeklődéssel olvastuk a bő tanulmány kiváló gond és nemes érzéssel irott emlékiratot, mely szerzőjének valóban dicséretére válik s melyért Dr. Neményi Ambrusnak a magunk részéről is szivesen nyilvánítjuk elismerő köszönetünket.

Áttérve a dolog érdemére, kétségtelen, hogy a fővárosban a lakás viszonyok terén ez idő szerint vannak bajok, melyeknek orvoslása kivánatos volna. — Abban is egyetértünk a t. főv. közönséggel, hogy az érintett bajok részint a kisebb lakások aránytalan drágaságában, részint pedig azok elégtelenségében s az egézségtelen lakások nagy számában gyökereznek. — Mindezek természetes orvos szeréül magunk is az épitkezés előmozditását tartjuk, mert elegendő számu és jó lakáshoz — s nézetünk szerint ez a legfőbb czél — csak ez úton juthatni s mert másfelől a tömeges épitkezés szükségkép a jelenlegi túlmagas lakbérek kívánatos mérséklését, ez által pedig azt is maga után vonandja, hogy a szerény viszonyok között élők is, az egézség követelményeinek inkább megfelelő lakáshoz juthatnak.

Az előttünk fekvő szabályrendelet fő czélzatát, az épitkezés előmozdítását tehát teljes mérvben helyeseljük. A mi azonban az erre kiszemelt eszközöket illeti, e részben a t. főv. közönséggel nem mindenben vagyunk egy véleményen, s első sorban a rendkívüli adómentesség az, mely ellen lényeges észrevételeink vannak.

A rendkívüli adómentesség ugyanis, mely eddig egészen más czélból s egészen kivételesen arra alkalmaztatott, hogy általa a város fejlődése bizonyos irányba tereltessék, ha egyéb feltételek hiányzanak, majdnem teljesen hatástalan marad. Hivatkozhatunk ennek igazolására a mult tapasztalataira. Tudjuk, hogy 1875-ben a balparti városrésznek a belső körút által határolt területére s csak nem rég az Albrecht útra is rendkívüli adómentesség biztosíttatott s annak eredményét vizsgálva azt látjuk, hogy azóta az Albrecht úton csupán egy épitkezés történt és a pesti oldalon is mindössze alig egy-két uj ház keletkezett, melyekre nem valószínütlen a feltevés, hogy különben is felépíttettek volna. Hasonlót tapasztaltunk a nagy körúton, hol a rendkívüli adómentesség az első tiz év alatt alig mutathat fel valamicske eredményt. De legközelebb áll tárgyunkhoz a szegényházi és az uj vásártéri telkek példája, melyeket a t. főváros közönség epítési kötelezettséggel s azon kedvezménynyel adott el, hogy az azokon emelendő házak 10 évre a községi adó felétől mentesek lesznek, de a melyek közül csak igen kevés épült ki, a többire nézve pedig előbb az épitési határidőt meghosszabbítani, később pedig az épitési kötelezettséget egészen meg kellett szüntetni.

Ha pedig az adómentesség már szűkre szabott alkalmazásában sem vezetett a várt sikerre, úgy bizonyára még kevésbé vezethet arra akkor, ha azt mindjobban kiterjeszteni iparkodunk. Ez esetben egészen elveszti az hatását s legfeljebb az lesz az eredménye, hogy egy-két üzér ki fogja ugyan annak előnyeit aknázni, de a közönségnek abból vajmi kevés haszna leend.

Nem lehet továbbá szem elől téveszteni, hogy a rendkívüli adómentesség mindig bizonyos méltánytalanságot képez azokra nézve, kik korábban kedvezmény nélkül épitkeztek, s kik ennek következtében azon eshetőségnek vannak kitéve, hogy nem lesznek képesek a rendkívüli adómentesség mellett épitkezőkkel versenyezni.

De van a rendkivüli adómentességnek positiv káros hatása is, a mi főleg a telekspekuláczió előidézésében, — a telekáraknak mesterséges felszöktetésében s közvetve abban is áll, hogy a telekdrágaságnál fogva az épitkezés természetes hala-

dását esetleg megakasztja, s így tulajdonkép egész ellenkezőjét is szülheti annak, a mi általa czéloztatik.

Mindezeknél fogva a rendkívüli adómentességet nézetünk szerint nem lehet minden aggodalom nélkül azon mértékben kiterjeszteni, a mint azt a t. fővárosi közönség óhajtja.

A mi különösen a családi házakat illeti, ezekre nézve úgy vagyunk meggyőződve, hogy azokra csakis a jobbmódúak s azok tehetnek szert, kik ma is abban a helyzetben vannak, hogy maguknak jobb bérelt lakást tarthatnak. A családi házak által tehát a kitűzött czél, segíteni azokon, a kik bérlés útján ma nem képesek megfelelő lakást tartani, el nem érhető. — Hozzá véve ehez a fennebb mondottakat, önként következik, hogy a családi házak rendkívüli adómentességét a magunk részéről nem pártolhatjuk, azon oknál fogva sem, mert — feltéve, hogy a szándékhoz képest ily családi házak nagyobb csoportokban valóban építtetni fognak — a t. főv. közönség annak szükségessége elé jutna, hogy a csatornázás, vízvezeték és világítás műveleteit azokra kiterjessze, ott esetleg iskolát és egyéb szükséges közintézeteket létesítsen, természetesen saját házi pénztárából, melyhez az illetők hosszú ideig nem köteleztetnek járulni, vagyis helyettük az említett terheket a többi polgárok volnának kénytelenek viselni, a mi pedig annál nagyobb igazságtalanság volna, mert a közterheket egyaránt viselő sok polgára a fővárosnak ma is csatornázatlan utczában kénytelen lakni.

Hasonlókép nem véljük a rendkívüli adómentességet a kisebb lakásokból álló bérházak számára sem megadhatónak, azon okokon felül, melyeket ez adózási kedvezmény kiterjesztése ellen fentebb általában felhoztunk, azért sem, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy a rendkívüli adómentesség a lakók, a bérlők helyzetének könnyebbítését alig eredményezi, annak hasznát már a telektulajdonos ki szokta meríteni s a mi esetleg még fenn marad, az építetőnek bizonyára gondja lesz azt a maga javára fordítani.

A mi azonban a munkásházakat illeti, miután bizonyos, hogy a legégetőbb lakásszükségben a munkásosztály sínlődik, ezek érdekében a rendkívüli adómentességet mi is indokoltnak látjuk s tekintve, hogy a szóban forgó adózási kedvezmény hatását annak a munkásházakra kiterjesztése még nem fogja koczkáztatni, tekintve továbbá az abban álló nagy előnyt, hogy munkás lakok tömeges építése folytán természetesen igen sok kisebb lakás fog felszabadulni, s az azokat keresők számára rendelkezésre állani: a szabályrendelet ide vonatkozó intézkedését elvben készek vagyunk támogatni, azonban csak a legszorosabb értelemben vett munkásházakra nézve, ilyenekül pedig csak azokat tekintjük, melyeket valamely gyári vagy ipari vállalat a saját telepén a saját munkásai számára épít. — Mert kétség kivül lényeges különbség van a most említett munkásházak és azok között, melyeket egyesek tisztán nyerészkedés végett létesítenek, s míg az előbbiek mellett a munkások egészséges lakásban elhelyezésének érdeke mellett sok más érdek is szól, addig csupán a haszon szempontjából épített ily lakoknak rendkívüli adókedvezményben részesítése nézetünk szerint nevezetes méltánytalanság volna azon kisebb lakásokból álló házak tulajdo-

saira, kik korábban minden kedvezmény nélkül építkeztek s kik ennélfogva esetleg válságnak tétetnének ki. Indokolt a megkülönböztetés a munkásházak e két faja között továbbá azért is, mert a gyáros vagy nagy iparos, ki a maga munkásai számára épít, épen, hogy ezeket szorosabban a vállalathoz fűzze, a leggyakrabban a munkások más természetű szükségleteiről és igényeirűl is kénytelen gondoskodni, kisebb kilátás és több koczkázat mellett tehát nagyobb befektetést kénytelen tenni, mint az, ki esetleg a város belsejében kecsegtető bérjövedelem végett épít munkáslakásokat, mely utóbbiaknál az is igen-igen kétséges, vajjon tényleg munkásoknak adatnak-e bérbe; legalább felette nehéz volna a felett pontos ellenőrzést gyakorolni.

Azonban, ha a mondottaknál fogva a rendkívüli adómentességet nem is véljük csupán a legszorosabb értelemben vett munkásházak számára meg adandónak, távol áll tőlünk annak gondolata, hogy úgy a családi házak, mint a kisebb lakásokból álló bérházak keletkezését is előmozdítani nem kivánnók. — Ellenkezőleg csak oly eszközök alkalmazásba vételét óhajtjuk mellőzni, melyek — egyéb, figyelmen kivül nem hagyható hátrányok mellett — a czél tekintetében semmi sikerrel nem kecsegtetnek annál kevésbé, mivel mindaz a mi a szabályrendeletben a kedvezmények czéljának biztositékául megállapítva van, népünk természetével, ősi jellemvonásával egyenesen ellenkezik, s mint oly tényező jön figyelembe, mely az építkezési kedvet nem hogy előmozdítaná, de azt határozottan lankasztani, mernénk mondani, hogy a nyújtandó kedvezményeket alig ha nem teljesen paralyzálni fogná, úgy, hogy nézetünk szerint nagyon sokan a kínált kedvezményeket csak azért nem vennék igénybe, nehogy magukat a hatóság folytonos ellenőrzésének és zaklatásának kitegyék, s ha mégis lennének, kiket a szóban forgó kedvezmények építkezésre bírnának, ezek előre láthatólag mindent elkövetnének, hogy a különben is szerfelett nehezen gyakorolható ellenőrzést kijátszák.

Minden más módot tehát, mely alkalmasnak igérkezik a lakszükség megszüntetésére kivánt épitkezéseket előmozdítani, kész örömmel fogadunk.

Midőn azonban az erre szolgáló módok megállapitásáról van szó, nem zárkózhatunk el a tudat elől, hogy a lakásviszonyok terén tagadhatlanúl fennforgó bajok — részben a kinálat és kereslet között megzavart arányban, részben pedig a kereseti s más társadalmi kedvezőtlen viszonyokban, tehát oly tényezőkben gyökerezvén, melyekre a hatóság magának egyenes befolyást nem vehet — azok ezen úton mintegy mesterségesen meg nem szüntethetők.

Igy lévén meggyőződve, nézetünk szerint a hatóság ezen a téren akkor felel meg legjobban feladatának, ha a könnyebbszerű épitési módnak a megengedhetőség legszélsőbb határáig vitt kiterjesztésével az épitkezést minél olcsóbbá teszi, mint e tekintetben f. évi 800., 1678. és 2439. sz. átiratainkban foglaltak szerint a kezdeményezés már meg is történt. Az építkezés előmozditásának kétségkivül ez a legtermészetesebb s egyúttal leghatásosabb módja, melyhez a kisebb lakások iránt mutatkozó nagy kereslet is járulván, az ennélfogva biztos jövedelmezőség már egymagában is oly tényező, hogy minden különös kedvezmény hozzájárulása nélkül is

szükségkép a kivánt építési kedv előidézésére kell hatnia, ellenesetben pedig bármily kedvezmények is hatás nélkül maradnának.

Hogy mily nagy tényező az építési módnak könnyítése az épitkezések előmozdítására, bizonyítják az e részben idézett számu átiratainkkal nyújtott kedvezmények, melyek hatása alatt alig pár hónap alatt 35—40 munkásház keletkezett.

Az építési módnak a szabályrendeletben kilátásba helyezett könnyítését tehát teljes mérvben helyeseljük, s ez irányban a lehetőket a tárgyalás alatt levő általános építési szabályoknál mulhatlanul megteendjük.

Az építési mód künnyebbítése után legkivánatosabbnak tartanók a fenn forgó czél érdekében a telekdrágaság mérséklésére hatni, kétségtelen lévén, hogy az épitési hajlam itt is jelentékeny akadályokra talál. Miután azonban a dolog természete szerint a telekárak sem engednek hatósági szabályozást, e tekintetben nem gondolunk üdvösebbet tehetni, mint ha a t. főv. közönség a saját tulajdonából szives lesz nagyobb telektömböket parcellirozva eladásra kijelölni lehető jutányos áron, ennek ellenében azonban az építési kötelezettség kikötésével.

E helyütt meg kell azonban jegyeznünk, hogy a telekeladásoknak a t. fővárosi közönségnél eddig dívott módja nézetünk szerint semmikép czélhoz nem vezethet. Eddig ugyanis a venni szándékozók ajánlatuk tételénél a legnagyobb bizonytalanságnak néztek eléje, s nem egyszer történt, hogy bár megfelelő ár igértetett, az ajánlat még sem lőn elfogadva, csupán azon reményre való hivatkozással, hogy talán lesz valaki, a ki még többet fog igérni. Természetes, hogy ily eljárás mellett, a ki csak kikerülhetetlenül nincs rá utalva, senki sem fog a vételre ajánlkozni.

Hogy tehát a tiszt. főv. közönség részéről szándékolt eladásoknak kivánatos sikere legyen, azt véljük, legczélszerűbb volna az eladandó telkeket, mint nálunk a sugárúti telkekkel történt, összeirni, kimutatásba foglalni, az eleve meghatározott áraknak és feltételeknek megfelelő minden ajánlatot — bárki részéről tétessék is az — elfogadni.

Másrészt pedig arra is figyelmeztetni kivánjuk a t. főv. közönséget, hogy a fővárosi telkek eladása sikeresen csak úgy lesz eszközölhető, ha azok előzetesen a a hozzáférhetés végett utakkal láttatnak el, s a csatornázás, világitás és vizvezeték műveletei azokra kiterjesztetnek, egy szóval a lakhatás mellőzhetlen előfeltételei megvalósíttatnak.

A mi végül a szabályrendeletnek s menházak, a tömeges éjjeli szállók, továbbá a túltömött- és a pincze-lakásokra vonatkozó intézkedéseit illeti, ezekhez teljes mérvben hozzá járulunk, s csupán azt jegyezzük meg, hogy sikerre ez utobbi tekintetben is csak a szabályok szigorú végrehajtása vezethet, s az eddigi eljárást, melynél fogva majd a tulajdonos, majd a lakó érdekében gyakorolt a hatóság elnézést, minden esetre megszüntetni kivánjuk.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1884. évi deczember hó 4-én tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes, s. k., alelnök.
Rupp Imre, s. k., minist. oszt. tanácsos.

Mielőtt az építkezési ügyről szóló jelentésünket berekesztenők, nem hagyhatjuk említés nélkül, miszerint egy concret eset alkalmából szükségesnek láttuk az 1870. évi X. t. cz. 22. §. alapján szabályképen azt is kimondani, hogy a dunajobbparti magaslatokon már meglevő, avagy ez után emelendő nyaralóknál a kilátás, mely egyik czélja és értékesítője a gyakran költséges építkezésnek, a lehetőség szerint megóvandó azon határig, a meddig ez a későbben építkező lényeges hátráltatása nélkül történhetik. Ha azonban a később építkezőnek nem állana módjában épületét észszerűen és a czélnak megfelőleg úgy elhelyezni, hogy e mellett a korábbi nyaralóból a kilátás továbbra is megmaradjon, e miatt az utóbb építkezőtől az építési engedély meg nem tagadható.

Hogy pedig ezen szabálynak minden esetben kellőleg érvény legyen szerezhető, egyúttal kimondottuk, hogy minden a Duna jobbparti hegyekben szándékolt építkezés alkalmával a kilátás tekintetében érdekelt szomszédok az építési engedély megadása előtt esetleges észrevételeik előterjesztésére felhívandók s netáni kifogásaik vizsgálat és elbirálás tárgyává teendők.

V.

Csatornázás.

Az általános csatornázás évek óta tárgyalás alatt levő nagyfontosságú ügye a múlt év során abba a stádiumba jutott, hogy a főváros mérnöki hivatalában az önálló csatornázási osztály megalakíttatván, működését szép sikerrel megkezdette, sőt az általános tervet és programmot még az év vége felé előterjesztette.

Ez általános terv mindenek előtt egy vegyes bizottmány által lesz tárgyalandó, melynek megalakítását és összehívását a fővárosnál szorgalmazni el nem mulasztottuk s reméljük, hogy az említett bizottmány munkálatával a jövő év folyamán annyival is inkább el fog készülhetni, miután a szakkörök ismert nyilatkozatai szerint a csatornázási osztály által készített általános terv ellen lényegbe vágó észrevételek nem igen fognak felmerülhetni.

A mi magát a tervet illeti, ez a párhuzamos főgyűjtők rendszerén alapszik, melynek értelmében a főcsatornák a Duna folyammal párhuzamosan haladnának, ettől úgy elzárva, hogy azokba a folyóvíz be nem hatolhatna, ellenben a nagy esőzések alkalmával összetóduló vizeket a Dunába vezetnék, rendes időben pedig folytonos szivattyúzás által távolítanák el azokat a csatornákból.

A szóban levő terv azonban csupán a fővárosnak a Duna balpartján elterülő részére vonatkozik.

A jobbparti városrészek csatornázása régebbi megállapodás értelmében az úgynevezett vegyes rendszer szerint történik, akként, hogy a Dunával párhuzamos irányban haladó, több s külön külön kiömlővel biró főgyűjtő mellett a Dunára merőleges irányban is vezettetnek főcsatornák.

A különös helyi viszonyok által indokolt eme helyes rendszertől azonban a főváros egy esetben, nevezetesen az ó-budai főgyűjtőnél eltérni óhajtott, s az első terv mellőzésével, mely szerint e csatorna a timár utcza irányában közvetlenül a Dunába szakadt volna, azt az ujlaki főgyűjtőbe kivánta torkoltatni, attól tartván, hogy ha a csatorna közvetlenül a Dunába vezettetik, annak tartalma káros befolyást gyakorolna a lejebb fekvő vízműtelep vizére.

Miután e részben semmi féle szakvizsgálat nem volt, az érintett félelmet puszta vélekedésnél egyébnek nem vehettük, sőt műszaki közegeink határozottan abban a nézetben voltak, hogy a vízvezetéki víz megrontásától, midőn a csatorna beömlési pontja 650 mterrel van feljebb a vízmű teleptől, nincs mit tartani, annál kevésbé, mert itt a Dunának igen erős sodra van s mert különben a gyárakból a Dunába szintén ezen ponton jövő, nagy mértékben mérges tartalmú folyadékoknak már eddig is éreztetniök kellett volna káros behatásukat a vízműtelep vizének minőségére, a mi egyáltalán nem tapasztaltatott: ezeknél fogva, mielőtt a tárgyban érdemlegesen határoznánk, kivántuk, hogy e tekintetben, vajjon ártalmára volna-e az ivóvíznek, ha Ó-Buda külön főcsatornája a timár utczán át közvetlenül a Dunába vezettetnék, tüzetes szakvizsgálat tartassék.

E czélból a főváros egy szakbizottságot küldött ki, mely a vizsgálatot remélhetően mielőbb megejtvén, az eredményről haladék nélkül jelentést teend.

A csatornahálózat kiterjesztése évről évre fokozatosan halad, és pedig nemcsak a régi, hanem oly utczákban is, melyek rövid néhány év előtt még csak a szabályozási terven léteztek. E nagymérvű kiterjesztés különösen a pesti oldalon, mint a város legtömöttebben lakott részében történik és egy okkal több arra, hogy a nagy körúti főgyűjtőcsatorna mielőbb kiépíttessék. A mi e részben tőlünk függ, mindazt aggódó gondossággal megtesszük. Így a kisajátításokat főleg a körút azon szakaszára irányítjuk, hol a főgyűjtő építése megkezdendő lesz s most már teljesen nyugodtak vagyunk, hogy a szükséges területet kellő időben bocsáthatván a főváros rendelkezésére, miattunk a nagykörúti főgyűjtő építése nem késhetik.

A csatornázásra nézve még két üdvös haladást kell megemlítenünk. Az egyik abban áll, hogy míg a csatornák eddig kizárólag téglafalazattal lettek építve, a mult évben, egyelőre bár csak kisérletképen beton-csatornák is létesültek. A másik a Drainage-csövek alkalmazására vonatkozik, melyekkel a csatornák feneke — ha szükségesnek látszik — elláttatván, segélyükkel az egészségre oly ártalmas talajvizek elvezettetnek.

A csatornahálózat említett kiterjesztése a következő útvonalakra vonatkozik:

az I. ker.-ben, Lógody utcza, hársköz, győri út, szarvastér, kereszt tér;

a II. ker., oszlop utcza, Margit utcza, mecset utcza, kis és nagy Rókus utcza; *

a III. ker., ürömi utcza, bécsi út;

a IV. kerületben kisebb építések történtek;

az V. kerületben már minden utcza csatornázva van;

a VI. ker., a dalnok utcza egy része és Kemnitzer utcza egy része; *

a VII. ker., az István út, Murányi utcza, Cserhát utcza, felső erdősor, Wesselényi utcza és jávor utcza; *

a VIII. ker., a Staffenberger, Balassa, kőris, Losonczy, * Kemény Zsigmond, * Szigetvári, * örömvölgy és sárkány utczák; — valamint az uj személypályaudvar egész területe;

a IX. kerületben markotányos utcza egy része. *

A csillaggal jelölt utczákban a csatorna tényleges kiépítése a következő évre lett halasztva.

Az 1883-ban elhatározott csatorna építések csak a mult évben lettek végrehajtva a következő utczákban:

az I. ker., mészáros, Lógody és naphegy utcza;

a II. ker., kis Rókus, tégla, retek és Zsigmond utcza;

a III. ker., csemete utcza;

az V. ker., Szemere utcza;

VI. ker., Izabella utcza egy része, az óvoda és a huszár utcza; a IX. ker., üllői út melleti uj közkórház csatornája és az ezzel kapcsolatos soroksári úti nagyobb csatorna, mely csatornák segélyével az említett kórház, nem különben a kőbányából jövő u. n. illatos árok is közvetlen kapcsolatba lett hozva a Dunával.

Az 1884-ben épült közcsatornák összes hossza:

betonból	7905 f. mtr.
téglából	12773 „ „
együtt . .	20678 f. mtr.

A budai hegyi vizeknek a csatornázással rokon természetű levezetésére még 1882-ben megállapított terv azon része került a mult évben végrehajtás alá, mely a diósárok szabályozására vonatkozik s tekintve, hogy az említett terv többi részében is megszakítás nélkül keresztül fog vitetni, a törekvés, hogy a budai városrészek a hegyi vizek áradása ellen biztosíttassanak, hova előbb meg fog valósulni.

Ugyancsak a mult évben lett szabályozva a zugligeti út melletti árok, a kelenföldi hosszú mocsár árok, a virányos dülőben levő egyik vízárok, a m. kir. állam vasútnak a kőbányai út mellett fekvő főműhely telepén átvonuló u. n. piócza árok.

Engedélyezve lett továbbá a IX. kerületi kis és nagy tó, a kúttó és a X. ker. kőbányai téglagyár agyagbányáiban összegyűlő vizek lecsapolása, a mi közegészségi szempontból már rég kivánatos lett volna, de mivel az ezen vizek levezetőjéül szolgáló üllői úti közkórházi nagyobb csatorna csak most építtetett ki, előbb nem volt lehetséges.

Magán csatornák.

Ilyenekre engedély adatott: a m. kir. államvasutaknak a ferenczvárosi állomás területének lecsapolására; Krausz Mayer szeszgyára számára, a VIII. ker. Ludoviceum és örömvölgy utczában vizcsövek elhelyezésére szolgáló csatorna építésére; a Ganz-féle vasöntöde és gépgyár részv. társaságnak kőbányai úti gyártelepének lecsapolására szolgáló csatorna építésére, végre:

az országos kiállítási bizottságnak a kiállítás területének lecsapolására.

VI.

Vízvezeték.

Ismeretes tény, hogy az V. ker. Hajós téren épített ideiglenes vízmű által a főváros pesti részének vízszükséglete nemcsak minőségileg, hanem menynyiségileg sem volt kielégíthető. A víz egészségtelen volta miatt folytonos a panasz, különösen a külvárosokban; s nyári évszakban, mikor legnagyobb szükség van a vízre, nem egyszer történt meg, hogy a vezeték, főleg az épületek felső emeleteiben egyátalán megtagadta a kellő szolgálatot. — E tarthatatlan állapot javítására — mint előző évi jelentésünkben érintettük — a budai vízmű segélyét szándékozott a főváros igénybe venni, remélvén, hogy a budai eddigelé jónak talált víz átvezetésével a baj mindaddig orvosolva lesz, míg a balparti városrész számára régóta tervezett végleges vízmű elkészül.

Az átvezetés eszméjét a főváros hatósága elvileg elfogadván, megindult a tervezés, melynek értelmében az átvezető csövek a Margithídon által szándékoltattak a balparti vízvezetékkel összeköttetésbe hozatni.

A terv mindenek előtt a híd tulajdonosa, az államkincstár, illetőleg ennek képviseletében a pénzügyminister hozzájárulását igényelte, ki is előzetes tárgyalások után, melyekben — szabad elhatározást tartva fenn az elvi kérdésben — mi is részt vettünk, a híd igénybevételére az engedélyt különösen annak határozott kikötésével adta meg, hogy a balparti végleges vízmű legkésőbb öt év alatt minden körülmények között meg legyen és ezen idő leforgása után a híd, a csővezeték terhétől megszabadíttassék.

Ily stádiumban volt az ügy, midőn azt a főváros az 1870. évi X. t. cz. értelmében elénk terjesztette.

Mi a fővárossal szemben mindenek előtt sajnálatunkat fejeztük ki a felett, hogy a m. kir. belügyministerium 1878-ban kiadott rendelete s azóta kelt számos sürgetése, valamint az általánosan és állandóan hallható panaszok daczára a balparti végleges vízmű tekintetében mondhatni ma is ott van, hel ezelőtt 6 évvel volt, sőt most is csak ideiglenesen kisegítő eszközhöz nyúl, noha kétségtelen, hogy a bal-

parton levő s a legideiglenesebbként engedélyezett vízmű úgy a szükséglettel szemben felette korlátolt vizszolgáltatási képességénél, valamint annálfogva sem alkalmas arra, kogy a balparti városrész vízzel való ellátásának alapjául vétessék, mert útjában állván a város természetes fejlődésének és terjeszkedésének, már ezen egy oknál fogva is múlhatatlanúl eltávolítandó lesz.

Kifejeztük továbbá, hogy a szándékba vett vízátvezetési művelet elé azért sem tekinthetünk megnyugvással, mert a vízmű-igazgató véleménye ellenére úgy vagyunk meggyőződve, miszerint a budai vízmű nem képes tartósan annyi vizet szolgáltatni, hogy azzal a balparti részeknek az ottani vízmű által nem fedezhető vízszükséglete is kielégíthető volna, s így tartani lehet attól, hogy néhány év alatt a budai jó víz is a túlságos szivattyúzás következtében vagy megcsökken, vagy megromlik, a mikor is aztán bekövetkezik az állapot, hogy sem Budán sem Pesten nem lesz elegendő és jó víz.

Miután mégis be kellett látnunk, hogy elutasíthatlanul szükséges, a fővárosi balparti részén most már állandóan érezhető nagy vízhiányon rögtönösen segíteni, azon kényszerhelyzetben voltunk, hogy a szóban forgó vízátvezetési művelettől, mely szerint a budai vízmű a pestivel a Margithídon, ennek két oldalán, a járda és a közúti vaspályai vágány között elhelyezendő egy-egy 200 mm. átmérőjű cső által köttetnék össze, hozzájárulásunkat meg nem tagadhattuk, mert a különbeni következményekért a felelőséget magunkra nem vehettük.

Az átvezetés tervébe való beleegyezésünket mind a mellett egy feltételhez kötöttük.

Miután ugyanis az egész javaslat csak azon alapulhatott, hogy a budai vízműnek van és lesz a jobbparti részek által igénybe nem vett fölös vize, az átvezetés önként érthetőleg csak a feleslegre irányulhat és semmi szín alatt nem terjedhet odáig, hogy annak következtében a budai víz mennyiségében érezhetően megcsökkenjen, vagy minőségében megromoljék. — Ebből folyólag kikötöttük, hogy mihelyt azt tapasztalnók, hogy a két városrész vízvezetékének összekapcsolása kártékony hatással volna a budai víznek akár mennyiségére, akár minőségére, az összeköttetés azonnal és feltétlenül megszüntetendő, még azon 5 éven belül is, melyre a pénzügyministerium a híd igénybevételére az engedélyt megadta.

Egyúttal intézkedtünk, hogy az említett szempontból részünkről egy bizottság szorgos ellenőrzést gyakoroljon.

Egy alkalommal ajánlatba hoztuk, hogy a pesti végleges vízmű előmunkálatainak irányításával és intézésével egy külön bizottság bizassék meg, e tanács és a főváros küldötteiből akként alakítva, hogy a rendes tagokon kívül abban kinekkinek műszaki közegei, nemkülönben azon szakértők is részt vegyenek, kiket az egyik, vagy a másik hatóság meghívni jónak látand.

Feladatául kivántuk e bizottságnak kitűzni az eddig teljesített előmunkálatok mibenlétéről tudomást véve, megállapítani, hogy mely irányban kelljen azokat folytatni, megjelölni a helyet, hol legyen a telep felállítva, továbbá megállapodásra jutni a természetes vagy a mesterséges szűrők, avagy a vegyes rendszer alkalmazá-

sának kérdésében és általában s mindenek felett oda hatni, hogy a balparti városrész — a mennyire természetileg csak lehetséges — mielőbb el legyen látva a czélnak teljesen megfelelő vízművel.

A főváros a most említett vegyes bizottság kiküldésének eszméjéhez hozzájárult s mi ahhoz azon reményt fűzzük, hogy általa a pesti végleges vízmű ügyében a leghamarabb üdvös fordulat fog beállani.

Időközben a főváros tartva attól, hogy a Margithídi vízátvezetés sem fog a pesti vízhiányon kielégítőleg segíteni, a város különböző pontjain sok közkutat tervezett felállítani, oly czélból, hogy mikor nem álland elégséges szűrt viz rendelkezésre, a házakba szűretlen víz szállíttassék az ivóvíz pedig az érintett közkutakból szolgáltattassék ki.

E közkutak ellen szintén voltak aggályaink. Azok ugyanis a kitűzött czélnak csak nagyon kevéssé felelhetnek meg, miután azokat a használattal járó nagy kényelmetlenség miatt csak igen kevesen veszik igénybe. Főleg nyáron, mikor legnagyobb a vízszükséglet és legkevesebb a víz, a mikor tehát a szűrt vizet legtöbbször csak a kutakból lehetne nyerni, nem valószinű, hogy az emberek a lépten-nyomon szükséges friss víz miatt a közkutakhoz fáradnának. Különösen feltehető ez a lakósság legnagyobb számát tevő köznépről, mely részint hanyagságból, részint mert nincs is elég ideje arra, hogy minduntalan a közkutakhoz fordulhasson, bizonyára a házi vezeték által szolgáltatott szűretlen vízzel élne. Ezeken kívül nem lehet szem elől téveszteni, hogy az utczáknak ily kutakkal elárasztása a forgalomnak és a köztisztaságnak is hátrányára volna, miután azok körül nyáron folytonosan locs-pocs, télen pedig veszedelmes jég volna.

Mindezeknél fogva a közkutak felállitásától nem tagadtuk meg ugyan hozzájárulásunkat, hanem kivántuk, hogy az ügy tárgyalás és kimeritően indokolt javaslattétel végett a már előbb említett vegyes bizottsághoz utasíttassék.

Miután e bizottság a kutak felállítását a vízellátás érdekében a fennforgó körülmények között, a mikor tudni illik más módon elegendő ivó víz nem szolgáltatható, mulhatatlanul szükségesnek tartotta, nehogy a különbeni bajokért a felelősség reánk legyen háríthatóvá, mi a kutak felállítását és azok számára külön csővezeték létesítését, mely a Margithidon átvezetett csőből tápláltatnék, tovább nem elleneztük és ennek folytán a főváros erre vonatkozó tervét tényleg végrehajtotta.

Visszatérve a balparti végleges vízmű ügyére, jelezzük, hogy a fővárosi vízvezetéki igazgató arra vonatkozó tervét a kiküldött vegyes bizottságnak már előterjesztette s a tárgyalás folyamatban lévén, bizton reméljük, hogy az eredményről a következő évben kimerítő jelentést fogunk adhatni.

A magy kir. államvasutak igazgatósága helybeli összes telepeit vízvezetékkel kivánta ellátni. Az adott viszonyok között gondolni sem lehetvén arra, hogy az a nagy vízmennyiség, melyre a magyar államvasutaknak szüksége van, szűrt vízzel volna fedezhető, természetes, hogy csak szűretlen víz kiszolgáltatása volt engedélyezhető, s miután a kültelki vízmű a szükségelt vízmennyiség szállitására merőben elégtelennek

mutatkozott, az említett czélból a hajóstéri ideiglenes vízműtelepen egy kölön gép- és kazánház építése vált szükségessé, az építkezés kivitele mindazáltal a közetkező évre maradt, mikor az uj országház építése miatt a régebbi gép- és kazánház is részben át lesz helyezendő.

A magy. kir. állam vasútak vízvezetéki ügyével kapcsolatban egyúttal az is elhatároztatott, hogy Kőbányán a sertéskereskedelem érdekében annyira szükséges úsztatók ugyanazon csővezetékből nyerjenek vizet s hogy e vezeték annak idején az épülő lovaslaktanya területére is kiterjesztessék.

A vízvezetéknek a mult évben történt kiterjesztése a következő helyekre vonatkozik:

A Duna jobbpartján:

az I. kerület, Ferenczhalom, Hunyadyorom, svábhegyi út, szép kilátás-út budaőrsi út, több istenhegyi nyaralótelek, karthausi völgy, Horváth-kert, Zenta utcza, országház- és uriutcza, és a szent-gellérthegyi faültetvényekre;

a II. kerület, az oszlop utcza, zárda utcza, lipótmezői utak, trombitás út, nagy- és kis rokus utcza, és a rét utczára;

a III. kerületben, a vörösvári utcza külső részére és a bécsi útra.

Közkútak lettek felállítva:

az I. kerületben, abroncs és hadnagy utcza sarkán, a német völgyben és az Ilona vendéglő előtt;

a II. kerületben, zárda utczában;

a III. kerületben, viador- és pacsirta mező utcza sarkán és a korona téren.

A Duna balpartján:

az V. kerületben, uj-pesti rakparton és Pannonia utczában;

a VI. kerületben, Izabella utcza, Hungária út, Kemnitzer utcza, hajtsár út, és dalnok utczában;

a VII. kerületben, Mexikó utcza és ezzel párhuzamos uj utczában;

a VIII. kerületben, Csokonay, aggteleki és Kun utczákban;

a IX. kerületben, remete és tűzoltó utczában, és

a X. kerületben, fűzér utczában nyert a vízvezeték kiterjesztést, megjegyezvén, hogy ezen felül a tűzcsapok is szaporíttattak.

A kiterjesztés mennyiségét a következő adatok tüntetik fel:

	a jobbparton	a balparton
vízcső fektettetett . . .	5462 f. m.	14405 f. m.
zárcsap felállíttatott . . .	7 drb.	39 drb.
tűzcsap „ . . .	38 „	103 „
közkút „ . . .	7 „	1 „

A második csőhálózat számára fektetett csővezeték hossza:

főcső a jobbparton	275 f. m.
„ a Margithídon . . .	1284 „ „
„ a balparton	776 „ „
összesen . .	2335 f. m.

vezető csövek a balparton .	7119 f. m.
zárcsapok „ „ .	27 drb.
közkút „ „ .	17 drb.

Az engedélyezett többi közkutak 1885-ben fognak felállíttatni.

VII.

Útépítés és burkolás.

A királyi palota kibővítésének ügyével kapcsolatban — mint mult évi jelentésünkben említettük — egy oda vezető út is terveztetik, melynek építése a palotai építkezéseket megelőzőleg válik szükségessé. Miután pedig az utóbb érintett építkezések Ő Felsége reményelhető kegyelmes elhatározása folytán valószinüleg nem sokára megindulnak, részünkről minden szükséges előintézkedést megtettünk arra nézve, hogy az említett út a leggyorsabban létesíthető legyen. Nevezetesen megtörténtek már a tüzetes mérnöki felvételek és ezek alapján műszaki osztályunk alternativ terveket dolgozott ki, melyek azonnal tárgyalás alá vehetők, mihelyt a palotai építkezések megkezdésének időpontja meg lesz határozva.

Egy másik nevezetes útvonal, melynek előmunkálatai szintén folyamatban vannak, a budai körút, — melynek építése különösen a vadember korcsma és a volt Aszalay laktanya közötti részében annálfogva igen sürgős, mert az itt levő meredek kapaszkodó miatt e ponton a teher forgalom majdnem lehetetlen, úgy annyira, hogy a déli vaspálya udvarához tartó terhes kocsik inkább kerülnek a főutczán és az alagúton át, s inkább megfizetik az alagút vámot is, csak hogy azon meredek dombon ne kelljen áthaladniok. A teherforgalom érdeke megkivánja tehát, hogy a Margithíd a déli vaspályával mielőbb egy kényelmesen használható út által összeköttessék és a budai körútnak épen ez a rendeltetése.

E körút terve főbb vonásokban még 1873-ban készült el, de a fenntebb megjelölt szakasz tekintetében előreláthatólag jelentékeny módosítást fog igényelni. Ennek eszközölhetése végett a Christen-féle téglavetőt megszereztük s azt birtokba is vevén, a módosításra nézve a mérnöki mánkálatok folyamatban vannak.

Tárgyaltattak a következő út építési ügyek, u. m. az I. ker. tabáni temetőhöz vezető út, melynek tervét jóváhagytuk ugyan, de a végrehajtás mégis későbbre maradt;

az I. ker. győri út, mely a vörös kereszt egylet kórház telepéhez vezet, kiépült;

az I. ker. Szent-Gellérthegy déli oldalán tervezett út kiépült, úgyszintén a madárhegyi és hosszú rét dülői út is;

a VI. ker. hajtsár út külső részének építése, (befejeztetett);

a VI. ker. csömöri út folytatólagos kiépítése;

a VI. ker. városligeti állatkerti körút és a mellék utak kiépültek;

az országos kiállitással kapcsolatos útépítési ügyek elintézést nyertek s maguk az utak részint már elkészültek, részint pedig a jövő évre lettek halasztva;

a X. ker. uj temetőhöz vezető út, mely a maglódi útból ágazik ki;

a X. ker. maglódi út folytatólagos kiépítése 1885-ik évre lőn elhalasztva. Azon utak közül, melyeknek tervei még a mult évben lettek megállapítva, csak 1884-ben épültek ki a következők, u. m.:

az I. ker. zugligeti-Béla király kúti út, a Szent-Gellért hegyi út, a fáczánsvábhegyi út és a Márton hegyi út;

a VII. ker. csömöri út egy része;

a X. ker., maglódi út első része, a felső vaspálya út és az uj sertés szállások közti útak.

A múlt évben épitett kültelki útak összes hossza . . . . 9.710 klmtr

trachytkoczka szegélykő . . . . . 11·180 „

lerakatott

makadammal burkoltatott . . . . . 54149·5 □ mtr.

oldalkövezés . . . . . 15458·4 □ mtr.

Az épült magán jellegű utak a következők:

az I. kerületben a budapest-ujszőnyi vasút mellett, a kelenföldön párhuzamos út; ugyanezen vasúton egy átjáró a promontori határon;

a IX. kerületben az összekötő vasút ferenczvárosi állomása mellett párhuzamos út.

Végre megemlítjük, hogy a főváros a III. ker. szépvölgy utczában egy fahidat tervezett építeni, mely arra lett volna rendeltetve, hogy a közlekedést esőzések idejében fenntartsa; tekintve azonban, hogy e híd építés az e helyütt annyira szükséges tervszerű rendezés végrehajtását még inkább elhalasztotta volna, s hogy az a kitűzött czélnak nézetünk szerint meg nem felelne, sőt veszélyt is okozhatna, ahhoz hozzá nem járultunk.

Az útburkolatok tekintetében különösen két mozzanatot kell kiemelnünk, és ugyan, hogy először a telített faburkolat ez évben lett először nagyobb kiterjedésben alkalmazva, t. i. a sugárúton, másodszor, hogy a bérkocsi állomások helyei asphalttal kezdettek burkoltatni.

A mi a telített fakoczka burkolatot illeti, ennek használhatóságára nézve még nem volt alkalom elegendő tapasztalatot szerezni, azért annak alkalmazása bizonyos mértékig kétség kívül csak kisérletnek tekinthető, melynek esetleges balsikere ellen a sugárútnál a lehetőségig igyekeztünk is védekezni akként, hogy a vállal-

kozótól biztosíték gyanánt kereseti összegének 50%-át követeltük és nyertük. Másfelől azonban már most is constatálhatunk annyit, hogy a szóban levő ujrendszerű fabburkolat a telítés és a lerakás jobb módja folytán a régi fakoczka burkolatot tartósság szempontjából is messze felülmúlja,

A bérkocsi állomások asphalttal burkolására közegészségi indokok vezérelték a hatóságot s bár az asphalt burkolat nem — mint mi kivántuk volna — az egész utcza szélességre, hanem csupán az állomáshelyre terjed, mégis kétségtelen, hogy egészségi szempontból ez is javulást jelent s hisszük, hogy a kisérlet sikerülvén, ebben az irányban a hatóság tovább fog haladni.

Ama tapasztalat következtében, hogy a tömörített asphalt (comprimé) burkolat, ott, hol kocsi forgalom nincsen, nagyon megrepedezik, szükséges volt elhatározni, hogy az javítás alkalmával öntött asphalttal (asphalt-couléval) kicseréltessék. Ez történik nevezetesen az egész Ferencz-József rakparton.

1884-ben következő utczák burkolása fordult elő, melyek közül csillaggal jelölteké a jövő évre halasztatott:

az I. kerületben, az országház utcza, kőmíves utcza, Zenta utcza;

a II. kerületben, az oszlop utcza és a bomba tér;

az V. kerületben, a Markó utcza, Rudolf rakpart, Gizella tér; fürdő utcza (telített fakoczkával) külső nádor utcza, * (asphalt járda fektetés) az uj országházhoz vezető utak;

a VI. kerületben, a király utcza részben átköveztetett, a Bakony utcza, epreskert utcza, a külső váczi út járdái, Lehel utcza rendezése, * a Podmaniczky utcza kiépítése, * Kemnitzer utcza átkövezése, * a dohány utcza, Rottenbiller utcza, óvoda utcza, délibáb utcza, huszár utcza és az akáczfa utcza;

a VIII. kerületben az üllői út folytatólagos boulevardirozása, a Mária utcza, Kőris utcza, bodzafa- Kemény Zsigmond utcza*, Losonczi utcza* Staffenberger utcza*, Balassa* és a Magdolna utcza*;

a IX. kerületben a fővámtéri feljáró, a fővámtér, a ferenczvárosi védgát, a mester utcza* és az Imre utcza;

a X. kerületben a mázsatér és a kőbányai sertésállások közötti utczák.

A VIII. ker. akáczfautczára nézve megjegyzendő, hogy az már több év óta próba burkolatok lerakására szolgál. A kerepesi út és dohány utcza közti részében három féle próba-asphalt burkolat van, a külső dob utcza és a király utcza közti szakaszában pedig a jövő évben Rütgers-féle famakadam-burkolat fog szintén kisérletképen előállíttatni.

Az említett asphalt bérkocsi állomások a következő helyeken létesítettek u. m.

az I. kerületben a disztéren;

a II. kerületben a lánczhidutczában;

a IV. kerületben a rózsatéren Sebestyéntéren, egyetemtéren, reáltanoda utczában, aranykéz utczában és a granátos utczában;

az V. kerületben a vigadó utczában, Wurm utczában, József téren, és a harminczad utczában.

A még 1883-ban engedélyezett burkolatok közül csak a mult évben eszközöltettek

az I. kerületben az árok utczában a járda fektetés, a Czakó utcza burkolata, és a fehérsastér rendezése;

a II. kerületben az iskola utcza, csalogány- tudor- kút és Zsigmond utczai feljárók burkolása és az Ilona út folytatólagos burkolása;

a VI. kerületben a dalműház körüli utczák burkolása;

a VII. kerületben az Izabella utcza folytatólagos burkolása;

a VIII. kerülethen a Ludoviceum utcza burkolása;

a IX. kerületben a Csepelrakpart burkolása;

1884-ben összesen fektetve lett:

gránit szegély kő	2958.8	f. m.
trachyt	16392.6	„ „
granit koczka kövezet	8059	□ mtr.
trachit „ „	29620	„ „
makadam burkolat	24794	„ „
kő járda	18999	„ „
asphalt járda	5938	„ „
átkövezés	72124	„ „
asphalt kocsiút	2234	„ „
telített faburkolat	40390	„ „
kövezet javitás eszközöltetett .	70760	„ „

VIII.

Távirda és telephon.

A távirdai nyomjelzők tekintetében jelentjük, hogy:

a VI. ker. hajtsár úton egy uj csoport lőn felállítva,

az V. ker. Koháry, visegrádi és Katona József utczákban elvonuló csoport pedig vasoszlopokra lett áthelyezve.

A telephon-vállalatnak engedély adatott a következő ujabb vonalak létesítésére, u. m. a főállomásból kiinduló:

az V. ker. Józseftéren, Gizellatéren és a koronaherczeg utczán át dél felé vezető,

az V. ker. Erzsébettéren át szintén dél felé, továbbá

az V. ker. Erzsébettéren át a király utczán, dohány utczán, kerepesi úton, népszinház utczán és a köztemető úton kelet felé haladó vonalakra.

Ezen vonalak mindannyian a magas háztetőkön vannak elhelyezve.

Egyes huzalok engedélyeztettek továbbá a maglódi úton, az Istenhegyen, a zugligetben és a Lehelutczában.

Magán telephont létesíttettek: Nicholson F., külső vácziúti gyára és a gyár utczai irodája között;

a légszesz társulatnak budai telepe és IX. kerületi uj gyára között;

a rendőrség központi hivatala és a gyepmesteri telep között.

A telephon-hálózat terjedéséről általában mondhatjuk, hogy az a múlt évben is jelentékeny volt, de nem annyira uj irányok létesítésében, mint inkább a meglevő sodrony számának szaporodásában.

XI.

Közúti vaspálya.

Fővárosunk gyors fejlődése a helyi közlekedésnek megfelelő arányban fejlődését első sorban teszi ugyan kivánatossá, mégis mi sem bizonyosabb annál, hogy e tekintetben, más europai városokkal szemben még igen hátra vagyunk, s bár évről évre mutatkozik e terén haladás, az mindamellett egyáltalán ki nem elégítő.

Az országos kiállitás alkalmából az arra hivatott tényezők buzgón fáradoznak a helyi közlekedési viszonyok lehető javitásán, de mert a bajon gyökeresen csak az omnibus közlekedés teljes ujjá alakitásával és széles kiterjesztésével vélünk segithetni, ez pedig sokkal nagyobb feladat, semhogy egyszerre, mintegy varázsütésre, megvalósítható volna, méltón lehet attól tartani, hogy miután a közlekedési eszközök már rendes körülmények között is elégteleneknek bizonyulnak, a kiállitás tartama alatt fővárosunk ebbeli fogyatkozásai még kirivóbbak lesznek.

A magunk részéről megvagyunk győződve, hogy egy nagy város pezsgő életének elengedhetlen követelménye a jó, kényelmes és olcsó helyi közlekedés megteremtése; ugyanezért azt a befolyást, a mit számunkra e tekintetben az 1870. évi X. t. cz. biztosít, igyekeztünk és igyekezni fogunk mindig kellőleg érvényesiteni; miután azonban e téren a kezdeményezés feladata a fővárost illeti, az orvosló intézkedés főleg innen várható, s hisszük, hogy a főváros mélyen érezve e feladatának fontosságát, késedelmezés nélkül teend meg mindent, miszerint a főváros fejlett közlekedési igényei és az ezek kielégitésére szolgáló eszközök az utóbbiak szabályozásával és kiterjesztésével egyensulyba hozassanak.

Ezek megérintése után a közúti vaspályáról a következőket jelentjük:

A kerepesi úti vágányok egyenes folytatását képezendő külső vonalak szükségessé tevén egy uj fő állomás-hely létesitését, erre a társulat tervezetet mutatott be, mely szerint a muzeum körúton, a nemzeti szinház bérháza előtt lett volna az állomási vágány lefektetendő. Sokkal czélszerűbbnek találtuk azonban, hogy a kérdéses vágány a muzeum körút másik oldalán, a hatvani és Gr. Károlyi utcza között létesíttessék. Az állomás hely berendezését tehát ez értelemben engedélyeztük, kikötvén

ennek folyamányakép, hogy a muzeum körút nyugoti oldalán haladó sinpár a kerepesi út éjszaki oldalán haladó sinpárral a belső körút és a hatvani utcza meghosszabitott tengelyének keresztezési pontján fektetendő körvágány által összeköttessék.

Az élénk forgalom, mely a főváros és Uj-Pest között tapasztalható, igen kivánatossá teszi, hogy a közlekedés zavartalansága érdekében a közúti vasút e fontos vonalon kettős vágánynyal birjon; miután azonban a váczi országút a szabályozási tervbe felvett tetemes kiszélesitése és fekszinének jelentékeuy emelése előreláthatólag még sokáig nem lesz végrehajtható, meg kellett elégednünk azzal, hogy a második vágány egyelőre a kitérők hosszabitása által pótoltassék, megjegyezvén, hogy a váczi országútnak a kitérők hosszabitása czéljára szükséges feltöltését a közúti vaspálya társulat saját költségén tartozik eszközölni.

A kerepesi út végén a közúti vaspályának igen sok vonala fut össze nevezetesen a külső kerepesi úti, a csömöri úti, a Rottenbiller utczai és köztemető úti vágányok. Ezek czélszerű fektetése igen fontos dolog a kerepesi út forgalmára. A társulat terjesztett is elő tervet, de azt nem találtuk helyesen megfelelőnek, hanem a helyett másik tervett dolgoztunk ki, mely szerint a kerepesi út e pontján a sinek véglegesen fektetendők lesznek. Miután mégis ez utóbbi végleges terv — tekintve, hogy a kerepesi út külső részének tervezett kiszélesitése végrehajtva nincsen — még nem volt kivihető, a vágányok egyelőre csak ideiglenes elrendezést, — s a kőbányai vonal a népszinház utcza küszöbön levő szabályozása után ide átfektetendő lesz.

Az üllőiút középső szakaszának boulevardszerű kiépítése folytán a közúti vaspálya sinei itt felszedendők és a végleges vonalba helyezendők voltak. — Ez alkalommal két kitérő és egy állomási vágány fektetése is engedélyezve lett.

A csömöri úti, arena úti és a városliget körüli uj vonalakat nem különben a Rottenbiller utczában a második vágánynak a végleges vonalba helyezését szintén engedélyeztük.

A fektetett uj vonalak (beleértve azokat is, melyek 1883-ban lettek engedélyezve, de akkor végre nem hajtattak) menyiségileg a következők:

I. A városligeti vonalon felszedett 1758 f. m. helyett fektetve lett:

uj vágány	1793 f. mtr.
ideiglenes vágány . ·	143 f. mtr.

II. Az üllői úton eltávolított 1043 f. mtr. vágány helyett:

uj vágány	770 f. mtr.
régi vágány átalakíttatott	338 f. mtr.

III. Az ujpesti vonalon eltávolított 334·5 f. mtr. helyett:

uj vágány fektetés .	1346·6 f. mtr.
régi vágány átalakítás	355·4 f. mtr.

IV. Csömöri út- lóversenytér- arena úti vonal. Itt a munkák félbeszakíttatván, a számítást csak a jövő évben adhatjuk.

V. Zugligeti vonal:

második vágány . . .	374·2 f. m.
átalakittatott	121.0 f. m.
a zugligeti végállomáson	141·8 f. m. új vágány.

VI. Ó-budai vonalon Pálffy téren és Zsigmond utczában:

átfektetés	259·7 f m.
uj vágány	149·3 f. m.

VII. A Margithídon az összes vágányok áthelyeztettek 1283·0 f. mtr. hosszaságban.

A közúti vaspálya sinezete az év végén (a IV. pont alatti vonalakat nem számítva) volt 73·04 kilometer, melyből 2·11 kilometer a mult évben létesült.

A 73·04 kilometerből kitérőkre 3·582 klmtr. kezelési vágányokra 4·026 klmtr., második vágányokra pedig 26.591 klmtr. esik, a síkpálya tulajdonképi hossza tehát 38·83 klmtr.

Végre megemlítjük, hogy a közúti vaspálya társulat a zugligeti végállomáson a közönség kényelmére díszes váró csarnokot emelt.

Magán vasútak.

A városligetben a kiállitás alkalmára egy magán vállalat villamos vasutat tervezett és kért engedélyezni. A főváros és általunk kiküldött vegyes bizottmány javaslatára a kivánt engedély megadása ellen elvben nem tettünk kifogást, de a közlekedő közönség biztonsága érdekében különösen azt kötöttük ki, hogy a sineket a hajtó villamos roham vezetésére felhasználni nem szabad. — A vállalatot — úgy látszik — e kikötés hiúsította meg, mit azonban — tekintettel a városliget csekély területére — alig van ok sajnálni.

Tschögl gyártulajdonosnak kérelmére s a közforgalom biztonsága érdekében szükségesnek mutatkozott kikötések mellett megengedtetett, hogy IX. kerület, Tinódy utczai gyártelepétől a m. kir. államvasutak ferenczvárosi teher pályaudvaráig vasúti vágányokat fektethessen.

Gregersen Guilbrand engedélyt nyert, hogy az V. ker. vizafogói töltésen faszállításra szolgáló vágányokat fektethessen.

Végül megengedtetett, hogy a szabadalmazott osztrák magyar államvasúttársaság kőbányai szárnyvonalból kiágazólag az országos kiállítás területére az előterjesztett terv szerint ideiglenes szárnyvonalat létesíthessen.

X.

Közvilágitás.

A közvilágítás ügyében a lefolyt évről örvendetes haladást constatálhatunk és pedig nemcsak abban, hogy számos utcza, út és tér kőolajvilágítása légszeszvilágitással lett felcserélve s a kő olajvilágitás oly helyekre lőn kiterjesztve, melyek eddig a világítást egyáltalán nélkülözték, hanem jelentékeny haladásról tehetünk említést, különösen abban a tekintetben, hogy maga a légszeszvilágítás uj rendszerű, hatalmas fényt árasztó lámpák alkalmazása által nevezetes tökélyesbítést nyert. Ez uj rendszerű lámpák a Siemens-féle regenerator és a Krause-féle kettős és hármas lángú lámpák, melyek fővárosunkban a mult év során vétettek első ízben használatba.

A légszesz világításnak érintett kiterjesztését legjobban igazolja az, hogy a balparti városrész számára egy másik légszeszgyár építése volt szükséges.

A közvilágitás terén történt üdvös változások feltüntetésére megemlítjük, hogy a beszüntetett 106 kőolajlámpa helyett — természetesen más helyen— 119 uj lámpa lett felállítva, régi helyükön pedig a légszesz világítás foglalt tért, mindössze 353 uj lámpával. A régi légszesz lámpák közül azonban megszünt 60 drb., de viszont felállíttatott 22 drb. Siemens és 63 Krause-féle lámpa, és pedig:

a IV. ker. kigyó- és Ferencziek terén, a hatvaniutcza végén, a váczi utczában és a Szervita téren;

az V. ker. Deák Ferencz téren, a váczi körúton és a Gizella téren;

a VI. ker. operaház környékén;

a VII. ker. személypályaudvar előtt, a kerepesi és csömöri úton;

a VIII. ker, köztemető út sarkán, a Kálvin téren és a bodzafa utcza sarkán.

Uj légszesz lámpák felállítása és ezekhez légszeszcsővezeték fektetése engedélyeztetett:

az V. ker. külső váczi úton, Markó utczában, Gizella téren és a harminczad utczában;

a VI. ker. Terézkörúton, Nagy János utczában, ó-utczában, a nyolczszögtéren, az Izabella utczában, a sugárúton, epreskert utczában, uj-utczában, hajtsár úton, Bakony utczában és a délibáb utczában;

a VII. ker. Wesselényi utczában, dohány utczában, István úton, óvoda utczában, huszár utczában és az Erzsébet körúton;

a VIII. ker. kis-templom utczában, a nap utczában, tömő utczában, Magdolna utczában, a népszinháznál a bodzafa utczában és az üllői úton;

a IX. ker. Tompa utczában, Ferencz téren, Bakáts utczában, Csepel rakparton, borárus téren, az Imre utczában, Kálvin téren és az üllői úton;

Uj olajlámpák a következő helyeken lettek fölállítva:

a VI. ker. külső váczi úton, felső erdő soron, a városligeti utakon, hidakon és szigeteken;

a VII. ker. Wesselényi utczában, csömöri úton és Rákosfalván,

A fektetett légszeszcsővezeték hossza:

a Duna jobbpartján	4984 f. m.
a „ balpartján	14925 f. m.
összesen .	19909 f. m.

mely a következő útvonalakra terjed ki:

a Duna jobbpartján:

az I. ker. összekötő vasúti hídtól a Rudas fürdő mellett fekő főcsőig. E vezeték által függ össze a balparton épült uj légszeszgyár a jobbparti csőhálózattal,

a II. ker. török utczára;

a III. ker. szöllőkert utczára.

a Duna balpartján:

a IV. ker. eskütérre, városháztérre, a hatvani utczára és a Károly körútra;

az V. ker. külső vácziútra, a Markó utczára, harminczad utczára, Gizella térre, Erzsébet térre és a Kálmán utczára;

a VI. ker. dalműház utczára, a dalműház környékére, a váczi körútra, az ó-utczára, Izabella, Nagy János, Lázár, uj, epreskert, Bakony, hajós, délibáb és Kemnitzer utczákra, valamint a nagy körút egyes részeire;

a VII. ker. Wesselényi és dohány utczákra, az István útra, a hajtsár útra, Miksa utczára, óvoda utczára, Rottenbiller utczára, huszár utczára, dohány utczára és a csömöri útra;

a VIII. ker. a külső kerepesi útra, a gólya utczára, a tömő utczára, Magdolna utczára és az üllői útra;

a IX. ker. az Imre utczára, Bakáts utczára, Tinódy utczára, soroksári útra és utczára.

E csőfektetések részint egész ujak, részint a régi csőveknek nagyobb átmérőjű csövek által történt kicserélését, részint végre második főcső fektetését foglalják magukban.

XI.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál a lefolyt évben: 4357, ebből a műszaki osztálynál: 1620. ügyszám fordult elő.

A műszaki osztálynál előfordult számok közül vonatkozott: épitési engedélyre: 790, bányanyitásra: 2, telekszabályozás, telekfelosztás, telekegyesítés és határrendezésre: 130, utczaszabályozás és beosztásra: 45, nyilvános építkezésre u. m. csatornázás, kövezés, vízvezeték, világítás, fásítás, vízelvezetésre: 226, vegyes műszaki előterjesztésekre: 84, felfolyamodási ügyekre: 57, belső körútra: 4, nagy körútra: 23, sugárútra: 70, telekbeváltás és kisajátításra: 52, rendezésre: 21, szerecsen utczai ház építésre, uj temető elhelyezésre, lebontások elrendelésére, javitásokra, irodai szükséglet és számlárá: 7, vasútra: 15, telephon és távirda vezetésére: 12, és jegyzőkönyvi kivonatokra: 82.

1884. évben engedélyezett épitkezések kimutatása.

Kerület	Uj épitkezés						Ráépités				Toldalék és átalakitás	Kerités és határfal	Meghosszabbitás	Ideiglenes	Sertésszállás	Műhely és gyár	Raktár és fészer	Mulatóka és mulató hely	Összesen
	4 em.	3 em.	2 em.	1 em	föld-szint	nyaraló	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.									
I.	—	—	3	4	24	21	—	—	1	—	25	2	—	4	—	1	23	2	110
II.	—	—	—	5	4	3	—	—	—	1	14	1	1	—	—	1	5	—	35
III.	—	—	—	—	16	—	—	1	—	—	17	1	—	2	—	2	15	—	54
IV.	—	3	1	1	—	—	—	1	1	—	7	—	—	1	—	—	—	—	15
V.	2	1	3	2	9	—	—	—	1	—	7	1	2	1	—	6	9	—	44
VI.	1	9	9	16	29	9	—	—	—	3	15	5	2	34	—	7	12	2	153
VII.	—	1	7	17	30	3	—	1	2	5	16	1	1	34	1	9	9	2	139
VIII.	—	—	2	10	24	—	—	—	1	2	30	1	2	5	—	3	11	2	93
IX.	—	—	1	—	17	—	—	—	—	2	15	2	2	5	—	9	25	—	78
X.	—	3	1	4	16	—	—	—	—	1	12	—	—	2	5	7	18	—	69
Összesen	3	17	27	59	169	36	—	3	6	14	158	14	10	88	6	45	127	8	790

Kiválóbb építkezések.

A) Köz- és nyilvános építkezések.

1. Orsz. kiállítási iparcsarnok, városligetben.
2. Skót apátság épülete a várban.
3. Rudas fürdő nagyobbítása.
4. Közúti vasút várócsarnoka a zugligetben.
5. Orsz. kiállítási műcsarnok, városligetben.
6. Kereskedelmi akademia, alkotmány utczában.
7. Budai polgári lövölde, rézmál dülőben.
8. Országos nőiparegyleti iskola, ősz utczában.
9. Mayer-féle árvaház, városmajor utczában.
10. Rendőr ház, városligetben.
11. Uj országház a Rudolf rakparton (épitési irodaépület.)
12. Állatkerti díszkapu.
13. Mértékhitelesítő intézet, a Józsefvárosban.
14. Mátyástemplom helyreállítása — folyamatban.
15. M. kir. államvasutak személypályaudvara befejeztetett.
16. Belgyógyászati kóroda, befejeztetett.
17. Margithídi vámházak — folyamatban.
18. „Sacre coeur"-rend épülete, István úton.

B) Magánépítkezések.

1. Bobula János, 2 em. bérház, VI. ker., dalnok utcza 19. sz.
2. Saxlehner András, 3 em. bérház, VI. ker., Andrássy út 3. sz.
3. Kis Jakab, 2 em. bérház, IX. ker., pipa utcza 24. sz.
4. M. kir. államvasutak, 3 em. bérház, VI. ker., Izabella és rózsautcza közt 55. 56. sz.
5. Jahn József, 3 em. bérház, VI. ker., Eötvös utcza 26. sz.
6. Chmel Gusztáv, 3 em. bérház, VII. ker., Istvántér és nyárutcza 6. 34. sz.
7. Medek Vincze, 2 em. bérház, VII. ker., versenyutcza 13. sz.
8. Emmerling Vilmos, 3 em. bérház, VI. ker., Teréz körút 14. sz.
9. Retter Gyula, 3 em. bérház, VI. ker., Eötvös és Aradi utcza 23. sz.
10. Ehrlich Miklós, 2. em. bérház, VI. ker., Kemniczer utcza 24. sz.
11. Országos bank, 3 em. bérház, V. ker. nádorutcza 4. sz.
12. Cs. kir. déli vasút, 2 em. bérház, I. ker., Karácsonyi utcza 19. sz.
13. Földvári Mór, 3 em. bérház, IV. ker., molnár utcza 47. 49. sz.
14. Bobula János, 3 em. bérház, VI. ker., Csengeri utcza 39.
15. Fleischl József, 2 em. bérház, VII. ker., külső dob utcza 54. 52. sz.
16. Dobos Ferencz, 3 em. bérház, VI. ker.. gyár- és mozsár utcza 24. 11. sz.
17. Özv. Steiner, szül. Moosmüller, 2 em. bérház, I. ker., uri utcza 28. sz.
18. Jäger József, 2 em. bérház, VI. ker., Vörösmarty utcza 41. sz.
19. VI—VII. kerületi Casino, 3 em. bérház, VI. ker., Andrássyút 51. sz.
20. Grill Lajosné. 2 em. bérház, VI. ker., szerecsen utcza 52. sz.
21. Müller Vilmos, 3 em. bérház, VI. ker., Teréz körút 6. sz.
22. Ragályi Gyula örök., 3 em. bérház, IV. ker., Muzeum körút 39. sz.
23. Brunnhuber Lőrincz, 2 em. bérház, VII. ker., dohány utcza 11. sz.
24. Weckerle Lászlóné, 2 em. bérház, VII. ker., Rottenbiller utcza 21. sz.
25. Makay Endre, 2 em. bérház, VIII. ker., nap utcza 27. sz.
26. Lyka Emil, 2 em. bérház, VII. ker., Damjanich utcza 44. sz.
27. Krolupper József, 2 em. bérház, VI. ker., Eötvös utcza 24. sz.
28. Haris János, 3 em. bérház, V. ker., Deák Ferencz utcza 12. sz.
29. Grünhut Samu, 3 em. bérház, VI. ker., Teréz körút 44. sz.
30. Különféle ideiglenes kiállítási pavillon.

XII.

Vegyesek.

I. A balparrti rakpartnak tovább épitése.

A kereskedelmi forgalom örvendetes emelkedése, másrészt pedig a fővámház és az összekötő vasuti híd közötti rakpartnak a magy. államvasutak teherpályaudvara, az elevátor és a közraktárak czéljára történt kizárólagos elfoglalása folytán az eddig kiépitett dunai rakpartok elégteleneknek bizonyultak arra, hogy a teherrakományu hajók késedelem nélkül kiköthessenek és kirakodhassanak, sőt tapasztalás szerint nem ritka eset, hogy az árukkal terhelt hajók napokig kénytelenek vesztegelni, mig helyet nyerhetnek a kikötés és kirakodásra.

E miatt ujabb időben élénk panaszok voltak hallhatók, melyek a mi figyelmünket sem kerülvén el, felterjesztést intéztünk a m. kir. minister elnök úr Ő Nagyméltóságához, hogy a rakpartnak a Margit hidtól a Viktoria malomig leendő tovább épitése érdekében a szükségeseket megtenni méltóztassék.

II. Szabadságharcz-szobor elhelyezése.

Miután az 1848|9-diki szabadságharcz emlékének megörökitésére felállitandó szobor-mű helyének helyes megválasztása az ügy iránti lelkesedés emelésére kétségkivül kedvező befolyással lehet: a főváros kebelében a tárgyalások ez irányban megindultak, s a különféle bizottmányok a szobor elhelyezésére a következő helyeket hozták ajánlatba:

1-ször a Gizella tért,
2-szor az Erzsébettért,
3-szor a Deák Ferencz tért,
4-szer az uj országház előtti tért,
5-ször a sugárúti nyolczszögtért,
6-szor a sugárúti körtért és
7-szer a sugárút végével szemben az ártézikút szomszédságában.

A város azon pontjait, melyek a szobor elhelyezésére számitásba vétettek vagy számitásba jöhetnek, a magunk részéről is gondosan meghányván — vetvén, legalkalmassabbnak találtuk az uj országház déli oldalán alakitandó tért és a körtért. Az előbbi helyet maga az emelendő uj parlamentház monumentalis jellege, környezetének várható nagyszerüsége továbbá az országház és a szobor által kifejezett eszmék rokonsága, valamint azon körülmény teszi kiválóan alkalmassá a szobor elhelyezésére, hogy e ponton a szóban levő műtárgy több oldalról nagyobb távolságból, sőt Budáról is látható leend, s általában az országház környéke előreláthatólag mielőbb, a város legdíszesebb részére fogván fejlődni, a szobornak minden tekintetben méltó helyéül szolgálna.

A körtér a főváros legdíszesebb utjának, a sugárútnak vonalában szintén megfelelő helye volna a szobornak. Különös előnyéül tekintjük, hogy itt a szobor 2 irányban messziről látható, élénk, forgalmi pontját képezi a fővárosnak s diszes palotaszerü épületekkel van szegélyezve.

Szembe állitva az utóbbi két tér előnyeit egymással, az országház előtti térnek határozottan elsőbbséget adunk.

A szobor elhelyezésére nézve tehát ez értelemben nyilatkoztunk.

III. A gázmotorok kötelező alkalmazása.

A város belsejében számos üzlet, különösen pedig a könyvnyomdák gőzgépekkel működnek, melyeknek lármás zakatolása és füstölése nemcsak a legközelebbi, hanem a távolabbi szomszédoknak is igen sok alkalmatlanságot, kellemetlenséget okoz, sőt a kéményből kitóduló füst és szénpor egészségi szempontból is ártalmukra van. E miatt sok panaszszal kellett már a hatóságnak foglalkoznia. Egy ily alkalommal a panaszos állapotot általában az egész város területére nézve óhajtván megorvosolni, tanulmányozás tárgyává tettük, nem volna-e czélszerü a gőzgépek helyett a gázmotorokat kötelező alkalmazását kimondani, melyek zajt és füstött nem okoznak és a kérdéses üzletekben ép oly jól használhatók mint a gőzgépek? Habár a mondott üzletek a gőzgépekkel való működésre engedélylyel birván, kérdés lehet, joga van-e hatóságnak ezen engedélyt tőlük megvonni és őket a gázmotorok alkalmazására szoritani, mi mégis úgy vagyunk meggyőződve, hogy a hatóság a haladás útján e lépést igen is megteheti. Ennélfogva megfelelő szabályzat alkotását vettük tervbe, de mielőtt e részben érdemileg intézkedtünk volna, előbb alkalmat kivántunk nyujtani a fővárosnak is a hozzá szólásra s az ügy jelenleg ott van tárgyalás alatt.

IV. A budai állandó szinház.

A főváros már 1882-ben elhatározta, hogy Budán állandó szinház építése ügyében a tárgyalások megindíttassanak. — Első kérdés volt, hová helyeztessék az épület? A főváros annak czéljára a II. ker. fazekastért szemelte ki, a mi ellen nekünk két észrevételünk volt ugyan, jelesen 1-ször: hogy folyam mentén nem czél-

szerü szinházat építeni, 2-szor hogy a talaj vizenyösségénél fogva a sülyeztőnek előállitása nehézségbe ütközik, de mert Budán alkalmasabb hely nincsen, a szinháznak a fazekas térre helyezését elvben nem kifogásoltuk. A nevezett tér azonban jelenleg élelmezési piaczul szolgál s mint ilyen mindaddig nem nélkülözhető, míg a bomba-tér legalább a tényleges szükségnek megfelelően ki nem bővíttetik, hogy a piacz oda áthelyezhető legyen. — Erre való figyelemmel tehát ki kellett jelentenünk, hogy míg a bomba tér élelmezési piacz czéljára megfelelően ki nem bővíttetik, addig a fazekastér mostani rendeltetésétől semmi esetre el nem vonható.

A mi a szinház elhelyezését illeti, e tekintetben érdemleges határozni akkorra tartottuk fenn, a mikor a szinház a felépítés stadiumába jut. Mindamellett már ezuttal figyelmeztettük a fővárost, hogy az épület főhomlokzatának szépészeti szempontból mindenesetre a Dunára kell lennie, annál is inkább, mert e mellet ama czélszerűségi indok is szól, hogy ekként a szinpad meg lesz óva a folyam mentén mindig erősebb léghuzamtól.

XIII.

Személy ügyek.

Takácsy Miklós, a tanácsnak a főváros részéről sok éven át buzgó tagja ebbeli tisztéről megrongált egészsége miatt sajnálatunkra lemondott. Ennek következtében felkértük a főváros közönségét, hogy helyébe uj tagot választani sziveskedjék.

Szilágyi Lajos, műszaki osztályunkban alkalmazott min. mérnök a m. kir. operaházhoz ministeri főmérnökké neveztetett ki, s noha számfeletti viszonyban továbbra is hatósági kötelékünkben marad, a tényleges szolgálatból mégis kiválván, helyébe Trautmann Ottó, eddigi kir. mérnök, ennek helyébe pedig Bakos János, fővárosi mérnök lőn kinevezve.

Befejezés.

Midőn a kezelésünk alatt lévő pénzalapok 1884. évi zárszámadásait ide csatolnók, jelentésünket azon kéréssel fejezzük be, hogy az ország fővárosának emelésére és felvirágoztatására irányzott működésünket továbbra is elősegíteni és kegyes pártfogásába részesíteni méltóztassék.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1885. október hó 8-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes, s. k.
alelnök.

Rupp Imre, s. k.
ministeri osztálytanácsos.

Mellékletek.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak,“ 1884-ik

Folyó szám	BEVÉTEL	Összeg frt	kr
1	Pénzmaradvány	2362	87
2	Házbér	6275	—
3	Házbérkrajczár	55	80
4	Házkezelési költség	61	40
5	Kamat	2533	42
6	Közmunka váltsági adó	60536	50
7	Terjedékek eladása	55366	16
8	Kiszökelések	5979	49
9	Fővárosi kisajátitási alap járuléka	34002	33
10	Ócska kövező kövekért	292	38
11	Muzeumkert fenntartásához járulék	600	—
12	Vízvezetéki csövek fektetéseért megtérités	1027	09
13	Ördögárok beboltozása	8497	23
14	Földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke visszafizetése	113673	14
15	Tiszti adó	900	60
16	Fizetési előleg megtérítés	1010	70
17	Fizetési letiltás	733	56
18	Szolgálati dij	138	49
19	Belső körút épitési költség megtérités	48	19
20	Többek	200	—
	Átvitel	294294	35

Január 1-től 1884-ik December hó 31-ig.

Folyó szám	KIADÁS	Összeg frt	kr
1	Állandó fizetések	33589	29
2	Házbér	3389	47
3	Műszaki szerelvények	403	87
4	Papir és irószerek	191	59
5	Nyomtatványok	949	95
6	Tűzifa	476	08
7	Világitás	86	95
8	Hivatal helyiségek tisztogatása	30	27
9	Bérkocsi díj	142	93
10	Különféle irodai szükségletek	297	44
11	Szolgák ruházata	320	—
12	Szolgák hídbére	72	—
13	Jutalom és segély	450	—
14	Nyugdíj és		
15	Nevelési pótlék	1618	07
16	Terjedék beváltása	107029	34
17	Muzeumkert fentartása	1400	—
18	Parkok fentartása	700	—
19	Különleges munkálatok	941	04
20	Ügyvédi díj	45	40
21	Kamat	3951	78
22	Házadó	806	45
23	Házbérkrajczár	64	66
24	Házkezelési költség	129	90
25	Vízvezetéki díj	38	—
26	Tűzkárdíj	17	18
27	Különféle kiadás	3164	49
28	Átiratási illeték	554	63
29	Stefániaút épitéséhez járulék	13000	—
30	Kövezési járulék	120	43
31	Hivatal helyiségek felszerelése	650	—
32	Belső körút épitési költség	154	—
33	„ „ kőmives munka	846	40
34	„ „ légszesz „	180	69
35	„ „ vízvezetéki csövek fektetése	372	14
36	Magy. földhitelintézet	112583	16
37	Többek	260	44
38	Magyar királyi adóhivatal	1060	67
	Átvitel	290088	71

Folyó szám	BEVÉTEL	Összeg frt	kr
	Áthozat .	294294	35
	Főösszeg	294294	35

Kelt Budapesten, 1884.

A fővárosi közmunkák tanácsa pénzügyi

Budapest, 1885.

Br. Kochmeister Frigyes, s. k.
Luczenbacher Pál, s. k.
Ribáry József, s. k.

Buzetzky Pál, s. k.
Lukács Antal, s. k.

Folyó szám	KIADÁS	Összeg frt	kr.
	Áthozat .	290088	71
39	Lipótvárosi bank	38	72
40	Fizetési előleg	1037	50
41	Előleg a fővárostól	4	32
	Pénz maradvány	3125	10
	Főösszeg . . .	294294	35
		3125	10
		291,169	25

Deczember hó 31-én.

bizottsága által megvizsgáltatván, helyesnek találtatott.

October 7-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.

szám. igazgató.

Zárszámadása a sugárúti, nagykörúti

1884. Január 1-től

Folyó szám	BEVÉTEL	Sugárúti alap frt	kr	Nagy körúti alap frt	kr	Buda főúti alap frt	kr
1	Telek és házvételár	472790	45				
2	Házbér	32335	—	36669	71		
3	Házbérkrajczár	983	37	920	17		
4	Házkezelési költségek	1549	31	1173	93		
5	Kamat	88137	43	5311	21		
6	Épületi anyagok	6760	—	346	—		
7	Átiratási illeték	4327	69				
8	Házadó költség megtérités	814	53	43	55		
9	Lámpa felállítási költség megtérités	9	48				
10	Útépítési „ „	—	—	250	—		
11	Házvételár „ „	—	—	578	—		
12	Épületfentartási	—	—	20	—		
13	Utcza terület eladása	—	—	30513	19		
14	Sugárúti alap előleg	—	—	1716793	14		
15	Magy. földhitelintézet által viszszafizetett cselekvő tőke	2064465	04	963052	34	27	58
16	Többek számláján	84667	55	300	—		
	Főösszeg	2756839	85	2755971	24	27	58

Kelt Budapesten, 1884.

Jelen -ámadást átvizsgál-
Budapest, 1885.
F. K. T. pénz-

Ribáry József, s. k.

Br. Kochmeister Frigyes, s. k.
Luczenbacher Pál, s. k.
Lukács Antal, s. k.

és buda-főúti alapnak

1884. deczember hó 31-ig.

Folyó szám	KIADÁS	Sugárúti alap		Nagy körúti alap		Buda-főúti alap	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr
1	Ház- és telekvételár			852762	65		
2	Útépítési költség	1258	50	21302	91		
3	Házadó	12125	82	7703	59		
4	Házbérkrajczár	1051	63	984	38		
5	Házkezelési költség	650	95	2648	48		
6	Világitás	316	73	180	28		
7	Vízvezetéki díj	745	81	454	04		
8	Épületek fenntartása	1810	62	561	22		
9	Tűzkárdíj	140	21	392	57		
10	Kéménysepretési díj	92	—	260	70		
11	Kútjavitási költség	35	14	92	85		
12	Átiratási illeték	23	65	2377	28		
13	Kamat	1896	28	863	91		
14	Faburkolati munka	202543	08	—	—		
15	Sugárút fenntartása	7284	73	—	—		
16	Sugárút tisztogatás	3554	88	—	—		
17	Sugárúti kertészmunka	968	—	—	—		
18	Kövezési munka	966	38	—	—		
19	Telekvételár megtérités	27686	82	—	—		
20	Épületi anyagokért „	260	—	—	—		
21	Csatorna épitési járulék	4214	77	—	—		
22	Különféle kiadás	5368	35	2171	98		
23	Földhitelintézetnél elhelyez. cselekvő tőke	685888	52	1771990	70		
24	Utczaterület eladás	—	—	4692	—		
25	Többek	81163	84	86531	70		
26	Nagyköruti alap	1716793	14	—	—		
27	Előmunkálatok	—	—	—	—	27	58
		2756839	85	2755971	24	27	58

Deczember hó 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.

számv. igazgató.

tuk s helyesnek tá[illegible]ük.

October 7-én.

ügyi bizottsága.

Buzetzky Pál, s. k.

2370. szám
1884. szám. voszt.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tétet szám	KIADÁS	Egyenként: Rendes fizetés frt	kr	Lakbér frt	Működési pótlék frt	Drágasági pótlék frt	ÖSSZESEN frt	kr	Czim főösszege frt	kr
	I. Czim.									
	a) *Elnökség.*									
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4000	—	1000			5000	—		
2	Rupp Imre, ministeri osztálytanácsos	3000	—	500			3500	—		
3	Tittl István, segédhivatali igazgató	1400	—	300			1700	—		
4	Garancsy Mihály, segéd fogalmazó	600	—	200		48	848	—		
5	Werner Ferencz, irodatiszt	600	—	200		90	890	—		
6	Drohobeczky Miklós, napdijas, 1 frt 50 krral	547	50				547	50		
7	Egy ajtonálló	400	—	80		20	500	—		
8	Egy hivatalszolga	300	—	60		40	400	—		
	b) *Számvevő osztály.*									
9	Rozmanith Ferencz, igazgató	2000	—	400			2400	—		
10	Püspök János, ministeri számvizsgáló	1200	—	200			1400	—		
11	Egy hivatalszolga	350	—	60		40	450	—		
	c) *Műszaki osztály.*									
12	Wohlfahrt Henrik, ministeri felügyelő	2200	—	400	600		3200	—		
13	Schmidt Ferencz, középítési felügyelő	2200	—	400	600		3200	—		
14	Vidéky László, II. oszt. főmérnök	1500	—	400	500		2400	—		
15	Szkalla Oszkár, cz. főmérnök	1300	—	300	500		2100	—		
16	Eckermann Ede, „ „	1300	—	300	400		2000	—		
17	Trautmann Ottó, II. ministeri mérnök	1100	—	300	300		1700	—		
18	Bakos János, királyi mérnök	1000	—	300	250	150	1700	—		
19	Tillmann József, hivatalszolga	350	—	60		40	450	—	34385	50
	Összesen	25347	50	5460	3150	428			34385	50
	II. Czim.									
	Műszaki munkálatok.									
	Felmérésekhez alkalmazandó napszámosok díjazására								200	—
	III. Czim.									
	Házbér.									
	a) Hivatal helyiségekért évi bér								3663	—
	Áttétel								38248	50

Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1884.

Rozmanith Ferencz, s. k.
igazgató

Podmaniczky Frigyes, s. k.
alelnök.

4291. szám.

M. E. 1884. Ezen költségelőirányzatot az 1885-ik évi január hó 5-én kelt ministertanácsi határozat

Budapesten, 1885. évi

(P. H.)

1885-ik évre szóló „belkezelési költség-előirányzata.“

Tétel szám	KIADÁS	Egyenként frt	Egyenként kr	Czím főösszege frt	Czím főösszege kr
	Áthozat .			38248	50
	IV. Czim.				
	Iroda és kezelési költségek.				
a)	A műszaki osztályban: papir- és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzése és lenyomatására, műszaki könyvkötő munkákra; szakművekre, térképek, apróbb tervek és minták készitésére	500	—		
b)	Irópapir és szerekre, irodai eszközökre	200	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő munkákra	700	—		
d)	Tűzelőfa-, kőszén-, fűtő- és fahordó bérére	600	—		
e)	Hivatalhelyiségek tisztogatására	80	—		
f)	Világitásra (légszesz-, petroleum és gyertyára)	100	—		
g)	Bérkocsi dijakra	200	—		
h)	Különféle irodai szükségletekre	300	—	2680	—
	V. Czim.				
	Szolgák ruházatára.				
	4 szolgának egyenként évi	80	—	320	—
	VI. Czim.				
	Szolgák hidbéreire.				
	4 szolgának egyenként havi 1 frt 50 kr.	18	—	72	—
	VII. Czim.				
	Segély és jutalmakra				
	Hivatalnokok és szolgáknak			450	—
	VIII. Czim.				
	Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlékra.				
a)	Dr. Országh Sándor, nyug. ministeri tanácsosnak évi	1000	—		
b)	Özv. Iby Henrikné évi nyugdíja	350	—		
c)	Özv. Zofáhl Gusztávné évi kegydíjára	200	—		
d)	kiskoru Zofáhl Pál és Katalinnak egyenként évi 30 frt nevelési pótlékra	60	—	1610	—
	Főösszeg .			43380	50

évi november hó 20-án tartott teljes üléséből.

Rupp Imre, s. k.
m. kir. minisreri osztálytanácsos.

alapján a vörös tintával előtüntetett módosításokkal összesen 43380 frt 50 krral jóváhagyom.
január hó 8-án.

Tisza, s. k.

A

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1885. ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST FŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA · 1873 ·

BUDAPEST,
NYOMATOTT HEISLER J.-NÁL.

Tartalom.

Bevezetés 5
I. Szabályozás 7
II. Andrássy út (Sugár út) 12
III. Nagy körút 13
IV. Csatornázás 15
V. Vízvezeték 17
VI. Útépítés 39
VII. Burkolás 48
VIII. Távirda és telephon 50
IX. Vasutak 51
X. Közvilágítás 53
XI. Statistikai adatok 55
Befejezés 58

Mellékletek:

1. A fővárosi pénzalapnak 1885. zárszámadása 60
2. A nagykörúti alapnak 1885. évi zárszámadása 64
3. A fővárosi közmunkák tanácsának 1886. évi belkezelési költségelőirányzata 66

BUDAPEST FŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA 1873

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Az 1870. évi X. t. cz. rendeletéhez képest van szerencsénk az általunk kezelt fővárosi és nagykörúti pénzalapok 1885. évi zárszámadásait a működésünkről szóló jelentés kiséretében bemutatni.

Azokról, a mik ügykörünkben az 1885-diki év folyamán történtek, a czimekre osztott részletek fognak tüzetesebben szólani. Itt csak általános képet kivánunk adni, midőn jelezzük, hogy a főváros fejlődésében évek óta tapasztalható üdvös irányzat az említett évben is szilárdon fenntartotta magát, sőt nyert is erejében és azon kölcsönhatás, melyet a fejlődés és a pénztőkék egymásra gyakorolnak, egyfelől bizalmat keltve, másfelől pedig gyarapodást szülve, a mult évben is megteremtette gyümölcseit.

Mutatkoznak ezek a vállalkozás minden ágában. S ha különösen a minket legközelebbről érdeklő építkezéseket tekintjük, örömmel constatálhatjuk, hogy e téren időről időre fokozódó vállalkozási kedv tapasztalható, mely a főváros egész területére kiterjed, karöltve jár ezzel az utczák és utak rendezése, csatornával, víz és légszesz vezetékkel ellátása, s ha tény, hogy a magánépítési tevékenység örvendetesen fokozódik, nem marad annak mögötte a hatóság sem a szükséges középítkezések kivitelével.

A mi ez utóbbiakat illeti, külön is felhívjuk a figyelmet a nagykörút mellett a budai körútra, mely az előbbinek a jobbparton kiegészítését képezi, továbbá a várhegy nyugati oldalán a királyi palotához vezetendő utra, melynek terve és kiviteli módozata az érdekelt tényezők közmegegyezésével immár meg van állapítva.

Felettébb sajnáljuk azonban, hogy a végleges vízmű és az általános csatornázásról, melyek a főváros jólétére oly nagy fontossággal bírnak, megoldó eredményt ma sem közölhetünk. Nem volt ugyan az év ezekre nézve sem meddő; mert kétség kivül haladás, hogy ez ügyek a tanulmányozások befejezésével s különösen a vízvezetéknél felmerült sok ellentétes kérdés megvilágításával az eldöntés küszöbéig jutot-

tak, úgy hogy csak a választás van hátra, egyik vagy másik rendszer között, de mindez nem elég arra, hogy akár magunk megnyugodva lehessünk, akár a magas kormányt megnyugtathassuk a főváros azon életérdekei felől, melyek a vízvezeték és az általános csatornázás nagy műveihez kapcsolvák.

Midőn még megemlítenők, hogy pénzügyeink teljesen rendeztettek, mire a jövőben is különösen ügyelni fogunk, a következőkben áttérünk a részletekre.

I.

Szabályozás.

Az I. ker. Naphegy szabályozását a fővárossal egyetértőleg megállapítottuk. A tervbe nemcsak meglevő utczák szabályozása, hanem számos uj utcza nyitása is fel van véve, melyek a régiekkel összhangzó egészet fognak képezni. Közbe közbe kisebb terekről is gondoskodva van.

A Naphegy fekvésénél fogva kiválóan alkalmas lévén családi házak építésére, ezen érdek előmozdítása végett kimondandónak találtuk, hogy ott a telkeket 300 □ ölnél kisebb részletekre osztani nem szabad, kivéve a Mészáros utczaiakat, melyek feldarabolásánál az eddigi 120 □ ölnyi minimum marad irányadó.

Az építési módot illetőleg ugyancsak az említett czélt tartva szem előtt az ment határozatba, hogy a Naphegyen — a Mészáros utcza kivételével, melynek mentében a zártsoru építkezés továbbra is kötelező — a házak minden oldalról szabadon állva és tüz fal nélkül építtessenek. A mellék épületek azonban a szomszéd határán tüzfallal is építhetők, ha előre biztosíttatik, hogy a szomszéd úgy fog építkezni, hogy egyik tüzfal a másikat teljesen eltakarja.

Az I. ker. Aranykakas utcza szabályozása folytán az itteni telkek rendezése sok területkisajátitást tesz szükségessé s a főváros kivánta, hogy ezt már a lefolyt évben eszközöljük. Miután a fővárossal fennálló egyezményünk értelmében mi a kisajátitásra csak építkezés alkalmával vagyunk kötelezve, kijelentettük, hogy, míg az illető telkeken nem építkeznek, nemcsak mi nem fogunk a kisajátitásokhoz, sőt azt sem helyeselnők, ha sürgős szükség nélkül a főváros határozná el magát a nagymérvü kisajátitásokra, melyek a közérdek hátránya nélkül még hosszu időre elhalaszthatók, azon egy telek rendezésével, melynek szándékolt beépítése a szóban levő ügyet felszinre hozta.

Az I. ker. Fehérvári út szabályozása akként lett módositva, hogy az út jelenlegi helyén maradjon; a vele párhuzamosan haladó utcza pedig könyök alak helyett egyenes irányban vezettessék és a tervezve volt uj utcza, mint szükségtelen teljesen elhagyassék.

Az I. ker. Istenhegyen levő Nádorkút környékének, nevezetesen pedig az u. n. Tóth-féle rétségnek a főváros által tervezett rendezéséhez hozzájárultunk. E rendezéssel a közönség ujabb, kellemes üdülési helyet fog nyerni.

A II. ker. Zsigmond utcza keleti vonala és a Margithíd feljárója által képezett sarkokat, hogy a hídról a jobb partra jövő kocsik jobbra és balra könnyebben s a biztonság kisebb veszélyeztetésével fordulhassanak be, lemetszendőnek határoztuk, s e munkát tényleg is végrehajtottuk. Az e ponton mind jobban élénkülő forgalom ezen, csekély költséget okozott intézkedésünknek bizonyára hasznát látandja.

A II. ker. Ilona utcza keleti vonala szabályozás alá esvén, kérdés merült fel, mily eljárást kövessen a hatóság az utcza megjelölt vonalán fekvő telkeken kiviendő építkezéseknél; mit is ugy döntöttünk el, hogy a keritések, legyenek azok bár falazottak, a régi vonalra, ellenben az épületek már minden esetre a szabályozási vonalra állítandók.

A II. ker. gymnasium felső bejáratához vezető út, addig is, míg az véglegesen rendeztetik, a bejárattól észak felé eső részében parkiroztatni fog. Ugyanez volt tervezve a bejárat déli oldalán is. De mielőtt ehez hozzájárultunk volna, előbb tanulmányt kivántunk tenni azon irányban, hogy a gymnasium épületéhez felülről is hozzá lehessen férni és ne kelljen e végből a tanulóknak s másoknak az Ilona utra bejönni, és innét ismét fel az épület emeleteire.

Az I. ker. Attila utcza szabályozásának módositása. A budai körút eredetileg úgy volt tervezve, hogy az a Vérmező útról az Attila utczába fordulva, itt nyerje folytatását. Erre való tekintettel a most nevezett utcza nyugat felé tetemesen kiszélesitendő lett volna; de mivel a budai körút tényleg más irányt vett, a kiszélesités szüksége elesett. Ezt tehát elejtettük, azon másik eszmével együtt, hogy a Vérmező házhelyekre osztassék. Ez utóbbira ugyanis mint építési területre Budán szükség nincsen, ellenben mint katonai gyakorló térről az illetékes katonai hatóság alig mondhatna le.

Az Attila utcza tervezve volt kibövítése mindazonáltal csak a Mikó utczától északra eső részében esik el, egyrészt mert az alagut utcza és a Mikó utcza közti részben a szabályozási vonalon már egy uj ház épült, másrészt pedig, mivel a Mikó utczától délre eső részben különben is két házsor lévén, a forgalom szempontjából a bővités fentartása csak előnyös lehet és e mellett nagy költségbe sem kerül, mert a Horvát kert városi tulajdont képez.

A III. kerület számára szükséges uj temető helyéül eredetileg a Kavics dülői terület jelöltetett ki. Ez ellen azonban nem csak a geologusok hoztak fel fontos érveket, hanem a kerület lakossága is közel 3000 aláirással ellátott kérvényt intézett a m. kir. Belügyminister úrhoz, a helynek a várostól való nagy távolsága miatt elejtését kérvén. Ezek következtében ujból megindult a keresés, s ennek eredményeként két más terület jött szóba. Ezek egyike a Remete hegyi dülőben, a kis czelli katona kórház mögött, a másik pedig a malomhegyi dülőben fekszik. Az előbbi minden tekintetben megfelelő volna, de nagyon közel van a katonai kórházhoz, miért is méltán

emelt ellene a katonai hatóság panaszt. A mi a malomhegyi területet illeti, a fenforgó viszonyok között ez a legalkalmasabbnak mutatkozik, mert bár a városhoz nagyon közel esik, mégis a város e ponton előre láthatólag még igen soká nem fog terjeszkedni, s a kiszemelt terület kellő emelkedéssel bir arra nézve, hogy légáramlata a város felett vonuljon el. Ezeknél fogva a főváros kivánatára hozzájárultunk, hogy a kérdéses uj temető a malomhegyi dülőben létesíttessék.

A IV. ker. belváros szabályozása. A belvárosban tervezett szabályozás legfontosabb alkatrészét képezi a Duna utcza s ennek folytatásában a Sebestyén utcza és a hatvani utcza kiszélesítése. A Duna utcza szabályozását, — azon alkalomból, hogy az abba bele eső egyik kétemeletes házra harmadik emeletet kivántak épiteni és a kisajátitás iránt ennek folytán megkisértett barátságos egyezség létre nem jött, illetőleg a m. kir. Belügyminister az alkut jóváhagyni vonakodott, a főváros elejteni határozta.

Mint mindennek, a mi régi, úgy a belvárosnak szabályozása is, mely minden kivánalmat kielégitsen, kétségkivül igen nehéz, főleg pénzügyi szempontból, s e miatt a létező, bár igen kedvezőtlen állapotra a szabályozási terv megállapításánál különös figyelmet kellett fordítani, úgy annyira, hogy e városrész utczáin csak is a legszükségesebb változtatások lettek tervbe véve. — Jellemzi a jelen állapotot az, hogy a belváros közlekedési erei ma is jobbadán ugyanazok, melyek hajdan voltak, noha a lakosok száma és a forgalom azóta tetemesen megsokszorozódott. A házhelyek — a mennyire csak lehetséges volt — a jövedelmezőségen kivül minden más tekintet félretételével épületekkel lettek megrakva, melyek nagy részt levegő és világosság hiányában vannak. A görbe, szűk és egymásnak meg nem felelő utczákban nincs semmi rendszer s azok nélkülözik a czélszerű összefüggést más városrészek közlekedési ereivel. A belvárost minden oldalról szép, tágas forgalmi utak övezik, de ezekből nem vezetnek a belvárosba olyanok, melyek akár a forgalom igényeit kielégitenék, akár alkalmasak volnának arra, hogy rajtuk a levegő dúsan beömöljék; s noha a belváros a Duna mellett nyúlik el, abban a legáramlat annyira megakad, mikép nincs városrész, mely ezen szempontból oly szerencsétlen helyzetben volna, mint épen a belváros, mely a pesti résznek most is zömét képezi.

Ily viszonyok között a szabályozási terv megállapításánál kettős czélnak kellett szemelőtt lebegni. Az egyik az, hogy a jelenlegi utczák, miután helyettük — mint kivánatos volna, — teljesen megfelelő ujakat létesíteni nem lehet, kiegyenlitve s lehetőleg bővitve a forgalomra alkalmasabbakká tétessenek és a mennyire lehetséges, egyenes kapcsolatba hozassanak más város részek utaival; a másik főfontosságú czél pedig az, hogy a Dunáról az éltető friss levegő az épületek tömkelegébe bevezettessék, a mire közegészségi szempontból mily nagy szükség van, bővebb indokolásra nem szorul.

Ezen kettős rendeltetéssel bir a Duna utcza, mely a szintén kibővítendő Sebestyén utcza és Hatvani utcza segélyével összeköti a belvárost a belső körúttal,

ezen át a Kerepesi úttal és a szabályozási terv megvalósítása után bő csatornája lesz a Dunáról beözönlő levegőnek.

A főváros határozatának indoka tehát, hogy az épen vázolt szabályozás ez idő szerint nem szükséges, meg nem állhat, mert ha a megfelelő anyagi eszközök rendelkezésére állanának, bizony óhajtandó és szükséges volna, hogy az minél előbb végrehajtassék; de ettől eltekintve, helytelen volna főleg a jövőre czélzó szabályozásnál csupán a jelenleges szükségből kiindulni és a jövő érdekeit szem elől téveszteni.

A szóban forgó szabályozás tagadhatlanul igényel pénzbeli áldozatot, de ez annál kevésbé képezhet elegendő okot az elejtésre, mert hiszen különben minden alkotás és haladásról le kellene mondani. Egyébiránt e pénzáldozat sem látszik elviselhetlennek, mert a szabályozás fentartása czéljából egyelőre csak azon, Duna utczai kétemeletes házat kell kisajátítani, melyre a harmadik emelet felépítésére a tulajdonosok engedélyért folyamodtak. A többi ingatlanokból az eleső terület esetről esetre akkor váltható be, a mikor ujonnan beépíttetnék, kivéve a curiai telek tömböt, mely akkor lesz rendezendő, a midőn a curiai épület ügye az igazságügyministerium részéről eldöntést nyer. A szabályozás kivitelének ezen módozata nagy mértékben apasztja a költségeket, nemcsak az által, hogy így az említett ház kivételével a többieknél csupán a szabályozásba tényleg beleeső puszta területet kell majd kisajátítani, hanem az által is, hogy az ekként felmerülő költség is hosszabb időre felosztva, kisebb részletekben lesz fizetendő. Másfelől azonban bizonyos, hogy ez uton a szabályozás sokkal későbben nyerend csak valósulást; de jobb azt, a mi szükséges, később is létesíteni, mint egyáltalán felhagyni.

Ezen okoknál fogva részünkről a főváros határozatához, hogy a Duna utcza szabályozása elejtessék, hozzá nem járulhattunk. E nézeteltérés következtében a főváros az ügyet a belügyminister úr elé terjesztette, hol is az a főváros határozata ellenében a szabályozás változatlan fentartásával nyert elintézést s meggyőződésünk szerint csak örvendeni lehet, hogy ekként a belváros számára legalább a legszükségesebb szabályozás biztosítva maradt.

A földmivelés- ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministeriumnak az V. kerületi Báthory és Alkotmány utczák között, főhomlokzattal az országházi térre épülő palotája érdekében az országház környékére megállapított szabályozást azzal egészítettük ki, hogy az uj épületen keresztül tervezett utcza párhuzamosan a Nádor utczával egyelőre a Szalay utczáig folytattassék, később esetleg tovább is. A Kálmán utcza az országházi tér felőli végén a palota által elzáratva, ezen részében megszünik.

A VI. ker. Bajnok utcza folytatólagos megnyitását és a környék rendezését az érdekelt tulajdonosok s a főváros több izben szorgalmazván, a kétség kivül kivánatos rendezés érdekében elhatároztuk, hogy a szükséges kisajátítások iránt az illetőkkel a barátságos egyezséget megfogjuk kisérteni, s ha a tulajdonosok — saját érdekükben is — elég méltányosok lesznek a kiegyezésben, rajta leszünk, hogy az Andrássy út szomszédságát képező eme vidék mielőbb szabályozva és rendezve legyen.

A IX. ker. Lujza utcza szabályozási terve szerint a 6465 hrzi sz. telken

levő épület kisajátítandó lett volna; de meggyőződvén arról, hogy a szabályozás a czélnak megfelelően úgy is tervezhető, hogy az említett épület kisajátítása mellőzhetővé válik: ezen okból az utcza szabályozási tervét ily értelemben módosítottuk. Egyúttal a részben is intézkedtünk, hogy ez utcza Teleky térig folytatólag mielőbb megnyittassék.

A X. kerületre vonatkozólag jelentjük, hogy a magyar államvasutak sertéshizlalda állomására szánt terület kihasításának, továbbá a Schuster János tér és a Bánya tér szabályozásának terveit jóváhagytuk.

II.

Andrássy út (Sugár út).

Említettük előző évi jelentésünkben, hogy a Sugár útat legközelebb a főváros kezelésébe adjuk át.

Mielőtt ez történt volna, szükségesnek láttuk ez utat, mely ideiglenesen, hivatalosan és közszájon egyképen Sugár út név alatt szerepelt, elnevezni. E részben azon meggyőződés vezérelt bennünket, hogy ez út akkor lesz leghelyesebben elnevezve, ha az az értelmi megalkotó nevével jelöltetik meg. Nem szükséges emlékezetbe hozni, mikép valamint a főváros felvirágoztatására a leghatalmasabb befolyással birt 1870. évi X. t. czikk, úgy különösen a Sugár út létesítését elrendelő 1870. évi LX. t. cz. létrehozása is Magyarország akkori ministerelnöke, gróf Andrássy Gyulának köszönhető, ki a főváros mondhatni ujjáteremtése körül is enyészhetetlen érdemeket szerzett.

Ezek voltak az indító okok, melyeknél fogva a Sugár utat „Andrássy útnak“ neveztük el.

Kevéssel az elnevezés után maga az átadás is megtörtént, és az út, mely első nagyobb alkotásunk vala, mely a főváros egészséges fejlődésének s fényének oly hatalmas rugója lett, melyre a magyar önérzettel s az idegen csodálattal tekint, ma már a fővárostól várja és nyeri gondozását, hogy a késő jövőben is hirdetője legyen a jelen kor nagyszerü alkotásának.

III.

Nagy körút.

Az 1884. évi XVII. t. cz. azon kedvező helyzetbe juttatott bennünket, hogy a nagykörút létesitésén fennakadás nélkül munkálhatunk.

Az első természetesen a szükséges terület megszerzése. Itt lehetőleg bevárjuk az alkalom kinálkozást s kezdeményezőleg csak ott lépünk fel, a hol a területre már elódázhatlan szükség van. Azon összeg, melynek erejéig 1885-ben kisajátitásokat eszközöltünk, 687,485 frtra rug.

Maga az út építése eredetileg csak akkorra volt tervezve, a mikor a főváros a nagykörút alatt elvonulandó főgyűjtő csatornát kiépítette, mert csak a Lipót-kürút és az előbb bárány, most Podmaniczky utczának nevezett kiágazás, mint a melyek a főgyűjtőnek nem képezendik medrét, nem függ ez utóbbinak kiépítésétől.

De az építkezés a körúton oly hatalmas lendületet vett, hogy eredeti szándékunktól el kellett állanunk, nemcsak mivel a főgyűjtő kiépítésének ideje bizonytalan s mivel a telektulajdonosokat tulajdonuk szabad használatában s tehát az építkezésben akadályozni a hatósági tekintélylyel összeegyeztethető nem lett volna, hanem azért is, mert minden érdek egybevetésével be kellett látnunk, hogy bár a körút egyes szakaszainak az építkezések kedvéért történő, ideiglenes kiépítésénél a munka és költségének egy része kárba vész, de ez viszont bőven kiegyenlíttetik az építkezésekből úgy az egész körút fejlődésére, mint magára az államkincstárra, az által háruló nagy előnyökkel, hogy dúsan jövedelmező adótárgyak korábban keletkeznek.

Azon építési munkák, melyek a nagykörúton és kiágazásán 1885-ben hajtattak végre, a következők:

1. A Lipót-körúton egy támfal építése, kövezési munkák és a Margit rakpart és Csáki utcza közötti északi részén a föld feltöltések eszközöltettek . . . . . 9345 frt 23 kr.

2. A Terézkörúton osztr. magyar államvaspálya igazgatósági épület mentén asphalt járda rakatott le . . . . . 1697 frt 31 kr. költséggel.

3. Ugyanott az indóháztól a Podmaniczky utczáig az osztr. magy. államvaspálya társaság által költségünkre készített földfeltöltési munkák . . . . . 3320 frt 79 kr.-ral és ugyanezen részben eszközölt kövezési és szegélykő lerakási munkák . . . . . 16009 frt 93 kr. költséggel hajtattak végre.

4. A Teréz körúton a Nyolczszög tértől a Király utczáig készített kövezési és asphaltirozási munkák . . . . . 32805 frt 51 kr.

5. Végre a Podmaniczky utcza Gyár és Teréz körút közötti része kiépíttetett, az innen eredő kölség . . . . . 8810 frt 51 kr.

volt.

A fentebbi munkák összes költsége tehát . . . . . 71989 frt 28 krt tesz ki.

Miután az 1884. XVII. t. cz. által rendelkezésünkre jutott 1,716,793 frt 14 kr. készpénz az 1886. év folyamán felmerülendő kiadásokkal előreláthatólag ki lesz merítve, a még szükséges készpénz beszerzése czéljából hitelmüvelet eszméjével foglalkozunk, s reméljük, hogy a pénzintézetekkel megindítandó tárgyalások sikerre fognak vezetni.

IV.

Csatornázás.

A balparti általános csatornázási terv elkészültéről és arról, hogy az mindenek előtt a főváros és a tanács részéről alakítandó vegyes bizottság által fog tárgyaltatni, már az előző évben tettünk jelentést. Ennek folytatásakép jelezzük ezúttal, hogy ama vegyes bizottság tényleg megalakult és kebeléből egy kisebb, szakférfiakból álló bizottságot küldött ki, hogy ez a tervet tüzetesen tanulmányozván, arról véleményt mondjon. Az albizottság két szempontból, u. m. műszaki és közegészségi szempontból fogja a tervet vizsgálat alá venni. Az előbbi tekintetben véleményezésre Klimm Mihály, műegyetemi tanár, a másik tekintetben pedig Dr. Fodor József, egyetemi tanár kéretett fel, kik is jelentéseiket m. évi november hóban terjeszték elő. Klimm tanár a terven lényeges változtatásokat hozott javaslatba, melyek tárgyalása huzamosabb időt igényelvén, a mult évben végleges megállapodás nem jöhetett létre.

A csatorna hálózat kiterjesztésére vonatkozólag a következő adatokat közölhetjük:

Épült ugyanis csatorna

az I. kerületben a vérmező úton, a budai körút vonalán .	167·50	f. mtr.
a II. ker. országúti főgyűjtőből a Christen féle telken levő gödör széleig	182·50	„ „
az ostrom utczában	149·00	„ „
az üstökös utczában	134.00	„ „
a kagyló utczában	142·00	„ „
a Hunfalvy utczában	181·00	„ „
az oszlop utczában	196·00	„ „
a III. kerületben az ó-budai főgyűjtő	815·26	„ „
az V. ker. Nádor utcza külső részében	157.20	„ „
a VI. ker Hunyadytér éjszaki részén	58·00	„ „
Átvitel .	2182.46	f. mtr.

Áthozat .	2182·46 f. mtr.
a VI. ker. Podmaniczky utczában és Terézkörúton . . .	227·50 „ „
a VI. ker. Lendvay utczában	508·65 „ „
a VI. ker. Bajnok utczában	82·30 „ „
a VI. ker. a Terézkörút nyolczszögtér és Kemnitzer utcza közti részében	326·60 „ „
a VII. ker. jávor utczában	154·00 „ „
a VII. ker. István uton	225·00 „ „
a VII. ker. a magyar államvasutak nyugdíj intézetének épülete körül a Mosonyi, Festetich utczában és a lóvásár úton . .	827·00 „ „
a VIII. ker. Berzsenyi utczában	131 50 „ „
a VIII. ker. Bezerédy utczában	155·00 „ „
a VIII. ker. köztemető úton	310·80 „ „
a VIII. ker. Tököly utczában	46·00 „ „
a VIII. ker. kis fuvaros utczában	133·00 „ „
a VIII. ker. Losonczy, Kemény Zsigmond és Szigetvári utczában	380·95 „ „
Összesen .	5690·76 f. mtr.

Az engedélyezett magán csatornák következők voltak:

a III. kerületben több kincstári ház lecsapolására szolgáló csatornák,

az V. kerületben a Katona József utczában Weisz S. gyárából vizlevezető csatorna;

a VII. ker. Dohány, Miksa és külső dob utczák között, a volt Almássy-féle telken épült házak ideiglenes lecsapolására szolgáló csatornák;

a VIII. ker. Eszterházy utczában, az egyetemi természettani intézet számára házi csatorna;

a X. ker. kőbányai úton Ganz és társa gyára számára levezető csatorna és

a X. ker. Jászberényi úton Schnitzer K. gyárához csatorna.

V.

Vízvezeték.

A végleges vízvezeték nagy kérdésében ha nem is történt döntő lépés, mindamellett az 1885. év az előbbiekkel szemben annyiban kedvezőbb eredményeket mutathat fel, hogy a vízmű végre komoly foglalkozás tárgyát képezte s mint remélhető, mostantól állandóan szőnyegen marad mindaddig, míg teljes megoldást nyerend.

A fővárosi vízművek igazgatójának úgynevezett előzetes tervezete, e tanács műszaki osztályának arra vonatkozó birálata és kidolgozott külön terve, a vegyes bizottság megalakítása, mely hivatva van a végleges vízmű ügyét akként vezetni és irányítani, hogy az üdvös végmegoldás mielőbb bekövetkezzék, végre Sir Francis Bolton, a londoni vízmüvek kormány felügyelőjének véleménye és javaslata, mind oly nevezetes mozzanatok, melyek a jelentésünk tárgyát képező évről külön-külön méltatást igényelnek

A mi mindenekelőtt a vízműigazgató tervét illeti, ez a természetes szűrök rendszerén alapul és alternativát foglal magában az egyes és kettős csővezeték elvére, vagyis arra nézve, hogy a létesítendő vízmű csupán szűrt vizet, vagy pedig az alsóbb rendű szükségletekre szűretlen vizet is szállítson? Az időt, a melyre a vizmű a főváros, de csak a balparti rész vízszükségletét fedezni hivatva lesz, egy ember öltőben, vagyis 30 évben veszi fel.

Az első főkérdés a jelzett időszakra a vízszükséglet mennyiségének megállapítása, a mi egyértelmű annak meghatározásával, hogy a felvett 30 évi időszak alatt fokozatosan mekkora lesz a balparti városrész lakósságának szaporodása. E szaporodást a százalékos százalékkal véve fel, 30 év mulva a főváros lakósságát kereken egy millióra teszi és ehez képest a vízszükségletet a tapasztalás szerint fejenként és naponként 150 literben számítva, 150000 köbméterben, illetőleg figyelemmel a népszaporulatban időnként beállani szokott pangásra, 120,000 köbméterben irányozza elő, oly hozzá adással, hogy az első évek szükséglete 60000 köbméterrel minden esetre fedezve lévén, első izben a 120000 köbméter víz szállítására szükséges gépeknek és kazánoknak csak fele lesz felállítandó.

Azon esetre, ha szürt és szüretlen víz elkülönözött kiszolgáltatásának rendszere fogadtatnék el, a megosztást 1:2 arányban tervezi, vagyis az első évek 60,000 köbméternyi vízszükségletéből 20,000 köbmétert szűrt és 40,000 köbmétert szüretlen vízzel fedezne.

A második főkérdés: honnan szereztessék a víz? E czélra a javaslat a megejtett talajvizsgálat eredménye alapján a káposztás-megyeri, fóthi és dunakeszi határokat jelöli ki, hol a Dunával hatalmas kavics réteg érintkezik, melybe nemcsak a folyamból dúsan özönlik be a víz, hanem a mogyoródi, fóthi és duuakeszi magaslatok felől gazdag, egészséges minőségű talajvízáram is veszi útját, egy délnyugat felé lejtő vizhatlan agyagréteg irányában.

Az említett területen nyerhető vizet a tervező kétfélének mondja; az egyik a Dunából a parti kavics rétegbe bizton beszűrődő víz, melynek mennyisége temérdek, mert a feltárt partvonal 9000 mtr hosszú; a másik forrásvíz, mely Dunakeszin szabadon bugyog fel és a falusi tó keleti határán mindenütt nagy mennyiségben és jó minőségben fordul elő és könnyen fel is fogható. E forrás víz mennyiségét a dunakeszi kőhegy, fóthi somlyó, mogyoródi Bolnok hegy és a csömöri Öreghegy által határolt, kerekszámban 80 millió négyzetméternyi földfelületen, a 15 évi időközben észlelt legcsekélyebb 449 m/m légkörcsapadéknak csak egyharmadát, tehát 149 m/m véve olyannak, mely által a talajviz táplálkozik, évenként 11920 millió köbméterre becsüli; de mivel a számitás még igy is bizonytalan, alapul csupán a Dunából a parti kavics rétegbe ömlő vizet veszi és a talajvízhez egyedül azon czélt köti, hogy általa a víznek egyenletesebb hőmérséke és szénsavdúsabb minősége éressék el.

Miután a szóban levő partvonal kavics rétegei ép oly alkalmasak a szürésre, mint a budai vízműnél, szűrődést ennek alapján 200 mtr. hosszú vízszintes kút mellett kereken 10000 köbméterre tehetni 24 óra alatt, ha a kút tükre 1 mtrnyire sülyesztetik a Duna tükre alá. E szerint esik egy f. méter vízszintes kútra 24 óránként 50 köbméter víz szűrődés, melynek nagyobb biztosság okáért csak felét számítva a káposztás megyeri és dunakeszi partra, lesz folyó méterenként 25 m^3 és az egész 9000 mtr. hosszú partvonalra 250000 köbméter, melyet minimumnak lehet tekinteni.

E vizmennyiség által a főváros szükséglete körülbelül 40 évig volna fedezhető, a mikor is a lakosság felszaporodása következtében újabb vízműről kellene gondoskodni, mely kényszerűség a kettős csővezeték elvének elfogadása esetén csak 70 év mulva állana be.

A harmadik főkérdés a költség, melyet a tervező vagylagosan, a szerint, a mint a 120000 köbméter víz mind szürt állapotban, avagy 40000 m^3 szürt és 80000 m^3 szüretlen állapotban szállítandó-e, következőkép számit, és pedig

a) Ha csupán szürt víz szállíttatik:

1. Két szivó akna, 5 méterig lemélyitve 11 m. átmérővel .	20,000 frt.
2. 4800 m. hosszú vízszintes kút	1,980,000 „
3. Gép- és kazánház 8 egyenkint 1000 m^3 órai vízszállitásra képes gőzszivattyú-gép felvételére	200,000 „
Áthozat .	2,200,000 frt.

Átvitel .	2,200,000 frt.
4. Nyolcz ily szivattyú-gép és hozzá kazán	400,000 „
5. A szivó-csövek és azok alagjai	10,000 „
6. Századmérleg, darúgép	5,000 „
7. Lakház két gépésznek, 10 munkásnak és egy kapusnak .	12,000 „
8. Két, egyenkint 1290 mm. átmérőjű 13,000 méter, összesen 26,000 mtr. hosszú nyomó-cső a szivattyú-teleptől a váczi-boulevard és nagy-körút keresztezéseig á 155 frt	4,030,000 „
9. A nagy-körúton a népszinház-utczáig vezető főcső 1290 mm. átmérővel és 1900 m. hosszú	284,500 „
10. A nagy-köruton a népszinház-utczától a stáczió-utczáig főcső 600 mm. átmérővel 756 m. hosszú, méteréjét 41 frttal	30,996 „
11. A nagy-köruton stáczió-utczától a borárus-térig 500 mm. átmérővel 983 m. hosszú főcső 32 frtjával	31,456 „
12. A soroksári-úton a borárus-tértől a közvágó-hídig 400 mm. átmérővel 1324 m. hosszú főcső méterje 24 frtjával	31,752 „
13. A városi csőhálózat némely főcsővei nagyobbitása és zárcsapok, valamint tüzcsapok	40,000 „
14. Az épitési telek beszerzése, illetőleg a vízszintes kút és forrást felfogó csatornák lefektetéseért kártalanitás, telekrendezés . .	100,000 „
15. A forrást felfogó csatornák előállításához árok	104,662 „
b) csőanyag	232,667 „
c) csőfektetési munkadíj	6,963 „
Összesen . .	7,519,996 frt.

b) Ha 40,000 m³ szürt és 80,000 m³ szüretlen víz szállíttatik:

1. Két szivóakna, 5 méterig lemélyítve 11 m. átm. . . .	20,000 frt.
2. A vízszintes kút 1520 m.	668,800 „
3. A víznek egy órai leülepedésére ülepedő-medencze 4000 m³ tartalommal	50,000 „
4. Gép- és kazánház mint a) alatt	200,000 „
5. Gépek 8 db. egyenként órai 1000 m³ szállítási képességgel és hozzá kazán	400,000 „
6. A szivó csövek a kútból és az ülepedő-medenczéből valamint a közlekedő cső a Duna és az ülepedő-medencze között partépítménynyel	20,000 „
7. Századmérleg és darúgép	5,000 „
8. Lakház két gépésznek, 10 munkásnak és kapusnak . . .	12,000 „
9. A városig vezető két, egyenkint 1290 mm. átmérőjű cső 26,000 m. hosszú, á 155 frt	4,030,000 „
Áthozat .	5,405,800 frt.

Átvitel .		5,405,800 frt.
10. A városban egy másik csővezeték szüretlen víz számára különféle kövezetek tekintetbe vétele mellett és a Kőbányára a szüretlen víz számára vezetendő főcső		2,474,660 „
11. A szivattyú-állomásnak szükséges telek beszerzése és a vízszintes kútnak és forrást vezető csatornának szükséges terület kártalanitására, valamint telekrendezés		100,000 „
12. A forrásokat felfogó és pedig:		
a) az árok kiemelése és újbóli kitöltése . .	104,662 frt.	
b) a csőanyag beszerzése	232,667 „	
c) a csőfektetési munka díja	6,963 „	344,752 „
Összesen		8,324,752 frt.

Műszaki osztályunk a vízmű igazgatónak a fentiekben vázolt tervezetét két szempontból vette birálat alá.

Az egyik a közegészség szempontja, mely itt természetesen a legfontosabb, miután vízművek csak közegészségi okokból építtetnek; a másik a költség szempontja, mely alá van ugyan az elsőnek rendelve, de azért megköveteli, hogy a lehető legjobb mű, a lehető legkisebb áldozattal létesíttessék.

A mi a közegészségi szempontot illeti, kifogás alá vette úgy a víz minőségét, mint az erre határozó befolyással levő szürési rendszert és a nyerhető víz menynyiségére vonatkozó számitás helyességét kétségbe vonta.

A víz minőségére nézve ugyanis első követelmény, hogy az vegyileg állandóan egyforma, vagy legalább a lehető legkisebb mérvben változó legyen; s tény az, hogy az állandóan egyminőségű víz többet ér a változó minőségű jobb víznél is.

Ezzel szemben a talaj és a víz vizsgálata czéljából eszközölt mintegy 120 furás ellenkező eredményt tüntet fel; s habár nincs kimutatva, mily magasságban állanak a vízek a főváros vízellátására kiszemelt területen a vizet elzáró réteg (tufa) felett, mily viszonyban áll ezen vizek felszine a Duna vízállásához és mily befolyással birnak az időjárás változó fázisai és a folyó vizének magas, közép és köz vízállása a fúrt lyukakban talált vízfelszinére; habár a vízmű igazgató tervében jelentékeny szerepet játszó forrásvizek tekintetében a közelebbi adatok teljesen hiányzanak; habár végre a vegyészeti elemzésnél hiányzik a szerves képleteknek szén- és légenyképletekre való elkülönítése: már a rendelkezésre álló adatokból is bizton következtethető, hogy az ajánlott terület vizei vegyileg épugy nagyon változó minőségüek, mint általában minden talajvíz, mely folyók közvetlen közelében csekély mélységben a föld alatt gyül össze.

A mondottakból önként következik, hogy a mit a kérdéses tervezet czéloz, t. i. a forrásvizeket a Duna vizével vegyitve használni fel, közegészségi szempontból épen nem helyeselhető, mert ha ezen vizek külön külön teljesen megfelelők volnának is, vegyítve a minőség változandóságánál fogva már lényeges kifogás alá esnek.

A természetes szűrők rendszere ellen szintén azon közegészségi követelmény szól, mely szerint a víznek állandóan egyminőségűnek kell lennie. A természetes szűrők által nyert víz tudvalevőleg változó, míg a természetes forrásvíz és a mesterséges szűrőkön nyert víz majdnem minden időben tökéletesen egyenlő minőségű. Innen van, hogy a természetes forrásvízzel és mesterséges szűrőkön nyert vízzel táplálkozó városok sokkal kedvezőbb közegészségi viszonyokat tüntetnek fel, mint azok, melyek természetes szűrőkkel tisztított vízzel látják el magukat.

Ennek igazolására álljanak a következő példák:

Londonban, hol körülbelül 700,000 lakós természetes forrásvízet, 500,000 lakós mély ártézi (krétában szűrt) kútból emelt vizet és 2,800,000 lakós Themse, Lee és egyéb igen zavaros folyócskákból merített és mesterségesen szűrt vizet használ, daczára a kedvezőtlen zord éghajlatnak, az átlagos halálozási arány csak 20:1000, és soha sem emelkedik 25‰-ra. Egyáltalában egész Angolországban, hol csakis forrásvizet és mesterségesen szűrt vizet használnak, az átlagos halálozási arány 21%.

Párisban a lakósságnak fele aránylag tiszta folyó- és patakvizet, a másik fele mesterségesen szűrt Szajna vizet használ, az átlagos halálozási arány 19·5‰, maximum 23.7‰.

Toulouse, Francziaországban, természetes szűrőkből nyert folyóvízzel láttatik el, de talán Marseille-t és egyes középtengeri várost kivéve, kevés franczia város létezik, melynek közegészségi viszonyai oly roszak volnának, mint épen Toulousé, a halálozási quotának átlaga 30—32, egyes esetekben pedig 39 és 40-re emelkedik.

Drezdában természetes szűrőkből nyert talajvíz használtatik és daczára annak, hogy a város igen előnyös fekvéssel bír és hogy a nem sűrűen lakott és tisztán tartott város népe igen mérsékelt életmódú, a halálozási quota átlaga 27·8, mely sokszor 31·5-re emelkedik.

Bécsben azon időben, midőn a város a Ferdinand vízműből láttatott el természetes szűrőkből nyert talajvízzel, az átlagos halálozási quota 32—35 volt, most, midőn vizét természetes forrásból nyeri, az átlagos halálozási quota 19-re szállott le, s a 25-öt csak ritkán éri el.

Budapest balpartján a halálozási quota átlaga mindig közel 33 volt, gyakran a 40-et is elérte, egyes esetekben ezt még túl is haladta, a mi még azon időben is megtörtént, midőn a vízmű nem szolgáltatott ki szűretlen vizet. Ámbár az utolsó években a főváros közönsége közegészségi művekre, mint pl. csatornázás, kövezés alvizek levezetése, vízműre stb. 20 millió forintot költött, házai jobb módon építvék, a Dunapartok szabályoztattak, a közutak locsoltatnak stb., még sem volt képes a halálozási quotát tetemesen lejebb szállítani, miután a már létesített vízművek ezen állapoton semmi érezhető jobbulást nem eredményeztek.

Miután még megemlítenők, hogy a káposztás-megyeri határon nyerhető vizet a mellett, hogy ez nagyon változó minőségű, a felülről jövő fertőzés ellen mulhatlanúl biztosítani, az egész vízszedő területet lakházaknak, pőcze és trágya gödröknek,

gyáraknak, kavics vagy homokbányáknak létesítéséről menten kellene tartani, a mi csakis az egész terület megvásárlása által volna elérhető, — áttérünk a vízmennyiség számítására.

A vízmennyiség tekintetében az előterjesztés alig tartalmaz adatot; mind csakis összehasonlitáson és elmélkedésen alapúl. A nyerhető mennyiség számitásának alapjául a budai vízmű földalatti gyűlcsatornája van felvéve. Ez azért nem vehető biztos számítási álapúl, mert ezen vízmű alig van két és fél esztendő óta működésben, és igy biztonsággal nem állíthatni, hogy ezen vízmű nem bir-e ugyanazon hiányokkal és hátrányokkal, melyek mindenütt a világon a természetes szűrők használatánál észleltettek.

De feltevén, hogy a budai vízmű gyűlcsatornája alapul vehető a számitásnál, még akkor is biztosra vehető, hogy a Káposztás-Megyeren létesítendő gyűlcső a számított vízmennyiséget nem adhatja.

Ugyanis a budai vízműnél jelenleg 24 óránkénti 10,000 köbméter víznek nyerhetésére, a kút és dunavíz felszine közti magasságkülömbség 2·20 és 2·50 közt szokott állani, mi a 200 f. m. hosszú gyűlcső egyes méterre számitva 50 köbmétert tesz, ha tehát a két víz felszine közti magasság-külömbség — a mint tervezve vagyon — csak 1 méter lesz, akkor a folyóméterenkénti vízmennyiség átlagban csak 21·25 köbméter lehet. De a budai vízműnél a vízmennyiség még a legkisebb vízállásnál is fokozható az által, hogy a kút vízének felszine erősebb szivattyúzás által lejebb szállíttatik, mert a gyűlcső igen mély fekvése ezt megengedi. A káposztás-megyeri talajban ez nem lehetséges, miután a gyűlcsővet mélyre fektetni lehetetlen. Igy tehát biztos számitás végett a minimum vízmennyiséget vevén alapul, azaz 20 köbmétert 24 óránkint, az eredmény a következő: Az egyelőre szükségelt 60,000 köbméter víznyerésre szükséges 3 kilométer hosszú gyűlcsatorna, a később 120,000 köbméterre pedig 6 kilométer hosszaság.

Ebből következik, hogy a rendelkezésre álló parthossza, t. i. 5 kilométer minimumban csak 100,000 köbméter vizet adhat.

Miután a víz mennyiségének nyerhetésére csakis a szűrő-réteg vastagsága és reá ható vízoszlop magassága jöhet számitásba, azért a magaslatokról jövő forrásvíznek mennyisége a gyűlcsatorna képességére semmiféle befolyással sem bir, mert ezen nyomás nélkül, a talajban lefolyó forrásvizek a vizoszlop magasságát nem emelik, még akkor sem, ha a forrásvizek mesterségesen összefoglalva, közvetlenül a szivókútba vagy a gyűlcsatornába vezettetnek.

Tény az, hogy noha a Dunában a legkisebb vízállásnál 60 millió köbméter víz folyik le 24 óra alatt, a jobb és a balparti gyűlcsatornák még sem adnak nagyobb vízmennyiséget, mint a reájok ható vízoszlop magasságához képest számítható. Igy tehát víznyerhetés tekintetében tökéletesen közönyös a forrásokból eredő víz mennyisége, mely csak annyiban jöhet tekintetbe, a mennyiben a víznek változó minőségére befolyással bír.

Egészen máskép állana a dolog, ha kilátásba vétetnék ezen forrásvizeket

összefoglalni, azokat nagyobbszerű medenczékben kölön gyűjteni és a vízellátásra felhasználni, mi közegészségi szempontból tekintve, a legczélszerűbb módozat volna.

De annak megitélhetésére, vajjon ezen forrásvizek állandóan oly nagy menynyiségben léteznek, hogy azokat alapul vehetni egy olyan gyorsan fejlődő városnak ellátására, mint fővárosunk, továbbá annak kiszámíthatására, hogy mennyibe kerülne elégséges forrásoknak összefoglalása, gyűjtése és levezetése, hiányzanak a kellő adatok; s másfelől tény, hogy a természetes forrásokon alapuló vízellátási rendszer sok esetben anynyiban mutatkozott hiányosnak, hogy a forrásvizek éppen a legmelegebb időben nem adták a számitott minimum-mennyiséget. Ily eset állott be Bécsben, továbbá Párisban, hol a d' Huys folyó naponkénti minimumja 60 ezer köbméterre volt számítva, de a két utolsó nyár alatt tényleg csak 15—20 ezer köbmétert adott; Frankfurtban, a hol szintén a természetes forrásvíz használtatik, 1882-ben a víz mennyisége a számított minimumon alul annyira megfogyott, hogy a kiszolgáltatást délután 1-től 7 óráig be kellett szüntetni, az éjjeli víz-kiszolgáltatás pedig csakis a földszinti helyiségekre terjed ki. Bradford városa, mely szinte ily forrásvizet használ, f. évi október hóban kénytelen volt a vízkiszolgáltatást naponkinti 12 óra hosszat beszüntetni. Ebből látható, hogy a forrásvizek igen bizonytalan tényezőt képeznek.

A jelen előterjesztésben a káposztás-megyeri kavicsréteg a duna-jobbparti (ujlaki) réteggel hasonlíttatik össze; ezen utóbbi pedig annak idejében, midőn a budai vizmű elhelyezése forgott kérdésben, azzal ajánltatott, hogy a balparton létező hajóstéri kavicsréteggel hasonlónak állíttatott, e szerint tehát a káposztás-megyeri kavicsréteg a hajóstéri kavicsréteggel egyminőségű volna. Az alkatrészeket tekintve, mind a három egyenlő, de kiterjedésben, vastagságban és fekszinben mind a három különböző. Igy a pesti réteg kiterjedése roppant nagy, míg az ujlaki réteg kiterjedése igen csekély, a káposztás-megyeri pedig a kettő közt foglal helyet, a pesti réteg a folyó közelében átlag 4 m. 50 cm.-el a sempont alá terjed, az ujlaki réteg több mint 6 méterrel a sempont alá, a káposztás-megyeri pedig átlagban 3 m. 50 cm.-el, egyes pontokon pedig kevesebbel mint egy méterrel terjed a sempont alá. A pesti rétegnek majdnem fél területe fekszik a Duna sempontja alatt, Ujlakon az egész terület, Káposztás-Megyeren pedig egy igen korlátolt terület fekszik a Duna sempontja alatt.

Annak idejében a budai vízműnek szolgáló gyűlcsatorna azért nem helyeztettett az ó-budai nagy szigetre, mert az ottani kavicsréteg nem találtatott elég mélynek, ámbár az átlagban még mindig 1 m. 50 cm.-el mélyebbre terjed, mint a káposztás-megyeri, ennélfogva, ha ugyanazon okok irányadók, melyek a budai vizmű elhelyezésénél tekintetbe vétettek, akkor a káposztás-megyeri réteg szintén nem felel meg az igényeknek, annál kevésbbé, mivel azon második tényező, mely a budai vizmű megállapítására nagy befolyással bírt, t. i. a szivattyú-telepnek a fogyasztóktól való nagy távolsága, a káposztás-megyeri elhelyezésnél még sokkal nagyobb mértékben veendő tekintetbe, miután ott ezen távolság háromszor nagyobb.

Hogy a tervezet szerzője maga is tart attól, hogy a gyűlcsatorna idővel nem lesz képes a most számított vízmennyiséget szolgáltatni, abból vehető ki, hogy az

összehasonlításra szolgáló ujlaki gyűlcsatorna képességét most igen helyesen csak 10 ezer köbméterrel veszi számításba, holott két év előtt megejtett szivattyúzási próba alkalmával ezen gyűlcsatorna képessége 21 ezer köbméternek constatáltatott azon szivattyúzási sebesség mellett, mely a viz minőségének rontása nélkül megengedhető.

A szakértőknek egyike azon véleményben van, hogy a káposztás-megyeri szűrőréteg előnyös fekvése következtében eliszaposodni nem fog. — Ugy látszik, hogy az eliszapolás úgy gondoltatik, mintha ez a szűrő rétegnek a folyó medrében fekvő külső sikján állana be, holott tudvalevő dolog, hogy a kavics közti finom hézagok a folytonosan egy irányban, azaz a gyűlcsatorna felé összpontosuló nagyobb mérvű vizmozgás által finom homok és iszaptestekkel betömetnek, ezen betömés a gyűlcsatorna körül áll be, épen úgy, mint az a mesterséges szűrőknél megesik, miért is ezeknél minden két évben a szűrő anyagot kivenni s ismét visszarakni szükséges. A szűrő réteg csak akkor lenne az eltöméstől biztosítva, ha benne finom homok vagy épen nem, vagy pedig csak igen csekély arányban létezne, de szűritő réteg homok nélkül a szűritésre egyáltalában nem alkalmas. Ebből következik, hogy a káposztás-megyeri szűrő réteg is ugyanazon eltömésnek van kitéve, mint akármely hasonló kavicsréteg.

Mindezen tényekből biztosan következtethető, hogy a káposztás-megyeri rétegre alapított vízmű ugyanazon változásoknak lenne alávetve, melyeket nemcsak a budapesti hasonló vízműveknél, hanem mindenütt a világon, hol a természetes szűrők használtattak, kisebb-nagyobb mértékben észleltettek.

A mi a szűrők kérdését illeti, a természetes szűrőket csakis oly helyen lehet alkalmazni, a hol a szűrésre alkalmas réteg létezik, azaz olyan réteg, mely nemcsak tiszta vizet szolgáltat, hanem azt egyszersmind oly nagy mennyiségben biztosítja, mely a folytonosan fokozódó igényeket minden körülmények között tökéletesen kielégítheti.

Még ha felteszszük is, hogy a káposztás-megyeri réteg bír ezen kellékkel, annak roppant nagy távolsága a fogyasztóktól túlságos műszaki és pénzbeli nehézségeket okoz. — A mesterséges szűrőket ellenben bárhol is létesíthetni, azaz lehetséges ezeknek alkalmazása mellett a szállitó távolságot a lehető legkisebbre szabni, mi által mind a műszaki, mind pedig a pénzbeli nehézségek a minimumra szállíttatnak le. A jelen esetben a nagy távolság következtében a nyomcsővek fektetése által okozott költség nem kevesebb mint 4 millió frt, holott ha a mesterséges szűrőket a főváros saját területén helyeznék el, a nyomcső-fektetéssel járó költség maximumban $1^1/_2$ millióra szállana le, mi által évenként 125,000 frt kamatmegtakaritás éretnék el. Igaz ugyan, hogy a mesterséges szűrőknél két művelet szükséges, mely az állandó költséget látszólag nagyobbítja, t. i.

1. Az egész vizmennyiséget kétszer kell emelni és
2. hogy a szűrő ágyakat időnként tisztítani kell.

A kétszeri emelésnél körülbelül 5 méter nyommagasság vesztesége áll be, mert a vizet a folyóból a szűrágyakra, azaz átlag 6 méterre kell emelni, mely magasságból a szűrő által 5 méter nyommagasság elvész.

Ez nem több mint azon nyommagasság vesztesége, mely a jelenlegi budai vízműnél a kétszeri szivattyúzásnál áll be, miután a józsefhegyi medencze és a katonai kórház megetti II. medencze közti magasság különbség szinte 5 méter. De korán sem annyi, a mennyi a túlságos nagy szállítási távolság által okoztatnék, mely távolság körülbelül 4 kilométer lévén, nem kevesebb mint közel 12 méter nyommagasságveszteséget idéz elő, ennélfogva a nagy nyomtávolság által okozott állandó évi költség két és félszer annyi, mint a kétszeri emelésnél.

A mi pedig a tisztítási költségeket illeti, ez 14 ismert vízműnél, melyben a világnak egyes legnagyobb és egyes kisebb művei foglaltatnak, 100 köbméterenkint átlag közel 7 krt, a legolcsóbb 2·13 krt, a legdrágább pedig 12·37 krt tesz. E szerint a budapesti vízműnél kezdetben szükségelt naponkénti 60 ezer köbméter viznek szűrése évenkint 15,330 frt a későbbi naponkénti 120 ezer köbméterre pedig évenként 30,630 frt szükségeltetnék, mely költség összehasonlítva a nyomcső kisebb hosszasága által évenkénti kamatban megtakarított 125,000 frttal, körülbelül 94,000 frt évenkénti megtakarítást mutat.

Ha tehát mindkét rendszer ugyanazon minőségű vizet is adná és e tekintetben az egyik a másik fölött semmi előnynyel nem bírna, a mesterséges szűrők még akkor is ajánlatosabbak, mivel sokkal kisebb költséggel járnak.

De az általános építési költség is a mesterséges szűrőknél tetemes megtakaritást enged. — Feltéve, hogy a 4,800 folyóméter hosszú gyűlcső építése valóban 1.980.000 frt lenne, akkor ugyanezen mennyiségű víznek szűritésére szükséges 2·5 hectáras szűrő-ágyak építése csak 1.106,900 frtba kerül, a hozzá tartozó gyűlmedenczével és az ezeket összekötő csővezettel együtt pedig 1.356,900 frtba. Ezen költségvetésben egy □ méter szűrő-ágy építése 44 frt 24 krral van számitva, holott a világnak legköltségesebb vízműveinél egy □ méter csak 33 frt 74 krba került. Igy tehát a gyűlcső és szűrő-ágyak építési költség közti különbség minimum 623,000 frtot tesz, melynek évenkénti kamatja épen elégséges a szűrő-ágyak tisztításával járó költség fedezésére.

Azonban a 4800 folyóméter építési költsége nem 1.980,000 frtot tesz, mint a tervező számítja, hanem 2.880,000 frtot, mert az előterjesztésben a folyóméter gyűlcső építése 412 frttal van felvéve, holott az ujlaki parton lévő gyűlcső folyómétere a védművekkel együtt 750 frtba került. Habár Káposztás-Megyeren a gyűlcső nincsen olyan mélyre tervezve, mint Ujlakon, annak építése folyó méterenként mindamellett alig kerülhet kevesebbe, mint 600 frtba; mert bár csekélyebb mélységbe fektettetik, annak hosszasága oly nagy, hogy az építkezés alatt szükséges szivattyúzás igen nagy költséget okoz, azonkívül az építkezés távol lévén a várostól, annyival költségesebb, e szerint a 4,800 folyóméter gyűlcső építése a hozzá tartozó védművekkel együtt a fent említett 2.880,000 frtba kerülne.

E mellett nem lehet számításon kivül hagyni, hogy a természetes szűrőknél a műnek főalkatrésze, t. i. a földalatti gyűlcső képességében megcsökken, a területnek korlátolt kiterjedése idővel nem engedi többé a gyűlcsővet a városnak folytonosan növekedő szükségleteihez képest kiterjeszteni, a gyűlcső a rozsda által való megrongálásnak is ki van téve, s így a gyűlcső idővel értékének legnagyobb részét elveszti, holott a mesterséges szűrőknél a műnek minden egyes alkatrésze aránylag csekély évenkinti fentartási költség mellett, mindaddig tökéletesen értékesíthető, a meddig a Dunában elégséges víz van. Ebből következik, hogy a természetes szűrőkön alapuló vízmű mindig ideiglenes jelleggel bír, azaz, hogy azt nemcsak végnélkül kiterjeszteni nem lehet, hanem idővel más helyen létesítendő művekkel kell pótolni. Míg a mesterséges szűrőkön alapuló vízmű állandó jellegű, melyet csak azon arányban kell kiterjeszteni, a mely arányban a város növekedik.

De a tervező azt is mondja, hogy később, ha a gyűlcsatornát többé kiterjeszteni nem lehet, s az ottani forrásvizeknek összefoglalása és gyűjtése igen költséges lenne, akkor azon területen mesterséges szűrőket is építhetni. De ha, a mint ez egyáltalában kétséget nem szenved, úgy is később kényszerítve leszünk mesterséges szűrőket alkalmazni, akkor alig tanácsolható, hogy azokat a fogyasztóktól oly messzire helyezzük el, hogy azok számára 4 millió frtba kerülő nyomcsőveket kelljen fektetni és a nyomtávolság következtében az évi kezelési költséget állandóan nagyobbitani, nem is említve, hogy a nyomcsőnek fentartása roppant nagy hossza miatt igen költséges és hogy egyáltalában a mű nem a főváros területén fekszik.

Hogy mennyi ideig szolgálhat a káposztás-megyeri terület a főváros vizzel való ellátására, ez a következő számitásból látható: A mint fent kimutattuk, a csekély mélységben elhelyezendő gyűlcső folyómétere már csekély idő mulva csak 20 köbméter vizet fog adni naponként. Ha naponként és fejenként 150 liter vizet számitunk, mi nem tulságos, akkor 133,300 lakós számára 1 kilométer gyűlcső szükséges. Ezt előrebocsátva, át kell térnünk a főváros lakósságának várható szaporodására. Ennek kiszámitásánál nem követhetjük sem az egyszerű perczentes, sem pedig azt a számitást, melynél az évenkénti szaporulat a következő éveknél, mint szaporitási tényező szerepel. Az előbbit nem azért, mert a természetes szaporodás arányán alul marad, az utóbbit pedig nem azért, mivel azt meghaladja. Ebből folyólag a két számítási mód között a középutat választjuk s szem előtt tartva mindazon politikai, nemzetgazdasági és társadalmi tényezőket, melyek a szaporodás mérvére határozó befolyással vannak, a következő eredményekre jutunk. Ha ugyanis a főváros jelenlegi lakósságát 334 ezerben veszszük fel, akkor

1889-ben	lesz	400,000
1894-ben	„	450,000
1904-ben	„	650,000
1909-ben	„	765,000
1914-ben	„	860,000
1919-ben	„	1.000,000

igy tehát

5 év	mulva	azaz	1889-ben	szükségeltetik	3.—	klm. gyűlcső
10 „	„	„	1894-ben	„	3.38	„ „
20~~15~~ „	„	„	1904-ben	„	4.88	„ „
25~~20~~ „	„	„	1909-ben	„	5.75	„ „
30~~25~~ „	„	„	1914-ben	„	6.40	„ „
35~~30~~ „	„	„	1919-ben	„	7.52	„ „

Miután pedig a káposztás-megyeri határon rendelkezésre álló part hossza csak körülbelül 5 kilométer, ennélfogva az egész felhasználható part már 1906-ban, t. i. az épitkezés befejezésétől számitva 17 év alatt tökéletesen igénybe lesz véve, s a földalatti gyűlcsatornát tovább kiterjeszteni nem lesz lehetséges. Mindebből látható, hogy körülbelül 1910-ben a főváros közönsége ismét ott lesz, a hol ma van. Ezen számításnál mind a két pesti városrész lakossága egybevétetik, s ha tehát a jobbparti városrészeket a számitásból ki is hagyjuk, akkor az előbb említett válságos időpont mostantól számitva körülbelül 25 évre fog beállani.

Áttérve a vízműigazgató tervének költségvetésére, ha ezt behatóbban megvizsgáljuk, úgy találjuk, hogy azt a felmerülendő tényleges kiadások messze meghaladandják. Kimutattuk ugyanis, hogy a gyűlcső építési költsége 900,000 frttal magasabb, hogy akár az egyszerű, akár a kettős csőhálózat elve fogadtatnék el, mindenesetre szükséges lesz egy magas nyomású medenczét építeni és hozzávezető csővezetet fektetni, a mi 350,000 frtba fog kerülni, művezetés és előre nem látottak 350,000 frtba kerül, intercalar-kamat három évre 5% körülbelül 1.200,000 frtot tesz, ha tehát azon költségvetést tekintjük, mely csak szűrt víznek kiszolgáltatására vonatkozik, akkor a számítás következőleg áll:

előzetes tervezet szerint	7.519,996 frt.
több költség a külső építésnél stb.	900,000 „
magasnyomású medencze	350,000 „
előre nem látottak . . , ...	100,000 „
művezetőség	250,000 „
intercalar-kamat	1.200,000 „
Összesen . .	10.319,996 frt,

azaz 10½ millió forint.

Ha pedig a szűrt és szűretlen víz kiszolgáltatási módozatának költségvetését tekintjük, akkor a számításnak eredménye a következő:

az előterjesztésben kimutatott költség	8.325,000 frt.
1,520 folyóméter gyűlcső építési több költsége	244,000 „
ülepedő medencze 30,000 köbméter tartalommal több-költség	325,000 „
ugyanezen medenczével járó part építésénél több-költség .	20.000 „
a város belsejében fektetendő II-ik csőhálózatnál útborkolat helyreállítási többköltség	200,000 „
Átvitel .	9.114,000 frt.

Átvitel .	9,114,000 frt.
ülepedő medenczére szükséges terület beszerzése	10,000 „
magasnyomású medencze építése stb	350,000 „
előre nem látottak	100,000 „
művezetőség	250,000 „
intercalar-kamat 3 évre 5% kamat	1.624,000 „
Összesen . .	11.448,000 frt.

A mi a kettős csőhálózatnak elvét illeti, az eltekintve a nagyobb költségektől közegészségi tekintetből véve ártalmas, mert lehetetlen oly módozatot találni, mely azon lehetőséget tökéletesen kizárja, hogy a népességnek alsóbb és szegényebb rétegei az inkább keze ügyébe eső és kényelmesebben nyerhető szűretlen vizet ne használhassák házi szükségletekre, ha pedig ezen lehetőség kizárva nincsen, akkor hizonyosan számíthatni arra, hogy a házakba vezetett szűretlen víz nagy mértékben fog ivásra és főzésre használtatni, míg a műveltebb és jobb módú lakosoknak újabb háztartási terhek fognak keletkezni az által, hogy a szűrt vizet távolabbra fekvő pontokról hozatják. — Ezen kívül az egész várost nyilvános kutakkal kellene elhalmozni, a mi alig volna megengedhető, mert ezen kutak főleg a szűkebb utczákban nemcsak közlekedési akadályt képeznek, hanem az utcza bepiszkítását, télen pedig a közlekedés veszélyeztetését okozzák. Alig gondolható, hogy pl. a IV. kerületnek összes díszes utczáit ily kutakkal berakni megengedhető volna; a jelenlegi igazságtalan állapotot pedig, mely szerint egy kerületnek egész vízszükséglete szűrt vízzel fedeztetik, míg a többi kerületek csak akkor kapnak szűrt vizet, ha abból elég áll rendelkezésre, örökössé tenni szintén nem szabad.

Miután tehát a vízműigazgató tervezete, akár a víz minőségét, akár remélhető menynyiségét, akár végre az aránylag igen nagy költségeket tekintjük, a műszaki osztály nézete szerint a főváros vízellátásának alapjául el nem fogadható, a műszaki osztály a mesterséges szűrők rendszerén alapuló más módozatokat hozott javaslatba.

E módozatok egyike a fővárosnak mindkét parti részére kiterjed, miután bizonynyal mondható, hogy a jobbparton idővel ugyanazon helyzetben leszünk, mint a balparton. A másik módozat csakis a balparti városrészre vonatkozik. Alapul véve, hogy az egész egyesült főváros lakósságának száma nehány év múlva 400,000 lesz, s hogy fejenkint és naponkint 150 lit. víz szükségeltetik, e szerint egyelőre a naponkénti vízszükséglet maximumban 60,000 köbméter lesz, ennek előállítására pedig 25,000 négyszögméter szűrő-ágy szükségeltetik, miután 1 négyszögméter felület $2^1/_2$ köbméter vizet ad naponkint.

A műszaki osztály úgy van meggyőződve, hogy az ó-budai nagy-szigeten, hol közel 120 hectar terület áll rendelkezésre, vízmű czéljára oly alkalmas hely kinálkozik, mely $6^1/_2$ millió lakossal bíró város számára is teljesen elegendő volna, s annál nagyobb figyelmet érdemel, mert a szóban levő ponton létesítendő vízmű vize e helyütt fertőztetés ellen biztosítva volna. Az óbudai Dunaágnak egy-

része elzárás által könnyen változtatható át alkalmas ülepedő medenczének, melynek köbtartalma 150—180,000 köbméter lehet, s miután ezen Dunaág a nagy Dunával összefüggésben maradhatna, a víznek romlásától tartani nem lehet. A nagy szigeten elhelyezendő telep a következőkből állana:

1. Gép- és kazánház 8 gépre.
2. Lakházak.
3. Kőszén-raktárak.
4. Szűrő-ágyak.
5. Gyűlmedenczék.

A 25,000 négyszögméternyi szűrő-ágyaknak fele fedett, másik fele nyilt volna. Az egész 25,000 négyszögméter terület 1,500 négyszögméteres részletre van osztva, úgy hogy minden egyes szűrő ágyat a többiektől tisztítás alkalmával elkülönözhetni. Ezen szűrő-ágyakról lefelyó szűrt víznek gyűjtésére két, szintén fedett gyűlmedencze szolgál, melynek összes tartalma 7,500 köbméter. A szűrt víz ezen gyűlmedenczékből a város fő közlekedési vonalán át a Szt.-Gellért hegyen körülbelül 90 méter magasságban elhelyezendő magasnyomású medenczébe vezettetik. Ezen czélra a nagyszigettől 2 nyomcső 1 méter átmérővel fektetendő a szépvölgy-utczáig, hol az egyik nyomcső a létező nyomcsővel összekötve, az I. és II. számú medenczének ellátására szolgálna, a másik nyomcső a Szt.-Gellért-hegyen építendő medenczéhez vezetne. A már létező budai főnyomcső szintén összeköttetnék a Szt. Gellérthegyen létesítendő medenczével egy 500 milliméteres csővel, mely a létező nyomcsővet a városmajor-utcza torkolatánál érné. Ezen második összeköttetés csak biztosításul szolgál. A Szt.-Gellérthegyi medenczében a víz két elosztási csővön át vezettetnék le a legközelebbi uton azon nyomcsővekig, melyek jelenleg a hajóstéri vízműteleptől a kőbányai medenczébe vezetnek. Ezen elrendezés természetesen a nagy Dunán való átvezetést igényli, átvezetést, mely vagy egy hídnak építését, vagy pedig a csőveknek a folyó medrébe való elhelyezését tételezi fel.

Az általános szabályozási tervben felvett hídnak építése, mely a fővámház és a sáros-fürdő között helyezendő el, igen sok évre többé el nem halasztható, azaz, hogy a fővárosnak fejlődése következtében, de főleg a Csepel-rakparton és ezen alul létesült nagyfontosságú kereskedelmi, közlekedési és iparvállalatok ezen hídnak építését egy pár év múlva okvetlenül szükségessé fogják tenni. Ha tehát ezt már most tervezetünkben felvesszük, azzal csak azt javasoljuk, a mit későbben úgy is tenni kell.

Ezen tervezetnek kivitele a következő költségekbe kerül:

Tétel szám	Tárgy	Mérték méterekben: hossz-mérték	terület	köbmérték	Egységár: frt	kr	A tétel pénzösszege: frt	kr	Főösszeg: frt	kr
1	80 hectaros terület beszerzése ...	—	—	—	600	—	48000	—		
2	1 hect. terület a Szt.-Gellérthegyen elhelyezendő magas-nyomású medencze számára	—	—	—	1600	—	1600	—		
3	$2^1/_2$ hectaros szűrőágy építése, melynek fele fedezett, az I. alatti részletes költségvetés szerint	pro	100□m	—	4427	65	1106912	50		
4	Az ó-budai Dunaágnak egy része, ülepedő medenczévé való átalakítása 150000—180000 m^3 tartalomra, egyúttal közlekedési hídnak és csőfektetési alapnak szolgálva	—	—	átlag	—	—	200000	—		
5	Két gyűlmedencze a szűrőkhöz, egyenkint 10000 köbm. tartalommal összesen 6000 m^2 területtel fedezve	—	—	átlag	—	—	200000	—		
6	Gépház és kazánház 8 géppel, kazánnal, szivatytyúval stb. ...	—	—	átlag	—	—	610000	—		
7	Lakházak és egyéb kisebb építmények	—	—	átlag	—	—	25000	—		
8	Magas-nyomású vízmedencze a Sz.-Gellért-hegyen esetleg 40000 m^3 tartalmú, előlegesen 20000 m^3-re	—	—	átlag	—	—	150000	—		
9	Csőfektetés összesen az alantabb részletes költségvetés szerint.	—	—	—	—	—	774064	—		
10	Hídépítés a nagy Dunán át 4 nyomócsővel	—	—	—	—	—	3000000	—		
11	Előre nem látottak	—	—	—	—	—	100000	—		

Tétel szám	Tárgy	Mérték méterekben: hosszmérték	terület	köbmérték	Egység ár: frt	kr	A tétel pénzösszege: frt	kr	Főösszeg: frt	kr
12	Művezetőség	—	—	—	—	—	250000	—		
13	Intercalar-kamat 5% 3 évre	—	—	—	—	—	808197	06		
	Összes költség				—	—			7273773	56
	A 9 tétel alatti csőfektetés költsége:									
1	2 cső 1 mtr. átmérőjű a nagy szigettől a szépvölgy-utczáig összesen fektetéssel	5000	—	—	62	—	310000	—		
2	1 cső 1 mtr. átm. szépvölgy-utczától a Szt.-Gellérthegyi medenczéig, mint előbb	4550	—	—	62	—	225100	—		
3	1 cső 500 m. a magas medenczéczétől az Alkotás-utczáig mint előbb	2200	—	—	27	27	59994	—		
4	2 cső 1 mtr. átm. a magas medenczétől a hídig, mint előbb	1735	—	—	62	—	107570	—		
5	A híd pesti végétől a Calvintérig 2 cső 0·8 metr. átmér., mint előbb	1100	—	—	54	—	59400	—		
6	Zárcsapok stb	—	—	—	—	—	10000	—		
	Összes csőfektetés, mint fent 9. tétel alatt				—	—	774064	—		
	Ugyanezen vízmű hídépítés nélkül, de két a folyó medrébe sülyesztett 1.500 m. átm. csővel.									
	Összes költség mint előbb				—	—	—	—	7273773	—
	Kevesebb hídépítés				—	—	—	—	3000000	—
							Marad	.	4273773	—
	Több költség a csőfektetéssel				—	—	—	—	1000000	—
							Összesen	.	5273773	—

Ezen költségszámításban a híd építése 3 millió frttal vétetett fel. Köztudómású dolog, hogy ezen hídnak építésére annak idejében a vállalkozók, kik az összekötő vasút nagy hídját építették, ajánlkoztak és készenek nyilatkoztak azt 2.700,000 frtért építeni, miért is a fenti 3 millió tökéletesen elégségesnek mutatkozik. Ámbár

az egész híd építési költsége a számításba fel van véve, még nem következik az, hogy annak egész költsége a vízmű-építési alapból fedezendő. Azon esetre tehát, ha ezt a hídat a kormány építendi, a főváros közönsége csak annyival járulna hozzá, a mennyibe a csővek a folyó medrébe való fektetése kerülne, azaz 1 millió frttal. Ezen utóbbi esetben, valamint szinte azon esetben, ha a csőveket a folyó medrébe kell fektetni, az összes építési költség 2 millió frttal kevesebb.

Ha azonban a jobb- és balparti vízművet elkülönítve tartjuk s csak a balparti városrészeknek szolgáló vízművet kivánunk építeni, akkor a tervezet a következő módozaton alapulhat, feltévén, hogy a balparti városrésznek lakóssága csak 300,000.

A vízműtelep az ujpesti szigetre helyezendő el, hol 60 hektáros terület áll rendelkezésre. A szűrő-ágyak, gyűlmedenczék, gép és kazánház és egyéb hozzátartozó építmények ugyanazon módon létesítendők, mint az előbbi terven, az ülepedő-medencze pedig a most eliszapolt kikötő területéből hasítandó ki. Ezen ülepedő-medenczének köbtartalma körülbelül 125,000 köbméter lehet. A szűrt víz ezen szivattyú-teleptől két 1 méter átméretű csővön vezettetnék a fegyvergyár-utczáig, hol a létező nyomcsővekkel összeköttetésbe hozatnék. A csőhálózatra ható nyomásnak nagyobbítása czéljából magas nyomású medenczéről szintén gondoskodni kellene, mi vagy az által érhető el, hogy a jelenlegi kőbányai medenczére egy pár emeletes magas medencze ráépíttetik, vagy pedig a főváros területének egyik magasabb pontján, közel a főnyomcsőhöz egy magas víztorony építtetnék.

Ezen egyszerűbb vízműnek épitése a következő költségekbe kerül:

Tétel szám	Tárgy	Mérték méteretekben: hossz-mérték	terület	köb-mérték	Egység ár: frt	kr	A tétel pénzösszege: frt	kr	Főösszeg: frt	kr
1	60 hectaros terület megszerzése..	—	—	—	—	—	35000	—		
2	1·8 hectaros szűrő-ágyak építése .	(C alatti			4427	62	796971	60		
3	2 gyülmedencze összesen 4500 m²									
	területtel.....	mint	D	alatt.	—	—	150000	—		
4	Gépház, gépek stb.....	„	„	„	—	—	610000	—		
5	Lakház stb.....	„	„	„	—	—	25000	—		
6	Csőfektetés a szigettől a Clotild-utczáig, 2 db. 1 mtr. átm. cső, mindenestül	10000	—	—	62	—	620000	—		
7	Ülepedő medencze a kikötő területéből kihasítva 80000 m³—120000 m³ tartalommal.....	—	—	átlag	—	—	30000	—		
8	1 magasnyomású medencze a kőbányában.....	—	—	—	—	—	180000	—		
9	Előre nem látottak	—	—		—	—	100000	—		
10	Művezetőség	—	—	—	—	—	250000	—		
11	Intercalar-kamat 2½ év 5%....	—	—	—	—	—	274691	—		
						Összesen .			3021667	70

A legközelebbi 25 év alatt szükségelt szűrő-ágyaknak a lakósság növekedő számához képest leendő kiterjesztése körülbelül 1.000,000 frt, így tehát 25 évre összesen 4.021,000 frt.

Megjegyzendő, hogy ezen utóbbi és egyszerűbb vízmű az egész fővárosra való tekintettel, nem mutatkozik oly czélszerűnek, mint az előbbi, mert csakis a főváros baloldali részeinek szolgál s így nemsokára a jobb parton is hasonló mű lesz létesítendő, mi a később úgy is építendő hídnak építési költségével együtt tetemesen nagyobb költséget fog okozni, mintha már most a vízművet az első tervezet szerint építenénk.

Továbbá az utóbbi módozat szerinti vízműnél igen nehéz azon nem csekély bajon segíteni, — oly mértékben, a mint ez kivánatos — hogy a csőhálózat nem működik elégséges nagy nyomás alatt, mindamellett ezen kisebb mű is még mindig sokkal előnyösebb, mint a Káposztás-Megyeren tervezett mű.

Mindkét tervezetnél azon lehetőség tökéletesen biztosítva vagyon, hogy a víznyerés, vízkiszolgáltatás, vegyészetileg való tisztítás stb. tekintetében időnkint felmerülő találmányok, melyek által mindez könnyebbé, olcsóbbá és tökéletesebbé tehető, az ily vízműnél mindenkor akadály nélkül és aránylag csekély költséggel alkalmazhatók legyenek, a mi a természetes szűrőknél ki van zárva. Igy például a már sok helyen előnyösen alkalmazásban lévő gyors szűrőket, melyek a vizet szintén vegyészileg tisztítják, a víz előszűrítésére használhatni, mi által a mesterséges szűrő-ágyaknak szűrítési képességök naponkinti 2—5 köbméterről 6—7 köbméterre emelhető, azaz, hogy ugyanazon szűrő-felület, mely előbb csak 400,000 lakós számára volt elégséges, az előszűrők alkalmazása mellett elegendő leszen egy millió lakós számára is, s a mellett a szűrő ágyak tisztításával járó költség felére szállíttatik le.

Mindkét módozatnál lehetséges a nyilt utczai szolgálatra később, ha ez valóban kivánatosnak mutatkoznék, szűretlen vizet használni. De a kétféle víznek alkalmazását a műszaki osztály egyelőre azért nem javasolhatja, mert az ily második csőhálózatba és a hozzá tartozó művekbe fektetendő tőke kamatja nagyobb, mint a szükségelt víznek tisztítására fordított évenkinti költség. Mert nem szabad szem elől téveszteni, hogy ily utczai szolgálatra használandó csőhálózatnak még inkább van szüksége magas nyomásra, mint a háztartásra való víznek, miután pedig a két víznemet nem lehet egy medenczébe hajtani, önként következik, hogy a szűretlen víz számára külön kellene egy elégséges nyomással biró medenczét építeni.

A fenti javaslatokban nincs egy is, mely a világon igen sok vízműnél tényleg is nem alkalmaztatott volna, és nem lehet kétség az iránt, hogy a külföldön alkalmazott módok és elvek nálunk ugyanazon előnyökkel érvényesíthetők, melyeket a külföldnek elérni sikerült.

A költségszámítást illetőleg ez kész adatokkal bizonyítható realis alapon nyugszik s bizonyos, hogy az egyes tételek inkább nagyobbra, mint kevesebbre vétettek.

A vegyes bizottság, mely kezdeményezésünk folytán küldetett ki, a vízveze-

ték kérdésének gyorsabb és biztosabb megoldása czéljából, a mult év folyamán megalakíttatván, mindenekelőtt az eddig tett tanulmányok eredményét vette vizsgálat alá, különösen pedig a vízműigazgató tervét, műszaki osztályunk arra vonatkozó birálatát és javaslatát, melyeket fentebb, az adatok nagy tömkelege miatt csak hézagosan ugyan, de a főbb dolgokra mégis eléggé tájékoztatóan ismertettünk.

A két javaslat között fenforgó nagy elvi eltérések a vegyes bizottságot arra inditották, hogy külföldi hirneves szakértő nézetét is kikérje, kinek személyére nézve Sir Bolton Ferencz a londoni vízművek kormányfelügyelőjében történt megállapodás.

A bizottság kivánatára felkértük tehát e szaktekintélyt, hogy a fenforgó problemára véleményét nyilvánítaná.

Bolton a helyszinén beszerzett adatokon alapuló birálata kiterjed úgy a Wein János vízműigazgató, valamint a műszaki osztály által készített tervezetre is.

A Wein-féle tervezet ellen, mely a természetes szűrők rendszerére van alapítva, Sir Francis Bolton első sorban azon kifogást teszi, hogy — eltekintve minden más körülménytől — a gyűlcső elhelyezése miatt sem lehet a víz kellően és egyenletesen szűrve. Mert az előpart, mely alatt a gyűlcső elhelyezendő volna, évenként 70 napig víz alatt áll, ennélfogva a gyűlcsőbe ezen idő alatt a fölötte levő, alig pár láb vastag kavicsrétegen át eléggé meg nem szűrt víz hatolna, főleg miután az e rétegben levő nagyobb kövek miatt a homok sem lehet oly tömör, hogy kielégitő természetes szűrő gyanánt szolgálhatna. Ezért helyesebbnek tartaná a gyűlcsővet az előparttól távolabb és magasabban elhelyezni, úgy, hogy az a part szélétől legalább 20 mtr. és a középvízállás szélétől 55 méternyire essék.

De ezen javítás mellett is nagyon veszélyeztetve volna a káposztás-megyeri határban létesítendő vízmű utján nyerhető víz jóminősége az ottani kedvezőtlen talajviszonyok által.

Igen veszélyes fertőzési tényezőnek tartja a vízszedő területen fekvő posványos tavat, melyet marha itatásra és ruhamosásra használnak, s melyből a víz a talajban a tervezett gyűlcső vonalán át szivárog a Dunába.

Hasonló veszedelmes fertőzési tényezőnek tartja azon felület vízeket, melyek a part mentén fekvő művelés alatt álló trágyázott földekről a folytonos szivattyúzás következtében a gyűlcsőbe juthatnak. A talajon átszivárgó vizek minőségének megitélhetésére nagy fontossággal bir azon körülmény, hogy a parttól 750 méternyire, a gyűlcső felső részétől 26 mtr. magasságban egy 4000 lakóssal biró falu van (Dunakesz), mely kavics rétegre van építve és semmiféle lecsapolási rendszerrel sem bir. Ezen körülménynek jelentősége azonban kellő pontossággal nem állapítható meg, egy részt, mivel a falu közvetlen közelében levő fúrlyukak víze nem elemeztetett, más részt, mivel a part hosszában és a parttól befelé fúrt lyukak vizének elemzése igen csekély értékü eredménynyel bir, mert nincs kitüntetve sem a folyóvíz azon

időbeni magassága, midőn az elemezett víz meríttetett, sem a merítés előtti esővízek. Már pedig az esőzések nagy befolyást gyakorolnak a folyó felé mozgó talajvizek minőségére.

De kifogásolja Sir Francis Bolton tervezőnek a nyerhető vízmennyiségére vonatkozó számítását is, melynél a budai vizművet vette alapul.

A budai vízműnél 200 mtr. hosszú gyűlcső naponként 20,000 köbméter vizet képes szolgáltatni, vagyis 2·50 mtr. víztükörkülönbség mellett folyó méterenként 100 köbméter vizet. Ennek megfelelően 1 méter víztükörkülönbség mellett a fektetendő gyűlcső minden egyes folyó méterétől 25 köbméter vizet remél s igy összesen 120,000 köbméter vízre számít.

A vízmennyiség kiszámításánál azonban nem szabad elfeledni, hogy Budán a szűrőréteg vastagsága 8 mtr., ennélfogva ha azon ponton, hol a sempont vízszintes síkja (mint a lehető legkisebb vízállás felszine) a part oldallejtőjét éri, egy függőleges szelvényt képezünk, ezen szelvénynek szűrőfelülete a gyűlcső minden folyó méterére 8 □ mtr. szűrőfelületet ad, míg Káposztás-Megyeren ugyanezen szelvénynek felülete csak 5 métert adhad. Minthogy tehát a tervezett gyűlcsőnél nem csak a hydraulikus nyomás, hanem a szűrőfelület is kisebb, a nyerhető víz mennyiségének is kisebbnek kell lenni.

Ennélfogva a Wein-féle javaslatot, mely úgy a nyerhető víz mennyisége mint minősége tekintetében teljesen megbizhatlan, mellőzendőnek tartja.

Mert midőn a vízszükséglet fedezéséről van szó, nem szabad a vízmennyiséget átlagos adatok alapján számítani. A számítás ugyanis csak akkor helyes, ha valamely forrásból hosszantartó apadás vagy szárazság idején nyerhető vízmennyiség minimuma, még mindig tulhaladja a fogyasztásra szükséges vízmennyiség maximumát.

A káposztás-megyeri határon a gyűlcső részben a föld alatt lefolyó alvizekből, másik részben a folyóból a kavicsrétegen átszűrődő vizből nyerné tartalmát. A föld alatti vizek egy nagy kiterjedésü vízszedő területről folynak le és semmi sem mutat arra, hogy ezek oly geologiai réteggel állanának összeköttetésben, mely földalatti víztartányul szolgálna, s így a vízfolyás még hosszabb ideig tartó szárazság esetén ís biztosítva lenne. Az pedig, hogy ezen forrásból mennyi víz nyerhető, megközelitőleg sem számítható ki. Mert azon 10 millió köbméter víz, mely a káposztás-megyeri határon állitólag évenként lefolyik, úgy látszik, 80 millió □ mtr. terület és 619 m/m évenkénti eső mennyiségéből számíttatott ki, pedig volt már rá eset, hogy az esővizek három évi átlaga 385 m/m-re szállott le, sőt 12 hétig sem volt eső.

Ily esetekben a talajból vizet nyerni lehetetlen volna épen akkor, midőn legnagyobb szükség volna rá t. i. nyáron.

De nem hasonlítható össze a káposztás-megyeri határban fektetendő gyűlcső folyóméterének gyűjtőképessége a budaival, azért sem, mert a föld alatt folyó víz mennyiségét egyik helyen sem ismerjük, a folyóból beszűrődő víz mennyisége pedig a kettőnél nem áll egyenes arányban a víz nyomással (víztükör különbséggel). És ha

elég volna is a beszűrődés utján nyerhető vízmennyiség a háztartási szükséglet fedezésére, később a szűrőréteg eltömődése folytán ezen vízmennyiség csökkenne, mint ez a pesti vízműnél is észleltetett.

De a nyerhető víz minősége tekintetében is teljesen megbizhatlan ezen tervezet.

Nem lévén ugyanis teljes mértékben megállapítható azon hatás, melyet Dunakesz falu természetes lecsapolása a falu és folyó közt elterülő kavicsrétegre gyakorol, és nem lévén bebizonyítva, hogy ezen réteget be nem fertőzteti, az oly tervezet, mely a vízszükséglet fedezését — ha csak részben is — ily kétséges forrásra alapítja, a nyerendő víz minősége tekintetében teljesen megbizhatlan.

De föltéve azt, hogy a talajvíz semmi rosz hatást sem gyakorolna a gyűlcső vizére, a folyóból beszűrődő víz minősége is teljesen attól függne, hogy milyen a kavicsréteg szűrőképessége. S minthogy a cső és folyó közt levő kavicsréteg áradás alkalmával csak 2·50 méternyi volna, az kellő vastagságú szűrőrétegnek semmi esetre sem volna tekinthető. — S e tekintetben nem volna a bajon segítve az által, ha az előpartnak egész felülete — a gyűlcső egész hosszában le a középvízállás vonaláig — agyagágyazattal befedetnék oly czélból, hogy a felülről jövő víz benyomulása meggátoltassék, mert ezen agyagágyazat idővel elmosódnék, ha csak kőburkolattal vagy más hatályos módon nem biztosíttatnék.

A kérdéses tervezett felsorolt hiányai azonban főleg a rendszernek tulajdonithatók, melyre alapítva van. A természetes szűrők rendszere ugyanis legkevésbbé képes az ivóvíznél elengedhetlen azon követelménynek megfelelni, hogy állandóan egyforma minőségű vizet szolgáltasson.

E mellett bizonyit azon táblázat, mely a pesti parton létező földalatti gyűlcsőből merített Dunavíz és egy pesti oldalon levő kút vizének vegyelemzési eredményeit tünteti fel.

Kitünik ebből ugyanis, hogy a kavicsréteg, mely a folyó és a gyűlcső közt fekszik, fokonként eltömődött, mert a gyűlcsőből merített víz vegyi összetétele most sokkal jobban a kút vizének összetételével mint 7 évvel ez előtt.

A mesterséges szűrőknek a természetes szűrők felett a víz egyforma minősége, illetőleg állandó és fokozatos javíthatása tekintetében elvitázhatlan előnye indítja Sir Francis Boltont arra, hogy a fővárosi közmunkák tanácsa részéről készített tervezetet némi módositásokkal elfogadásra ajánlja.

E tervezet szerint a nyerhető vízmennyiség határtalan, mert a Duna vize kiapadhatlan forrást képez, s így csak is az alkalmazandó szivattyú erőtől és a szűrőfelület nagyságától függ a nyerhető víz mennyisége.

Minőség tekintetében pedig a Duna folyam vize kellő szűrítés mellett, a vegyelemzések eredménye szerint, a legkitünőbb minőségű víznek bizonyult, miért is ivóvíz szükséglet fedezésére kiválóan alkalmas. Ezen kívül mesterséges szűrők alkalmazása mellett lehetővé válik a folyton tökéletesebbülő szürési módok alkalmazása által a dunavizet a mikro-organismusoktól oly mértékben megszabadítani, hogy az

még epidemia esetén is megnyugvással szolgáltatható ki. Nem tévesztendő szem elől azért e rendszernek azon kiváló előnye, hogy e mellett a vízminősége tekintetében beállható változás a vízmű felügyeletével megbizott szakközegek akaratától függő tényezők által jöhet létre s így észszerűen csak is kedvező változás bekövetkezése tehető fel.

A tervezet harmadik előnye a magas nyomású medencze, mert ennek segélyével a víz a legmagasabb házak tetejéig is felvezethető, mi által a közegészségi- és kényelmi viszonyok javulnak és a tűzvész elleni védekezés megkönnyíttetik.

E tervezet ellen azonban a következő észrevételei vannak:

1. Az ó-budai hajógyári sziget és az ó-budai Dunapart közti folyó ágnak ülepedő medenczéül való használása nem mutatkozik czélszerűnek, mivel e czélra a folyamágot tetemesen mélyíteni kellene, másrészt a nyári hőség ez ülepedő medenczék használatát alkalmatlanná teszi.

2. A szűrítő felület nem elég nagyra van tervezve, ha a víz közvetlenül a folyóból meríttetik és emeltetik a szűrő ágyakra. A szűrítési sebességnek ez esetben naponként és négyszögméterenként két köbmétert túlhaladnia nem szabad s így naponként 60000 köbméter víz előállításához 3·75 hectár szűrőfelület lenne szükséges.

3. A szűrőágyak alatt gyűlmedenczét építeni nem tanácsos, mivel egyes, az alsó vaslemezeken vagy padozaton beállható sérülések következtében a szűretlen víz a főcsőbe nyomulhatna. De nincs is szükség ily gyűlmedenczére a szivattyú állomáson, hanem elégséges egy szívóakna alkalmazása, mely tökéletesen vízmentesen készítendő.

A műszaki osztály tervezetének alapelvei mindazonáltal kétségkivül jók, miért is e tervezetet a következő módosításokkal teljes megnyugvással ajánlhatja.

1. Kettős szürési mód alkalmazandó, mert ezáltal a víz kellő tisztítása az esetre is biztosítva van, ha a folyóvize áradás következtében zavaros.

2. A szűrési sebesség 1·75 vagy legfeljebb 2 köbméterben állapítandó meg.

3. A szűrőágyak mind befedendők és 1·50 mtr. vastag finom homok és 1·20 mtr. vastag durva és finom kavics rétegből kell állaniok.

4. Gondoskodni kell arról, hogy a szűrítésre használt homok gyorsan tisztítható legyen.

5. A mennyiben a fővámház előtt híd nem építtetnék, a magas nyomású medencze az ó-budai magaslatok valamelyikére volna helyezendő, a főcsőnek pedig az óbudai nagyszigetről a Margitszigetre s onnét a pesti partra könnyebb szerkezetű gyalog hídon vezettetnék át.

6. Egyéb kisebb módosítások mellett határozottan kinyilatkoztatja továbbá, hogy semmi esetre sem volna ajánlatos a szűrőtelepet az uj-pesti kikötő szigeten elhelyezni, mert ez esetben a víz oly parton meríttetnék, melynek közelében köztu-

domás szerint a víz legtisztátlanabb, mert továbbá itt nem volna oly magas nyomás elérhető, hogy a víz a magasabb házak tetejét is elérhetné.

A mostan ismertetett három operatummal az 1885-ben történtek lényegét kimerítettük és végezetül csupán azt jegyezzük meg, hogy voltaképen most nyílik meg a vegyes bizottság feladata, a rendelkezésére álló adatok és tannlmányok alapján a fővárosi végleges vízmű ügyében eldöntőleg nyilatkozni. Nem csodálható azonban, ha a bizottmány a kérdés nagy fontosságánál és szerfelett bonyolultságánál fogva még nem jutott oly helyzetbe, hogy a küldő hatóságoknak egyik vagy másik irányban határozott véleményt mondhatott volna. Remélhető azonban, hogy ez a megszakítás nélkül folyó szaktudományok segélyével a folyó évben meg fog történni.

VI.

Útépítés.

A királyi palotához vezetendő uj út.

A várba vezető utak legjobbika is, t. i. a Főherczeg Albrecht út helyenként oly meredek, hogy a terhes kocsik azon csak igen nehezen vonulhatnak fel. Ez okból már az általános szabályozási terv megállapításánál gondoskodás történt arról, hogy a várba a nyugoti oldalon egy uj út vezettessék. A mi azonban eddig csak eszme volt, az időközben sürgös szükséggé vált, a királyi palota tervezett kibővitése miatt, melynek munkálatai addig meg sem indulhatnak, míg az építkezés szinhelyéhez megfelelő hozzáférés nem létesíttetik. — A királyi palotai építkezések vezetésére alakított bizottság megkeresése folytán, tehát a kérdésben levő út tervezési munkálatait 1883-ban meginditottuk és a mult évben be is fejeztük. Készült összesen három terv.

Az első terv szerint az uj út a palota utczából, a szarvas kávéház mögött kiágazva veszi kezdetét és a Lógody utczán belül s azzal megközelítőleg párhuzamosan halad az uj palota és a Zsigmond torony alatt. A tüzér bástyával szemben csúcsával kelet felé álló kanyarulatot tesz s ekként a lovasútba megy át, honnan déli irányt véve betorkol a jelenlegi fehérvári útba. Hogy a Krisztina várossal is összeköttetése legyen, a fent leirt fővonalból a volt sövény utcza irányában egy kiágazást tesz, mely a tábor utczába vezet. Az út szélessége 15·17 mtr. (8 öl); ebből 9·48 mtr. (5 öl) kocsi útra, 5·69 mtr. (3 öl) pedig a kocsi út két oldalán egyenlő szélességben tervezett gyalog útra esik. Az út átlagos esése 4%, kivéve a kanyarulatoknál, a hol az uttest vízszintes. A kocsi út makadam burkolattal láttatnék el, a járdák pedig szegélykősor mellett trachyt-koczkákkal köveztetnének és fasorral szegélyeztetnének. E terv szerint a költségek 725,426 frtra rúgnának, mely összegből 239.855 frt a kisajátításokra esik.

A szóban levő terv a palota építés művezetőségével közöltetvén, ellene több észrevétel merült fel. Nevezetesen, hogy ekként a királyi palota közvetlen szomszéd-

ságában nyugat felé csupa magánház volna, melyeknek pinczéi egész a tervezett úttest alá nyúlnának és e körülmeny a szolgalmi jog miatt a kivitel elé nem csekély nehézséget gördíthetne. — Továbbá a szarvastértől a Lógody utcza irányában már meglevő támfalak még magasabbra volnának emelendők, rovására a szépészeti szempontoknak. Végre kivánatosnak jeleztetett, hogy az uj út az Attila utczából induljon ki, szemben a palotával, s hogy az Attila utcza és a palota között szabad térség legyen.

Miután az út létesítésénél a polota érdekei mindenesetre főfontosságuaknak tekintendők, méltányolva az említett észrevételeket, más tervet készítettünk, még pedig kettőt, melyeket keletkezésük sorrendje szerint második és harmadik számúnak fogunk az alábbiakban jelezni.

A két utóbbi terv teljesen egyezik abban, hogy az uj út az Attila utczából az asztalos utcza mellett ágaznék ki és serpentin alakban — keresztezve a Lógody utczát — az uj palota déli sarkához jutna. Innen a második terv szerint a Lógody utczával párhuzamosan halad a Keleti-féle nyaralóig, hol délnek fordul és ezen irányt megtartja egész a Zsigmond toronyig. Itt csekély kiágazást tesz a királyi palotához irányuló közlekedés számára és fővonala kanyarodással ismét északi irányt vevén, a tüzérbástya alatt, hol a tábor utczával és feljebb a lovas úttal találkozik, a mostani fehérvári útba szakad. A kereszt szelvény és az építési mód ugyanaz, mint az I. sz. tervnél. Az út esése váltakozik 4% és 4·5% között. Kivétel van a kanyarulatoknál, hol az úttest vízszintes és a királyi palotánál, hol az esés 2%. A költségek 776,556 frtban vannak kiszámítva, mely összegből 435,504 frt a kisajátításokra esik.

A harnadik terv értelmében az út az előbb említett serpentin alakjában a királyi palota déli sarkához érvén, innen a Lógody utczával és a palotával párhuzamosan, éjszaknak halad és ezen irányából az alagút felett kelet felé kanyarodást téve, mellékágával visszafordúl délnek és a Zsigmond tornyon keresztül egész az uj palota lábához jut. E mellékvonal feladata a királyi palotához a közlekedést közvetíteni. A fővonal az alaguton túl is változatlanul megtartja éjszaki irányát s így haladva a tábor utcza és a lovas út által képezett szögben ivalaku fordulatot tesz, melyből délkeleti irányt követve magába veszi a lovas útat s a tábor utczát és ekként betorkol a mostani fehérvári útba. Az út szélessége és építési módja ugyanaz, mint az előbbi kettőé. Esési viszonyai megegyeznek a második terv lejtviszonyaival. Költségei 837,551 frtban vannak előirányozva, mely összegben a kisajátítások 506,649 frttal szerepelnek.

Mind a három terv gondoskodik több gyalogútról, melyek a Krisztinavárosból az uj úton által a várba fognak vezetni.

Az így készült három tervet közöltük a kir. palota építési bizottságával, oly kéréssel, hogy miután a II. és III. sz. tervezettel kapcsolatos nagyobb kiadások egyenesen a palota érdekében válnak szükségesekké, ennélfogva a költségekhez bizonyos arányban a palota építési alap is hozzájáruljon.

A tervek a nevezett bizottság és a m. kir. ministerelnök úr utján ő Felsége szine elé is eljutván, legfelsőbb helyen a harmadik számú terv találtatott legmegfelelőbbnek. Ő Felsége egyuttal kegyesen megengedni méltóztatott, hogy az út létesítésének költségeit egyharmad részben a palota építési alap viselje.

Az ügy ezen stadiumában czélszerűnek találtuk, hogy a további tárgyalás vegyes bizottságilag történjék, mihez a palota építési bizottság és a főváros is hozzájárulván, a bizottság az érdekelt három hatóság küldötteiből megalakult és 1885. évi október hó 27-én tartott ülésében a következő megállapodásokra jutott:

1. Kivitelre a III. számú tervet fogadta el.

2. A költségeket a fővárosi közmunkák tanácsa, a kir. palota építési alapja és a főváros közösen, egyenlő arányban viselik, de egyrészt, miután legelső sorban a palota érdekében szükséges kisajátítások lesznek foganatosítandók, a költségek első harmadáról a palota építési alap gondoskodik, másrészt a főváros a maga jutalékát évi 50,000 frtos részletekben csak akkor kezdi meg törleszteni, ha a budai körút építési költségeinek reá eső fele részét a közmunkák tanácsának már megfizette.

3. A terv kivitele a fővárosi közmunkák tanácsára bizassék és az út építésének felügyeletére a három érdekelt hatóság küldöttjeiből alakítandó bizottság küldessék ki.

4. Az úton szükséges fa-ültetvényekről és az elkészités után az útnak fenntartásáról a főváros egy maga gondoskodjék.

5. Az új út használhatósága érdekében az építéssel kapcsolatban a szarvastér leásása is egyenlő arányban megoszló közös költségre végrehajtassék.

6. Az Attila utcza a szarvas-tértől a Szent János térig, hol az már tényleg 10 öl széles, ennek megfelelően szintén 10 ölre kiszélesíttessék, esetről esetre építkezések alkalmával.

7. Az Attila utcza említett része annak idején úgy osztassék be, hogy a mindkét oldalon 3—3 mtr. szélességben létesítendő gyalogjárdák mellett 2.33 mtr. széles szabad terület, ezután a közúti vaspálya sinei számára egy-egy oldalon 1.50 mtr. széles terület legyen és igy a kocsi út számára 5.305 mtr. maradjon.

E megállapodásokat az illető hatóságok változatlanul jóváhagyták és elfogadták és ennek folytán a kisajátításokat tényleg megfogjuk kezdeni.

A budai körút.

A másik nevezetes út, mely a múlt évben tárgyaltatott, a budai körút. Ennek első tervezése is már a távolabbi múlt ténye s eszméjét a hidvám leszállításának ügye hozta előtérbe és emelte megvalósítását a sürgős feladatok sorába, az által, hogy a hídvám leszállításának mintegy feltételéül mondotta ki a m. kormány, miszerint e körút a teher forgalom igényei szerint mielőbb kiépíttessék. Eme kikötés, mely lényegében teljes összhangzásban van a közlekedés általános érdekeivel is, főleg oda czélzott, hogy a déli vaspályához irányuló teherforgalom a rongálástól történelmi és technikai becséért megkimélni kivánt lánczhidról a Margithíd és ennek folytatásában a budai körútra tereltessék.

Első feladat volt az út tervének megállapítása. A tervezés munkálatait e tanács végezte s összesen négy tervet készített, melyek főleg a körútnak a szénatértől az Aszalay-laktanyáig terjedő szakaszára vonatkoztak, ebben lévén az úgynevezett „vadember-korcsma“ előtti meredek kapaszkodó, mely ezen körút különben nagyrészt már meglevő s használható vonalán a teher közlekedést majdnem lehetetlenné tette. A domb délről a várhegy lejtőjével, nyugatról pedig a Christen-féle téglavetőn volt nagy gödör által határoltatott s noha természetes iránya lett volna a várból és a Margithídról a déli vaspályához igyekvő forgalomnak, meredek lejtője miatt azt különösen a terhes kocsik tapasztalás szerint gondosan kikerülni iparkodtak s inkább a hoszszú főutczán és az alagúton át vették útjokat, mely közlekedési vonalak a nélkül is túlságosan igénybe vannak véve.

Az említett négy terv egyike még 1872-ben készült. E szerint a hídfő és a régi rakpart között 75 öl hosszú és 60 öl széles tér van, melyből a körút tengelye a Margithíd tengelyével egy vonalba esvén, 28 öl szélességben indul ki és halad a Zsigmond utczáig, innen a török utczáig 16 öl szélességben. Ezen utczának keleti vonala csekély változással megmarad, ellenben a nyugati oldalon 14 ölig kiszélesíttetik. A török utczától kezdve a körút 16 öl szélességben az országút vonalán menne a kiszélesbítendő széna térig és innen folytatólag ugyanazon szélességben a vérmező út mentén az ördögárkon keresztül a déli vaspályáig.

Ezen első terv szerint a „vadember“ előtti domb 8·85 mtrnyire leásatnék, s a várfok utczának ez által megszakítandó folytonossága a körút felett emelendő híd segélyével állíttatnék helyre.

Előnye eme tervnek, hogy e szerint az összeköttetés a Margithíd és a déli vaspálya között a legegyenesebb, tehát a legrövidebb vonalon létesíttetnék. Hátránya, hogy a várfok utczáról most meglevő közvetlen közlekedés a szénatér, másfelől pedig a vaspálya felé megszünnék s ez csak azon kerülő utczán volna lehetséges, mely a Christen-féle telken keresztül a János kórház felé könyök alakba volt tervezve. Másik hátránya, hogy a körút felett híd vonulna keresztül, mely a körúton vetné meg lábait, továbbá az út egyik oldalán a vár felől igen magas támfalat kellene építeni, míg az út másik oldalán igen mély gödör volna.

A második terv egészen azon az eszmén alapszik, mint az első t. i. a „vad ember“ előtti domb leásásán, a különbség a kettő között csupán az, hogy eme második terv szerint a körút vonala a Christen-féle téglavetőfelé eltolatnék, másrészt pedig 16 ölről 14 ölre szűkíttetnek, hogy eként a várbeli lejárók 5 öl szélességben és körülbelől a mostani lejtő viszonyok mellett továbbra is megmaradhassanak. Az első tervezettel szemben előnye, hogy a várból a körút és a várhegy között szándékolt 5 öl széles út segélyével közvetlenül lehetne közlekedni a déli vasút és a széna tér felé is, másrészt azonban ugyan azon hátrányai vannak, mint az első tervnek, sőt tekintve, hogy a kettős út természetesen kettős támfalat igényelne, az elsőnél tetemesen költségesebb is volna. Úgy az első, mint a második terv kivitele esetében a vérmező úton fekvő vízvezetéki főcsöveket felszedni és áthelyezni kellene és a má-

sodik tervnél az a körülmény is aggályos, hogy az út egyik széle szilárd talajon, másik része pedig friss feltöltésű talajon haladna, s ekként igen egyenlőtlen süppedésnek volna kitéve.

Az eddig említett mindkét tervnek közösen nagy hátránya továbbá, hogy bár a „vadember“ előtti domb leásatnék, a szóban forgó útszakaszt még sem lehetne oly kedvező lejtővel előállítani, minőt a teherforgalom igényel, melynek czéljára különösen szolgálna. Miután e szerint a meredekségben rejlő közlekedési akadály nem háríttatnék el a kivánatos mérvben, a tervezésnél az az eszme merült fel, hogy a domb egészen elkerültessék.

A 3-ik és 4-ik terv ezen eszme alapúl vételével készült.

Az előbbi szerint a körút az ország útból a szénatérnél kiágazva szabályos félkör alakjában vonulna a domb körül a Christen- és Bors-féle telken keresztül és az Attila utczával szemben ismét beleszakadna a régi vonalba. Ezen félkör alakú kitérés folytán a körút vonala csak 180 mtrrel hosszabbodnék. Tekintve azonban, hogy bár az esési viszonyok kedvezőbbek volnának, mint az első két terv alapjául vett egyenes vonalnál, mégis, mivel a várfok utcza folytonossága ezen terv mellett is megszakíttatnék és ennek folytán az előbbi két tervnél szereplő híd itt sem volna mellőzhető, mivel továbbá a kérdéses félkör a Christen-féle téglavetőn levő gödörnek egyik legmélyebb pontján vonulna keresztül és ennek következtében roppant földmozgósítás volna szükséges a félkör gödröt szelő részének készítésénél, ezek oly hátrányok, melyeket a lehetőségig kikerülni igen kivánatos és szükséges.

Ezen hátrányok felismerése teremtette meg a negyedik tervet, mely a dombot az előbbi tervnél említett félkör helyett szögalakban célozza kikerülni. E szögnek egyik szára a szénatérből kiágazva párházamosan halad a retek utczával és egy szabályos körív fordulatával bekanyarodik a szög másik szárába, mely a Csaba utczától kezdve a Bors-féle telken egyenes vonalban halad az Attila utczáig, hol a körút vonalába visszatér. A szög két szárát összekötő ív csúcspontja oly távol esik a várfok-utcza és a vérmező út keresztezési pontjától, hogy a várfok utcza ezen szakaszának fekszine a körút lejtőjére műszaki nehézség nélkül lesülyeszthető, s így az áthídalás teljesen mellőzhetővé válik. A szögalakú kerülő szárainak az öszszekötő ív fölött meghoszszabbítása folytán nagy háromszög formájú tér keletkezik, melyből a retek utcza felső részébe 16 öles utcza vezet. Ezen elrendezés lehetővé teszi, hogy a közúti vaspályának sinei a retek utcza alsó részéből a körút párhuzamosan haladó kiágazására áthelyeztessenek, honnan az említett tér és uj utczán által viszszajutnának a felső retek utczába. A közúti vaspálya vonalának érintett áthelyezése kapcsolatos azon előnynyel, hogy miután ekként az alsó retek utcza a közúti vaspálya forgalmától megszabadúl, annak 10 ölre tervezett kiszélesítése, mint szükségtelen, elhagyható leend.

A körút szóban levő kerülőjéből egyfelől a retek utczába az innen kiágazó két utczának megfelelőleg uj utcza terveztetik, másfelől pedig a Csaba utcza mostani könyök alakja helyett egyenes vonalban és sokkal kisebb lejtővel hozatik a várfok utczába.

A negyedik terv folyományaként a Christen- és a Bors-féle telkek leásása válik szükségessé, de másrészt az ezen úton nyerendő földanyag igen czélszerűen volna felhasználható a környék fekszineinek kiegyenlítésére és a körútnak egész az ördög árokig kiépítésére.

Ezen negyedik terv elfogadása esetében a körút vonala 230 mterrel hosszabbodnék ugyan, ennek ellenében azonban a lejtviszonyok igen előnyösen akként alakúlnának, hogy az emelkedés a szénatértől a körút kiágazásáig 1·73%, a várfok utczáig 2·08%, a Bors-féle telekig 0·58% és az Attila utczáig 1·48% volna. További nagy számot tevő előnye a negyedik tervnek, hogy a vidék fejlődésére az épitkezések előmozdítására a legkedvezőbb kilátással volna, a mennyiben a körút vonalán csekély megszakítással szép házhelyek keletkeznének. Ezek összesített térfogata 5950 □ ölet tészen.

Keresztszelvény csak a legutóbbi IV. számú tervhez készült. E szerint a körút a János kórház és az Aszalay laktanya közötti szakaszában mindkét oldalon elláttatnék:

1-ször: trachit kővel szegélyezett és egyelőre kavicsolt 5·689 mtr széles járdával és ebben fasorokkal.

2-szor: 1 méter széles kövezett folyókával.

3-szor: a folyóka után mindkét oldalon következnék 150 méter széles szabad terület.

4-szer: ez után a lóvasút számára fenntartatnék 1·42 méter széles terület, végre:

5-ször: az alapzatos makadammal készítendő közép kocsiút szélessége 11·125 méter volna.

A mi a költségeket illeti, ezek csupán a János kórház és az Aszalay laktanya közötti szakaszra nézve számíttattak ki és az első három tervre vonatkozólag csupán hozzávetőleg. E szerint az első terv 195,000, a második bele nem értve a várfok utczából két irányban levezetendő 5 öl széles utczákat, szintén 195,000 frtba és a harmadik 200,000 frtba kerülne. A negyedik terv költségvetése tüzetesen van számítva és e szerint a körút építése a János kórháztól az ördögárokig az itt szükséges híd építése nélkül, de a várfok utcza rendezését beleértve, 167,304 frtba, illetőleg a keletkezendő telkek feltöltési munkálatait is beszámítva, 175,091 forintot igényel.

A budai körút ügyének a fenntebbiekben vázolt előkészitése után felszólítottuk Budapest fővárosát, hogy egységes megállapodás létrehozása czéljából járulna hozzá, hogy az ügy további tárgyalására vegyes bizottság küldessék ki. A főváros kivánatunknak engedvén, a küldöttek kölcsönös megnevezése után a vegyes bizottságot tényleg megalakítottuk és 1885. márczius hó 19-én tartott ülésében létrejött megállapodásait a következőkben jelezhetjük.

A Margithídtól a János kórházig terjedő szakasz terve ellen észrevétele

nem volt. Az út további irányát illetőleg helyesebbnek tartotta ugyan a minél egyenesebb vonalat, de ott, hol a gyakorlati kivitel oly nagy nehézségekbe ütközik, mint a „vadember“-hez czimzett korcsma előtt, az egyenes vonalhoz mereven ragaszkodni nem lehetett. Ehez képest, miután az I. és II. sz. terv szerint a körút vonala a János kórház és az Aszalay laktanya közötti szakaszban a nélkül, hogy a teherforgalom követelményeinek teljesen megfelelő lejtviszonyokat lehetne létre hozni, mélyen leásatnék, ennek folytán pedig az út egyfelől magas támfal, másfelől pedig mély gödör között vonulna el, izolálva egy mástól a jobbra és balra eső városrészeket s ezek fejlődésének megakasztása következtében maga is mindkét oldalán örökös pusztaságra volna kárhoztatva; miután továbbá a várfok utczából a közvetlen összeköttetés a János kórház, valamint a déli vaspálya felé az I. sz. terv szerint egészen megszünnék, ezen utczából jobbra és balra a II. sz. terv szerint létesítendő 5 öl széles utak pedig már biztonsági szempontból sem felelnek meg s mindkét terv a várfok utcza folytonosságának helyreállítása végett a körút áthídalását tenné szükségessé: ezen okokból a bizottmány azon eszmét, hogy a körút a János kórháztól a volt Aszalay laktanyáig terjedő szakaszában a vérmező úton át egyenes vonalban vezettessék, mellőzendőnek találta.

A „vadember“ előtti dombot megkerülni czélzó III. és IV. számmal jelölt terveket illetőleg, ezeknél a bizottmány a fölötte kedvező lejtviszonyok mellett különös fontosságú előnynek tartotta, hogy azok szerint a mostani várbeli lejárók sértetlen épségükben továbbra is megmaradván, egy vonal helyett két vonal álland a közlekedésnek rendelkezésére.

Bár azonban a III. sz. terv a körút vonalát 50 mtrrel rövidebbre veszi mint a IV. számú, mégis tekintve, hogy az előbbi a várfok utcza mentében a körút áthídalását tenné szükségessé, a mi a IV. számú tervnél teljesen elmarad; tekintve másfelől, hogy a IV. számú terv szerint létesítendő útvonal mentén, jelesen a körút és a retek utcza között, továbbá a Christen-féle telken és a Bors-féle ingatlanból kisajátítandó területen, végre a Csaba utcza irányának váltóztatása folytán szép házhelyek keletkeznek, melyek kiépítésével a körút ezen szakasza is csekély megszakitás mellett, — mint kivánatos — házakkal lesz szegélyezve; tekintve, hogy ez utóbbi terv szerint a közúti vaspálya sinei az alsó retek utczából a körút párhuzamosan haladó kanyarulatára helyeztetvén át, a retek utczának 8 ölről 10 ölre tervezett költséges kiszélesítése annak következtében feleslegessé válik; tekintve hogy ezen terv értelmében eszközlendő elrendezés mellett a körút vonala minden oldalról könnyen hozzáférhető s 30·34 mtr. szélességében a késő jövő igényeinek is tökéletesen megfelelő leend s e mellett valamennyi terv közül aránylag a legkevesebb költséggel jár:

mindezeknél fogva a bizottmány a fenforgó czélnak minden tekintetben a legjobban megfelelő IV. számú tervet fogadta el kivitelre, a vele kapcsolatos összes szabályozási módosításokkal s egyszersmind szükségesnek jelezte, hogy a körút egész a déli vaspályáig mielőbb kiépíttessék.

A költségeket illetőleg a bizottmány abban állapodott meg, hogy azok az eddig tett kiadások ugyszintén az időközi kamatok kölcsönös beszámítása mellett a fővárosi közmunkák tanácsa és a főváros által egyenlő arányban közösen viseltessenek, úgy azonban, hogy, miután a főváros ez évi költségvetésében erre egyáltalában nem bir fedezettel, s miután a következő években is számos egyéb nagymérvű beruházások miatt a reá eső részt egyszerre el nem viselhetné, a főváros a saját tartozását 1886. évtől kezdve évenkénti 50,000 frtos részletekben fogja a fővárosi közmunkák tanácsának megfizetni.

Továbbá javasolta a bizottmány, hogy a munkálatokat a közmunkák tanácsa hajtsa végre s az építés felügyeletére és ellenőrzésére bizottmányt küldjön ki, melyben a főváros is képviselve legyen; végül, hogy mihelyt a budai körút egyes szakaszai elkészülnek, ezeket a főváros fentartás végett azonnal vegye át.

A vegyes hizottmány megállapodását úgy a fővárosi közmunkák tanácsa, mint a főváros is egész terjedelmében elfogadván, e tanács az építési munkák végrehajtása iránt az árlejtést kiirta, és ennek eredményéhez képest mint legjutányosabb ajánlatot Hirsch Sebő és Mihály társvállalkozókét fogadta el, kik is a munkát 1885. évi junius hó 25-én tényleg megkezdették, s habár a szerződésileg kikötött határidőre, 1885. deczember 1-ére a felmerült, előre nem látott hátráltatások és akadályok miatt teljesen nem fejezték is be, mindazáltal annyira haladtak, hogy a körút ez uj szakaszán az említett időpont óta a közlekedés szabadon folyik.

Megjegyezzük, hogy nevezett vállalkozókat időközben a körút kezdetét képező primás utcza végleges rendezésével is megbiztuk, és ez utcza rendezett állapotban már szintén 1885. végétől kezdve van a forgalomnak tényleg átadva.

A vállalkozókkal való leszámolás és az út átvétele 1886. év folyamán történik meg; de már előre is jelezhetjük, hogy miután az előirányzatnál egyrészt tetemesebb több, másrészt pedig egyéb munkák is voltak eszközlendők, a végszámla összege azon 90.248 frtnál melyért Hirsch Sebő és Mihály, természetesen egységárak mellett, a munkára vállalkoztak, előreláthatólag jóval nagyobb lesz.

Utépítés czime alatt megemlítjük még:

az I. ker. Istenhegyen, a Normafához vezető út kiépítését;

a VI. ker. Hermina út folytatólagos kiépítését;

a IX. ker. kőolajgyárhoz vezető út építésének engedélyezését;

a X. ker. uj köztemető területén létesítendő utak hálózatának megállapítását és a fővonal kiépítésének engedélyezését.

Közlekedési szempontból rokontermészetű az útakkal a hidak építése, melyekről a következőket említjük meg:

1. Az I. ker. mészáros utcza folytatásában a déli vaspálya udvarának áthidalása terveztetett; de mivel a bemutatott tervet nem találtuk megfelelőnek, ujabb terv előterjesztését kivántuk.

2. Az I. ker. vérmező út mentén az ördögárkon keresztül a budai körút építése alkalmával uj, vasszerkezetű hídat építtettünk.

3. Hozzájárultunk, hogy a főváros a hattyú szigetre vezető hidakat, uj vashidakkal pótolja.

4. A zúgligetbe vezető régi út, mely jelenleg vízároknak használtatik, az illető birtokosok által több helyen áthidaltatott. Néhány esetben az előterjesztett terveket kénytelenek voltunk visszautasítani, mivel a szerkezetet biztonsági szempontból nem találtuk elég erősnek.

5. A közúti vaspálya társulatnak megengedtetett, hogy a zúgligetből levezető árkon keresztül a szép Ilona felett saját czéljára hidat építsen.

6. A IX. ker. illatos árok felett tervezett fahíd építéséhez a fővárosnak hozzájárulásunkat jelentettük ki.

VII.

Burkolás.

Az 1885-ben előfordult burkolási munkákat az alábbiakban jelezzük:

Az I. kerületben:

a várkert rakparton asphalt járda fektettetett.

A II. kerületben:

a Margitrakparton szintén asphalt járda létesíttetett;

a Nagy-Rókus utcza (a budai uj lövöldéhez vezető út) rendeztetett.

A IV. kerületi kalap utcza átkövezése alkalmával az iskola épület előtt elvonuló utcza részt a szükséges zajtalanságra való tekintetből faburkolattal ajánlottuk ellátni, de a főváros ezt is kővel burkoltatta.

Az V. kerületben:

a Józseftér és Wurm utcza járdái asphalt burkolattal láttattak el, a kocsi utak pedig átköveztettek;

a Lipóttér szintén átkövezésen ment keresztül;

a Sólyom és Kohári utczák pedig az eddig nélkülözött burkolatot nyerték.

A VI. kerületben:

a gyár utcza véglegesen rendeztetett, burkoltatott és fásíttatott;

az ó-, Eötvös, Lendvay és szerecsen utczák végleges burkolatot és járdát nyertek;

a felső erdősor és Bajnok utcza szintén rendezve és burkolva lett.

A VII. kerületben:

az országos kiállítás területén a városligeti utak mind rendeztettek, részben ujak is építtettek;

az állatkert körüli gyalog utak rendezése és a víztorony körüli utczák makadamirozása eszközöltetett;

A Vörösmarty utcza, továbbá Murányi utcza makadamiroztatott, a Valero utcza átköveztetett és a csömöri út külső része folytatólag kiépíttetett.

A VIII. kerületben:

a kerepesi út és a központi személypálya udvar közti tér keramit burkolattal láttatott el;

az uj vásártér keleti és déli oldala, a Bezerédy, légszesz, dologház, Magdolna, Erdélyi és Szerdahelyi utczák makadamszerüleg kiépíttettek;

a köztemető út végleges burkolatot, a Rókuskórház előtti tér rendezést, a szeszgyár utcza terméskő burkolatot nyert, és a tisztviselők Orczykert mögötti háztelepén létesítendő összes utak fekszinei meg lettek állapítva.

A IX. kerületben;

a Bakács utcza és Remete utcza burkolatot, az üllői úti közkórház körüli út folytatólagos kiépítést és a Bakácstér járdát s befásítást nyert.

A X. kerületben:

a szállás- és jegenye utcza rendezést, a mázsatér burkolatot és a sertésteleptől a vasútig terjedő út kiépítést nyert.

A következő helyeken asphaltirozott bérkocsi állomások létesíttettek, u. m.:

az I. ker. dísztéren, a II. ker. bombatéren, a IV. ker. városháztéren, a Ferencziek terén és az ujvilág utczában; az V. ker. Gizella téren és Széchényi téren és a VIII. ker. központi személypályaudvar előtt.

E helyütt említést kell továbbá tennünk azon elvi határozatról, melynek értelmében annak meggátlása végett, nehogy valamely utczában az egyes házak előtt a tulajdonosok különféle anyagú járdákat fektethessenek, kimondatott, hogy jövőre minden járdafektetést egész függetlenül a háztulajdonosoktól, csak a hatóság eszközöltethet.

Az 1885-ben létesített burkolat mennyiség és minőség tekintetében következőkép oszlik meg; volt ugyanis:

granit szegélykő lerakás	1395·66	f. mtr.
trachyt „ „ . , . .	13101·90	„ „
trachyt koczka burkolat	20922·51	□ „
makadam burkolat	38650·50	„ „
asphalt kocsi út	2310·70	„ „
keramit kocsi út	4751·80	„ „
asphalt járda	10588·90	„ „
kőjárda	19942·60	„ „
átkövezés és terméskő burkolat . .	136413·50	„ „

VIII.

Távirda és telephon.

E czím alatt első sorban emlékezünk meg ama czélszerű ujításról, mely szerint a főváros gondoskodott arról, hogy a Duna vízállása villamos nyomjelző alkalmazásával a két városháza helyiségeiben mindenkor jelezve legyen. E nyomjelző létesítéséhez, mely az eskütérről föld alatt vezet a régi- és az uj városházába, hol a Duna-vízmércze által mutatott vízállást tükrözteti vissza, készségesen hozzájárultunk és csupán azt kívántuk, hogy a vízállás a jobbparti városrész valamely alkalmas pontján hasonló módon jeleztessék, mit a főváros kilátásba is helyezett.

Megemlítjük továbbá:

1. a központi telephon állomás és az országos kiállítási terület között,

2. a 4. hadtest parancsnokság és a Károly kaszárnya között létesített telephon vezetéket;

3. a tűzoltó parancsnokság helyiségéből a kőbányába vezető tűzjelzőt;

4. Hedrich és Strausz soroksári úton levő gőzmalmától a Dunáig vezető nyomjelzőt, és

5. Ganz és társa gyárából a Pálfy térig erőátviteli kisérletek számára a föld alatt fektetett villamos sodronyt.

IX.

Vasutak.

A közúti vaspályáról — a történtek jelzésére — az alábbi adatokat közöljük

1. A közúti vaspálya társulat engedélyt nyert a soroksári utczai fővágányból az ugyanezen utczában levő műhelyéhez és kocsiszin telepéhez vágányt fektetni, a mi meg is történt.

2. Az ujpesti vonal a kitérők engélyezett és végrehajtott hosszabbítása folytán tényleg kettős vágányúvá lett, kivéve a szab. osztr. magy. államvasút indóházával szemben levő kiindulási, az ujpesti érkezési pontot és a rákosárki hidat, hol az egyes vágány, mindössze csak 320 mtr. hosszaságban továbbra is megmaradt. A társulat kötelezve volna ugyan az egész ujpesti vonalon teljes kettős vágányt fektetni; mivel azonban a váczi országút sem a végleges fekszinnel nem bir, sem pedig a szabályozási tervnek megfelelően kiszélesítve nincsen s ez az út nagyobb részére vonatkozik, az érintett kötelezettség teljesítését a társulattól kivánni nem lehetett, hanem fentartva a társulat érintett kötelezettségét, meg kell elégedni, hogy egyelőre a kitérők nyerjenek meghosszabbítást, mi által a közlekedési viszonyoknak az adott körülmények között lehető javítása eléretett.

3. A váczi körút, Lipót körút és Teréz körút találkozási pontján, hol a közúti vaspálya három irányban ágazik szét, a vágányok oly czélszerűtlenül voltak elhelyezve, hogy kocsi- és személyközlekedés akadályozva sőt veszélyeztetve volt. Kívántuk ennélfogva, hogy az összekötő sinek felszedessenek és úgy rendeztessenek el, hogy általuk a közlekedés akadályozva ne legyen. Az átfektetést a társulat kivánságunk szerint meg is tette.

4. A csömöri úti fővágányból a társulat ottani kocsiszin és istálló-telepébe bevezető vágányt fektetett.

5. A primás utcza, mint kezdete a budai körútnak, a szabályozási terv értelmében kiépíttetvén, a közúti vaspályai sineknek ennek folytán szükségessé vált átfektetését a társulat végrehajtotta.

6. A budai körút, szénatér és ördögárok közötti szakasza kiépülvén és a forgalomnak átadatván, kivántuk, hogy a közúti vaspálya retek utczai vonalának a János kórház és a városmajor között fekvő része a körútra átfektettessék, mivel a retek utczának a közúti vaspályai közlekedés miatt tervezve volt kibővitését ép azért ejtettük el, hogy a sinek a megjelölt részben átfektethetők lévén, a retek utcza megszabadulva a közúti vaspálya forgalmától, a közlekedés igényének mostani szélességében is meg fog felelni.

A társulat az átfektetést uj fektetésnek kivánta tekintetni, és a költségek megtérítését igényelte. Az ide vonatkozó tárgyalások folyamatban vannak.

7. Végre jelezzük, hogy a zúgligeti második vágány a még 1884-ben megállapított terv szerint 1885-ben teljesen kiépült.

A mult év végén a közúti vaspályának hálózata 41·084 kilométert tett ki. Ebből 30·413 kilométer második vágányra, 3·707 kilométer kitérő vágányra és 4·567 kilométer kezelő vágányra esik. A vonalak hossza növekedett a lefolyt évben 7·610 kilométerrel, ellenben fogyott 0.879 kilométerrel s igy a növekvés 6·731 kilométert tesz ki.

A többi vasutakat illetőleg megemlítjük, hogy:

1. a szab. osztr. magyar államvasút társulat vonalából a Ferencz József laktanya építési telepéhez ideiglenes vágány vezettetett;

2. a magyar államvasutak Ferenczvárosi állomásából a Terézvárosi fóklégszesz gyárhoz szárnyvonal létesíttetett, és

3. a magyar államvasutak köztemető mellett 14|15. sz. szelvényénél útszinben fekvő átjáró állíttatott elő.

X.

Közvilágítás.

Miután a főváros 1885. évi költségvetésében e czímen felvett összeg nagy részben az országos kiállításhoz vezető utak és utczák világításának fokozására volt fordítandó, a közvilágítás a város többi részeiben csak kisebb mértékben nyerhetett javítást, noha ez különösen a jobbparti városrészben igen kívánatos lett volna, mert itt a közvilágítás még egyáltalán nem kielégítő s aránytalanul mögötte van a balparti közvilágításnak. E körülményre a főváros figyelmét már többször felhívtuk, de úgy látszik, hogy ezt még ismételni leszünk kénytelenek.

A közvilágításra vonatkozó adatokat a következőkben közöljük:

1885-ben leszerelt és beszüntetett kőolaj lámpák száma volt:

a VI. kerületben	96	darab.
a VII. „	21	„
a VIII. „	44	„
a IX. „	30	„
Ehez számítandó a kiállítás miatt a városliget és hozzávezető utczákban leszerelt kőolaj lámpák	99	„
Összesen	290	darab.

Felállíttatott kőolajlámpa oly helyen, hol előbb világítás nem volt:

VI. kerületben	4	darab.
VII. „	10	„
VIII. „	38	„
IX. „	37	„
városliget és környékén	68	„
Összesen	157	darab.

1885-ben leszerelt és beszüntetett légszesz lámpák száma volt:

IV. kerületben	10	darab.
VII. „	1	„
Összesen	11	darab.

A leszerelt kőolaj lámpák helyén és másutt felállított légszesz lámpa száma volt:

I. kerületben	24	darab
II. „	17	„
III. „	0	„
IV. „	6	„
V. „	6	„
VI. „	244	„
VII. „	49	„
VIII. „	115	„
IX. „	37	„
X. „	0	„
Összesen	498	darab.

Azonkívül a VI. kerületben 3 két lángú és 10 négy lángú Krauze-féle lámpa és a központi személypálya udvar előtt 1 darab I-es Siemens-féle és 2 darab II-es Siemens-féle lámpa állíttatott fel.

XI.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsánál 1885-ben 4419, ebből a műszaki osztálynál 1542 ügyszám fordult elő.

Ez utóbbiak között volt: építési engedély: 835, általános szabályozási ügy: 64, telek rendezés: 49, telekfelosztás: 74, telekegyesítés: 12, terjedék megváltás: 38, utcza elnevezés: 10, közintézmények: 19, Andrássy úti ügy: 28, nagykörúti ügy: 52, csatornázás: 40, burkolás: 37, útépítés: 20, vízvezeték: 50, világítás: 40, vasúti ügy 9, villanyos nyomjelzők: 8, hídépítés: 8, felfolyamodás: 74, építési rendszabály ellenesség: 7, kisajátítási ügy: 11, vegyesek: 21, irodai szükséglet beszerzésére vonatkozók és jegyzőkönyvi kivonat: 36.

Az 1885. évben engedélyezett építkezések kimutatása.

Kerület	Uj építkezés						Ráépítés				Toldalék és átalakítás	Kerítés és határfal	Meghosszabbítás	Ideiglenes	Sertésszállás	Műhely és gyár	Raktár és fészer	Mulatóka és mulatóhely	Összesen
	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.	föld-szint	nyaraló	4 em.	3 em.	2 em.	1 em.									
I.	—	—	—	5	36	29	—	—	—	2	33	3	—	1	—	—	22	5	136
II	—	1	3	5	10	7	—	—	—	4	13	5	1	—	—	1	7	2	59
III.	—	—	—	2	17	—	—	—	—	—	13	2	—	1	—	3	13	—	51
IV.	—	3	—	—	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	7
V.	1	2	1	1	5	—	—	—	1	1	10	—	—	9	—	7	17	—	55
VI.	3	11	5	28	35	4	—	1	1	—	10	—	—	9	—	4	12	1	124
VII.	—	3	11	10	30	1	—	2	2	2	23	2	1	9	—	6	17	4	123
VIII.	—	1	3	13	33	—	—	—	2	1	30	3	2	9	—	4	20	—	121
IX.	—	—	1	4	20	—	—	—	—	—	17	—	—	1	—	4	17	—	64
X.	—	1	5	5	26	—	—	—	—	—	14	2	—	2	3	9	28	—	95
Összesen	4	22	29	73	212	41	1	3	6	11	165	17	4	41	3	38	153	12	835

Kiválóbb építkezések.

A) Köz- és nyilvános építkezések.

1. A városligeti ártézi fürdő bővítése.
2. A VII. ker. Murányi utczai elemi iskola.
3. Lukács fürdői építkezések.
4. Hunyadytéri vásárcsarnok.
5. Ludoviceum kibővítése.
6. Üllői úti ragályos kórháztelep.
7. Pesti izrael. nőegylet dob utczai tápintézete.
8. Országos erdészeti egyesület palotája a Lipótvárosban.
9. Földmivelés- ipar- és kereskedelmi ministerium palotája a Lipótvárosban.
10. Talmud egylet hajós utczai imaháza.
11. Svábhegyi templom.
12. Mértékhitelesitő hivatal a Józsefvárosban.

B) Magánépítkezések.

1. Ybl Miklós, 4 emeletes bérház, VI. ker. hajós utcza 21. sz.
2. Grauer Miksa, 3 em. bérház, VII. ker. Dohány utcza 1. sz.
3. Schmahl Henrik, 3 em. bérház, VI. ker. szerecsen utcza 8. sz.
4. Svadló Ferencz, 3 em. bérház, VI. ker. aradi és sziv utcza 33, 35.
5. Magy. államvasút nyugdíjintézete, egy 3 em., négy 2 em. X. külsőkerepesi út 2. sz.
6. Paulheim József, 3 em. bérház, VI. ker. szív utcza 31. sz.
7. Sváb Sándor, 3 em. bérház, VI. ker. Andrássy út 27. sz.
8. Luczenbacher Pál, 2 em. bérház, VII. ker. kertész és Wesselényi utcza 32. sz.
9. Szathmáry Királyi Pál, 3 em. bérház, IV. ker. zöldfautcza 31. sz.
10. Br. Podmaniczky László 2 em. bérház, VIII. ker. Sándor utcza 17. sz.
11. Weisz J. Emanuel, 3 em. bérház, VI. ker. Teréz körút 10. sz,
12. Sonnenberg Imre, 3 em. bérház, VI. ker. Bajza utcza 20. sz.
13. Ehrenstein Teréz, 2 em. bérház, VI. ker. Teréz körút 18. sz.
14. Haggenmacher Henrik, 4 em. bérház, VI. ker. Teréz körút 17. sz.
15. Dr. Emmer Kornél, 2 em. bérház, II. ker. főutcza 13, 15.
16. Dr. Korányi Frigyes, 3 em. bérház, VII. ker. Erzsébet körút 13. sz.
17. Éder József, 3 em. bérház, VIII. ker. József körút 53. sz.
18. Magyar északkeleti vasút nyugdijintézete, 3 em. bérház, II. ker. főutcza 4, 5. sz.
19. Martini Henrik, 3 em. bérház, IV. ker. korona utcza 4. sz.
20. Schossberger Henrik, két 3 em., egy 4 em. bérház, VI. ker. Terézkörút, király u. 1/68.
21. özv. Wenhard Borbála, 2 em. bérház, VIII. ker. József körút 42. sz.

22. Jahn József, 3 em. bérház, VI. ker. Podmaniczky utcza 1. sz.
23. Herzl Tódor és Herzog Péter, 4 em. bérház, V. Lipót körút 15. sz.
24. Dr. Balogh Sándor, 3 em. bérház, VII. ker. Rottenbiller utcza 54. sz.
25. Müller Jakab és neje, 3 em. bérház. IV. ker. koronaherczeg utcza 20. sz
26. Wellisch Alfréd, 3 em. bérház, VII. ker. Damjanich utcza 1. sz.
27. Gruber József, 3 em. bérház, VI. ker. Hunyadytér 38. sz.
28. Beniczky Ferencz, 2 em. bérház. VI. ker. aradi utcza 21. sz.
29. Rosner Adolf, 2 em. bérház, VI. ker. Felső erdősor 10. sz.
30. Haas Manó, 2 em. bérház, VIII. ker. vasutcza 1. sz.
31. Hauszmann Sándor, 2 em. bérház, II. ker. főutcza 62. sz.
32. Hübner Nándor, 3 em. bérház, VI. ker. szív utcza 20. sz.
33. Rejtő Sándor, 2 em. bérház. VI. ker., Vörösmarty utcza 44. sz.
34. Beck Lipót, 2 em. bérház, II. ker. szénatér 1. sz.
35. Beliczay Béla, 2 em. bérház, VII. ker. Csányi utcza 3. sz.
36. Goldstein Ignácz, 2 em. bérház, VII. ker. dob utcza 24. sz.

Befejezés.

El kell ismernünk, hogy működésünk sikerét nagyrészt azon támogatásnak köszönhetjük, melyben a magas kormány a főváros emelésére irányzott törekvéseinket állandóan részesiti; s midőn ezért ez alkalommal is köszönetet mondunk, egyúttal kérjük a magas kormányt, hogy nagybecsű pártfogásában bennünket jövőre is részesíteni méltóztassék.

Végül megjegyezzük, hogy e jelentésünket a zárszámadásokkal és az 1886. évi belkezelési költség előirányzattal együtt kinyomattuk és kellő számú példányban az országgyülés mindkét házának, valamint a fővárosnak is megküldöttük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1886. évi deczember hó 23-án tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes, s. k.
alelnök.

Rupp Imre, s. k.
ministeri osztálytanácsos.

Mellékletek.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak,“ 1885-ik év

Folyó szám	BEVÉTEL	Összeg frt	kr.
	I. Rendesek.		
1	Kezdő pénzmaradvány	3125	10
2	Házbér	26313	21
3	Házbérkrajczár	644	97
4	Házkezelési költség	1070	85
5	Közmunka váltsági adó	75301	52
6	Kiszökelési díj	8903	66
7	Fővárosi kisajátítási alap járuléka	25116	05
8	Terjedék eladás	19416	50
9	Telek és házvételár	439514	83
10	Kamat	56795	14
11	Épületi anyagok	220	—
12	Muzeum kert fentartására járulék	600	—
13	Különféle bevétel	36	61
14	Terjedék beváltás	191410	80
15	Különféle kiadás megtérítése	508	78
	Összesen	848978	02

Január 1-től 1885-ik év Deczember hó 31-ig.

Folyó szám	KIADÁS	Összeg frt	kr
	I. Rendesek.		
1	Állandó fizetések	34352	17
2	Házbér	3663	—
3	Műszaki szerelvények	767	81
4	Papir és irószerek	176	62
5	Nyomtatványok	865	—
6	Tűzifa	454	95
7	Hivatal helyiségek tisztogatása	48	30
8	Világitás	71	66
9	Bérkocsi díj	70	82
10	Különféle irodai szükségletek	266	28
11	Szolgák ruházata	320	—
12	Szolgák hídbérei	72	—
13	Jutalom és segély	450	—
14	Nyugdíj és		
15	Nevelési pótlék	1580	76
16	Terjedék beváltás	336975	40
17	Különféle kiadások	8930	98
18	Ügyvédi díj	850	88
19	Kamat	6322	95
20	Sugárúti munkálatok	8907	28
21	Parkok fenntartása	1916	91
22	Házadó házbérkrajczár	8307	43
23	Házkezelési költségek	862	19
24	Vizvezetéki díj	532	68
25	Tűzkár díj	46	36
26	Kéményseprő díj	78	50
27	Kútjavitási költségek	8	22
28	Épületek javitása	1189	73
29	Budai körút építési költségei	232039	88
	Összesen	650128	76

Folyó szám	BEVÉTEL	Összeg frt	kr
	II. Átfutók.		
16	A magyar földhitelintézet által visszafizetett cselekvő tőke . . .	642980	37
17	Fizetési letiltás	733	56
18	Fizetési előleg	627	44
19	Szolgálati díj	361	54
20	Tiszti adó	926	95
21	Többek	10260	44
	Összesen .	655920	30
	Összesítés:		
	Rendes bevételek	848978	02
	Átfutó bevételek	655920	30
	Összesen .	1504898	32

Kelt Budapesten,

Jelen zárszámadást átvizsgáltuk s egyes tételeit

Budapest, 1886.

F. K. T. pénz-

Br. Kochmeister Frigyes, s. k. **Lukács Antal,** s. k.

Folyó szám	KIADÁS	Összeg frt	kr
	II. Átfutók.		
30	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	815871	96
31	Többek	33540	45
32	Magyar kir. adóhivatal	1318	39
33	Fizetési előleg	150	—
	Összesen .	850880	80
	Összesítés:		
	Rendes kiadások	650128	76
	Átfutó kiadások	850880	80
	Összes kiadás .	1501009	56
	Pénztármaradvány 1885. év végével .	3883	76
		1504898	32

1885. Deczember hó 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.
szám. igazgató.

Püspök János, s. k.
ministeri számvizsgáló.

nyomozván, azt helyeseknek találtuk.

Október 20-án.

ügyi bizottsága:

Buzetzky Pál, s. k.

Zárszámadása a „nagykörúti“ alapnak 1885-ik

Folyó szám	BEVÉTEL	Összeg frt	kr
1	Házbér	64261	54
2	Házbérkrajczár	1780	39
3	Házkezelési költségek	2310	85
4	Eladott háztelkek és utcza terület vételára	94381	—
5	Kamat	19461	87
6	Épületi anyagok	847	—
7	Magyar földhitelintézet által vissza fizetett cselekvő tőke	1144388	83
8	Ideiglenes kiadások megtérítése	77230	50
	Főösszeg	1404661	98

Kelt Budapesten

Jelen zárszámadást átvizsgáltuk s egyes tételeit

Budapest, 1886.

F. K. T. pénz-

Br. Kochmeister Frigyes, s. k. **Lukács Antal,** s. k.

Január 1-től 1885-ik Deczember 31-ig.

Folyó szám	KIADÁS	Összeg frt	kr
1	Ház- és telek vételár	679785	—
2	Különféle kiadás	5883	89
3	Kamat	365	20
4	Utépítési költség	70357	97
5	Házkezelési költség	3320	31
6	Tüzkárdij	296	78
7	Világítás	309	26
8	Kéményseprő díj	323	60
9	Kútjavítási költség	220	87
10	Vizvezetéki díj	822	06
11	Házadó	14988	50
12	Házbérkrajczár	1693	41
13	Épületek javítása	1329	26
14	Házbér	194	—
15	A magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	226019	35
16	Ideiglenes kiadások	398752	52
	Összesen	1404661	98

1885. Deczember hó 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencz, s. k.

számv. igazgató.

nyomozván, azt helyesnek találtuk.

Oktober 20-án.

ügyi bizottsága:

Buzetzky Pál, s. k.

3100. szám
1885. szám. oszt.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tétel szám	KIADÁS	Egyenként: Rendes fizetés frt	kr	Egyenként: Lakbér frt	Egyenként: Működési pótlék frt	ÖSSZESEN frt	kr	Czim főösszege frt	kr
	I. Czim.								
	a) *Elnökség.*								
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4000	—	1000		5000	—		
2	Rupp Imre, ministeri osztálytanácsos	3000	—	500		3500	—		
3	Titl István, segédhivatali igazgató	1400	—	300		1700	—		
4	Garancsy Mihály, ministeri fogalmazó	900	—	300		1200	—		
5	Werner Ferencz, irodatiszt	600	—	200		800	—		
6	Drohobeczky Miklós, napidijas, 1 frt 50 krral	547	50	—		547	50		
7	Aranyossy Zsigmond, ajtónálló	400	—	80		480	—		
8	Kimpán János, hivatalszolga	300	—	60		360	—		
	b) *Számvevő osztály.*								
9	Rozmanith Ferencz, igazgató	2000	—	400		2400	—		
10	Püspök János, ministeri számvizsgáló	1200	—	200		1400	—		
11	Kóbor János, hivatalszolga	350	—	60		410	—		
	c) *Műszaki osztály.*								
12	Wohlfarth Henrik, ministeri felügyelő	2200	—	400	600	3200	—		
13	Schmidt Ferencz, középítési felügyelő	2200	—	400	600	3200	—		
14	Vidéky László, II. oszt. min. főmérnök	1500	—	400	500	2400	—		
15	Szkalka Oszkár, II. cz. min. főmérnök	1300	—	300	500	2100	—		
16	Eckermann Ede, II. cz. főmérnök	1300	—	300	400	2000	—		
17	Trautmann Otto, II. oszt. min. mérnök	1100	—	300	300	1700	—		
18	Bakos János, kir. mérnök	1000	—	300	250	1550	—		
19	Tillmann József, hivatalszolga	350	—	60		410			
	Összesen	25647	50	5560	3150	34357	50	34357	50
	Alsóbbrendű hivatalnokok és szolgák ált. segélyezésére							450	—
	II. Czim.								
	Műszaki előmunkálatok.								
	Felmérésekhez alkalmazandó napszámosok díjazására							200	—
	III. Czim								
	Házbér.								
	Hivatal helyiségekért évi bér							3663	—
	Áttetel							38670	50

Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1885.

Rozmanith Ferencz, s. k.
igazgató.

Podmaniczky Frigyes, s. k.
alelnök.

16. szám.
M. E. 1886.

Ezen költségelőirányzatot az 1886. évi január hó 16-án kelt
Budapest, 1886. évi

(P. H.)

1886-ik évre szóló „belkezelési költség-előirányzata.“

Tétel szám	KIADÁS	EGYENKÉNT frt	EGYENKÉNT kr.	Czím főösszege frt	Czím főösszege kr.
	Áthozat .			38670	50
	IV. Czim. *Irodai és kezelési költségek.*				
a)	A műszaki osztályban: papir- és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzése és lenyomatására, műszaki könyvkötő munkákra; szakművekre, térképekre, apróbb tervek és minták készitésére	500	—		
b)	Irópapir és szerekre, irodai eszközökre	200	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő munkákra.	850	—		
d)	Tüzelőfa-, kőszén-, fütő- és fahordó bérére.	600	—		
e)	Hivatalhelyiségek tisztogatására	80	—		
f)	Világitásra (légszesz, petroleum és gyertyára).	100	—		
g)	Bérkocsi dijakra	200	—		
h)	Különféle irodai szükségletekre.	300	—	2830	—
	V. Czim. *Szolgák ruházatára.*				
	4 szolgának egyenként évi.	80	—	320	—
	VI. Czim. *Szolgák hidbéreire.*				
	4 szolgának egyenként havi 1 frt 50 kr.	18	—	72	—
	VII. Czim. *Segély és jutalmakra.*				
	Hivatalnokok és szolgáknak			450	—
	VIII. Czim. *Nyugdij, kegydij és nevelési pótlékra.*				
a)	Dr. Országh Sándor nyug. minist. tanácsosnak évi	1000	—		
b)	Özv. Iby Henrikné évi nyugdija	350	—		
c)	Özv. Zofáhl Gusztávné évi kegydija.	200	—		
d)	kiskoru Zofáhl Pál és Katalinnak egyenként 30 frt nevelési pótlék	60	—	1610	—
	Főösszeg .			43952	50

évi november hó 19-én tartott üléséből.

Rupp Imre, s. k.
m. kir. ministeri osztálytanácsos.

ministertanácsi határozat alapján jóváhagyom.
január hó 17-én.

Tisza, s. k.

59447

2002
2003 JUL 14